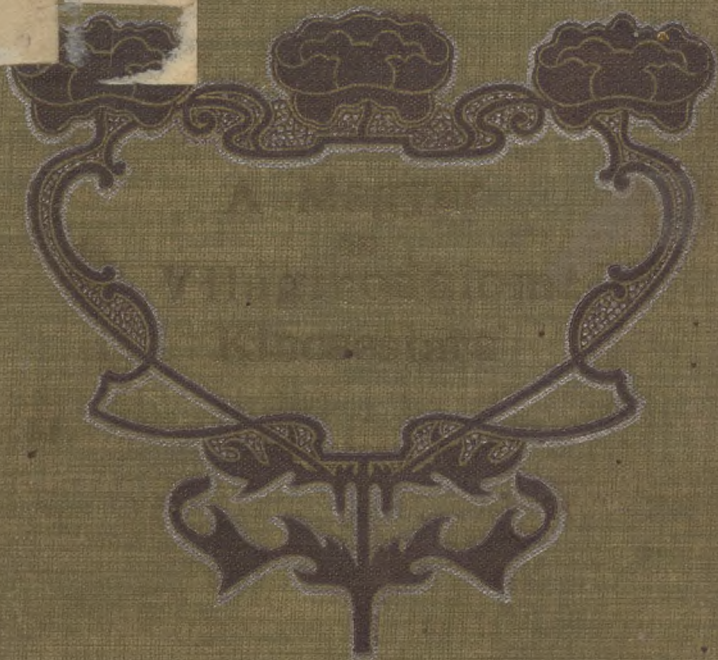

829.337

L51

1937-2 11/1

429

3

429

429

429

429

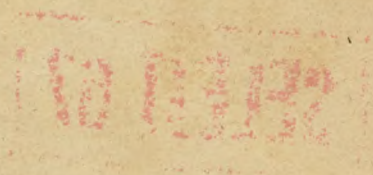
429

429

429

242

242

884

ÁLMOK

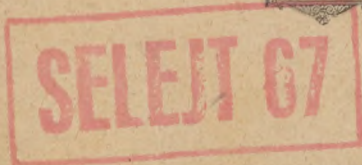
TÁRCZALEVELEK

*

IRTA

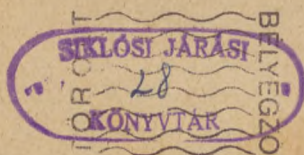
LENGYEL LAURA

BUDAPEST

AZ ATHENAEUM IROD. ÉS NYOMDAI R. T. KIADÁSA

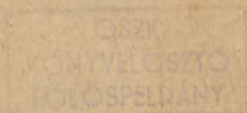

829.337

2005

Az Athenaeum r. társ. könyvnyomdája.

AZ ELSŐ KÖLTŐ.

Két óriás hegy állott egymással szemben és mindegyik hegyen lakott egy tündérasszony. Az egyik tündér barna volt és nagyon szomorú. Odaült néha a meredekség szélére, fehér homlokát dus, fényes fekete hajába rejtve. És mikor az ő szívének szomorúsága könyekben tört ki, könnyei belehullottak a kis patakba. Az emberek pedig, kik ittak a patak vizéből, mely a tündér könnyeit vitte magával, egyszerre elfelejtettek napi munkájuk után nézni, szívük összeszorult az emberfölötti, földöntuli fájdalomtól. A lélek mélyéből feltört az a gyógyíthatlan mély bánat, melyet némán elviselni lehetetlen. És ezek az emberek, mivel nem tudták kifejezni a szívüket gyötrő érzést — megőrültek.

A másik hegyen lakott a szőke tündér. Ha kacagni kezdett: a virágok kidugták kíváncsi fejüket és vele nevettek, a madarak csókolództak. A levegő pedig vitte magával a tündér ezüstcsengésű kacaját és a melyik ember ezt a levegőt beszívta, annak elkezdett nyugtalanul verni a szíve, mosolygott az

arcza, kipirult a szeme. Ment, ment mint egy álomlátó, s a mint az első női alakot meglátta, ha csunya volt, ha rossz volt, leomlott lába elé és megakart halni érte. Az öröm, a rózsza, a tavasz, mind — mind a tündér kaczagásából fakadt. És a kik beszívták a levegőt, mely az ő kaczagó hangját vitte magával, mind olyan boldogok voltak. Haladklásuk órájában is rajongva néztek egy női arcot, mely a szomszéd asszonyok állítása szerint csúf és ragyás volt. Ajkukhoz egy hajfürtöt, egy szalagot, vagy más ilyen haszontalan lim-lomot szorítottak. De a kegyeletes szívü öregek ott hagyták náluk, úgy temették el őket, mert hiszen ők bölcsen tudták, hogy senki sem tehet arról, hogy a levegővel beszívta a kaczagó tündér hangját. A hangot, melynek hallatára kinyílnak a virágok és lángba borulnak a fiatal szívek.

Lakott pedig lenn a völgyben egy fiatal pásztor, ki egyszer belekóstolt a patak vizébe, mely a szomorú tündér könnyeit vitte magával. És ime, szívét megszállta a gonosz varázslat. Esténként ott ült a zöld gyepen és némán bámult maga elé. A jószívü halvány lányok könnyes szemmel faggatták, mi a baja?

Az asszonyok, a szép, piros arczu, nevető asszonyok oda jöttek hozzá közel, de a pásztor nem ügyelt rájuk, csak a szép, szomorú asszonyra gondolt, ki ott ül fönt a megközelíthetetlen sziklán, fehér homlokát éjsötét fekete hajába rejtve.

Egyszer aztán egészen véletlenül arra járt, a merre a kaczagó tündérnek hangját vitte a szellő. Az ifju belehelte a kaczagást és borzongva nézett maga körül.

Az a rejtelmes névtelen szomorúság, mely annyi ideig kinozta szívét, nevet kapott. Érezte, tudta, hogy mi bántja lelkét: az az érzés, mely elfogta az első férfit a paradicsom kertjében, mikor először megtudta, hogy az ő lelkének másik fele még nincs itt. Mikor sirva könyörgött Alkotójának, hogy vagy vegye vissza az életét, vagy adja melléje azt, a kiért érdemes élnie. A kiért kiált szívének minden dobbanása, vérének minden csöppje. Az az érzés, mely az első férfit elfogta a paradicsom isteni szépségei között, mikor látott madarat és nem hallotta énekét, tündérszép virágot és nem érezte illatát, midőn dal, epesztő, sovár dal kinozta szívét, de az ajka nem talált az érzésekre szavakat. És mikor az Ur mély álmod bocsáta Ádámra és melléje adta Évát, mikor először ölelte magához az erős férfi a szép asszonyt, akkor hallotta először a madár énekét, agyát elfutotta a vér a virágok mámoros illatától, megértette a szívében zsongó verset, mondván az asszonynak: szeretlek.

A fiatal pásztor megérezte, hogy szerelmes lett a lelke. És a mint az első fiatal leányt meglátta, leomlott lábai elé. De nem úgy, mint a többi fiatal emberek, kik a kaczagó tündér hangját beszivták, nem lázas dobogó szívvél, kipirult arczczal,

csillogó szemmel. A ki egyszer ivott a szomoru tündér könnyéből, az boldog lenni, nevetni nem tudott, még ha be is szívta a kaczagó tündér hangját. A fiatal pásztor nem mondta, hogy »szeress, szeretlek«, mint a többi fiatal ember, hanem azt mondta: beteg a szívem, halálosan beteg, te szép, te jó leány, gyógyítsd meg!

A leány szép, piros arczu, nevető szemü leány volt, nem is értette, mit beszél neki a pásztor, de tetszett neki a fiatal ember fekete szeme, dus haja, deli termete, kezét nyujtotta neki és nevetve kérdezte:

— Feleségül fogsz venni?

A fiatal pásztor bámulva nézett a lány rózsás arczába és azt kérdezte:

— Akkor hamarább meggyógyulok?

— Persze — felelte a lány nevetve.

Otthon a lány anyja újra megkérdezte:

— Feleségül akarod venni az én leányomat?

— Ő egyedül, egyedül csak ő gyógyíthatja meg az én beteg szívem.

Az asszony vállat vont az ostoba beszédre és kijelentette, hogy egy hónap mulva megtarthatják az esküvőt.

És a szép, piros arczu leány napról-napra halaványabb lett. Mert az ő vőlegénye nem járt utána, nem kísérgette sétaiban, hanem ott ült a hegyoldalon és énekelt örökszép verseket az életről, mely szomoru, mint a tündér könye és a szerelemről,

mely édes, mint a kaczagó tündér hangja. És a szegény leány borzadva látta, hogy míg ő ott ül vőlegénye mellett, annak szeme a távolban révedez és arról dalol, milyen boldog volna, ha menyasszonya mellett lehetne. Ha piros, forró ajkát rányomta kedvesének ajkára, az nem viszonzta csókját, ellenben arról énekelt, milyen édes volna menyasszonya ajkáról egy csók. Tündérszép, epedő versekben énekelte meg annak a képzelt csóknak isteni mivoltát és az illúziók közepette nem érzi az igazi, a reális csók édességét.

Lassankint rájött a boldogtalan leány, hogy vőlegénye nem is őt szereti, hanem az ő képében szeret egy képzeletbeli elérhetetlen asszonyt. Nem boldogság kell annak, hanem vágy. Annak csak az a csók édes, mely el nem csattan soha, az az ölelés, a mely elérhetetlen, az a szerelem, mely kielégíthetetlen. És a szegény leány sápadt, hervadozott, mert ő emberi módra akart boldog lenni, mint a többi asszony.

És napról-napra hervadt a szép rózsza. És mentől halaványabb lett, annál jobban szerette vőlegénye. Mikor pedig ott feküdt a koporsóban, akkor szerette legjobban. Tündérszép versekben siratta el a drága halott emlékét. És a versekből fölsírt a vad, keserű bánat, hogy ez a drága lény ime elveszett és soha nem lehet az övé, pedig mig élt, ott ült mellette és neki soha eszébe sem jutott, hogy magáévá tegye.

Mert a ki egyszer ivott a szomoru tündér könyeiből, az nem tud többet boldog lenni, még ha a kaczagó tündér hangját be is szivta. A kaczagó tündér megóvta az ifjut az örüléstől, mikor hangoztatott neki, hogy bánatáról dalolhasson. Szerelmessé tette a szomoru embert és hangokat kapott az egész emberiséget kinzó örök bánat. De boldog lenni, boldogítani nem tudott soha, bár szívében ott élt a vágy. Mindig csak keresett, keresett valakit, a kiben megtalálja, nem lelte meg soha, ellenben elpusztított minden leányt, a ki megszánta, szerette és hallgatott esdeklő szavára.

A leányok, a szép, fiatal, rózsás arczu leányok elpusztultak, de emléküket örök szép versekben siratta el vőlegényük — az első poéta.

MIRANDA HERCZEGNŐ.

Véletlenül akadt a kezembe, fönséges herczegnő, a mint a szekrényemben rendezgetve, egy fiókban megleltem kegyedet. Édes Istenem, tiz év óta nem volt kegyed a kezemben, tiz év pedig — mint a lírai poéták verseiből tudhatja — igen nagy idő. De igaz, kegyed nem olvas lírai verseket, nem ismeri a modern irodalmat, mert kegyed egy szép aranyhaju baba volt, a ki csak mosolygott hidegen, kegyetlenül, mélységesen megvetve minden divatos és ócska frázist, melyet a szenvedő emberiség nevében a lírai poéták hoznak forgalomba.

Rut káröröm fogta el szívemet, mikor kegyedet, fönséges asszonyom, megpillantottam. Végteára is nő vagyok és a szívem nincs irigység nélkül. Örülök fönség, hogy kegyed is csak *volt* szép és ha nem is becsüli sokra a modern irodalmat, annyit kénytelen lesz beismerni, hogy tiz év nagy idő. Mi mind a ketten megvénültünk fönséges asszonyom, pedig kegyed a tiz évet ott töltötte a skatulyámban szekrényem negyedik polczának bal sarkában mozdulatlanul, én

pedig tiz év alatt körüljártam a világot és bolygó lábam fölötte sok tövisre akadt, mint a hogy egy Petőfi Sándor nevű nem éppen modern, de igen tehetséges és jónevű ember megírta.

Jól tudom, hogy kegyednek hiába beszélek Petőfi Sándorról, nem ismeri őt. Kegyed nem ismert soha senkit, csak mosolyog magában magáért. Az igazat megvallva, kegyed ostoba mint a sötét éjszaka és szívtelen, mint a legkeményebb kőszikla. És nem jogosulatlan az én kárörömöm, mikor kegyedre nézek és az idő mulandóságáról elmélkedem.

Nézhetnék ugyan a tükörbe is, de kegyed szintén asszony és jól tudja, hogy sokkal kellemesebb másokon fölfedezni a hervadást és másokról írni meg ama bizonyos őszi nótát, melyben az emberi élet ritka leleményességgel a sárguló falevélhez van hasonlítva.

Nem vagyok rosszszívű, de örülök, hogy hiába óvta, hiába féltette magát, hiába nem volt agyának egy gondolata, szívének egy érzése, mégis kegyed megvénült. Mondhatnám, hogy kegyed is megvénült. De nő vagyok, fönség, és csak mások arczán nézem a hervadást, ne féljen, vannak nekem is jóbarátnőim és felfedezik az enyémen, ha én elmulasztottam. Igen, hiába töltött kegyed tiz évet egy papirskatulyában, az idő vasfoga tizenkettőt ütött a kegyed számára is. Ezt az elmésséget egy jóbarátomtól hallottam, a ki úgy belészeretett saját tréfájába, hogy uton-utfélen használja.

De kegyednek még elmondhattam, mert a ki tíz évet tölt el egy papírskatulyában, az nem igen tud különbséget tenni az uj és az ócska elmésségek között.

A kegyed szépsége? Nem maradt meg egyéb belőle, mint a hosszú, dús aranyhaja, de az is koponyáján kívül. Igen, levált a dús aransátor és kegyed kopasz maradt, mintha sokat gondolkozott volna. És felbomlott valahol egy varrás és annyi-annyi fűrészpor hullott ki kegyedből, hogy siralom nézni. Némi poézissal azt mondhatnám, hogy elfolyt a szive vére. Mondja fönséges asszonyom, hát érdeemes volt ezért, érzéketlenül, szívtelenül mosolyogni a világba, mikor így is csak tönkre megy az ember.

Mert kegyed szívtelen volt és ostoba. Brutális vagyok, de csak a kölcsönt fizetem vissza; kegyed is rossz volt hozzám. Emlékszik még tíz esztendővel ezelőtt, mikor egy bolondos gyermek szorongatta szívéhez, akkor kapta magát karácsonyi ajándékul? Emlékszik, az a szegény kis leány sirva csókolta a kegyed festett arcát és szívéhez szoritva a maga fűrészporral telt mellét, saját lelkével akart életet, érzést lehelni magába. Nagyön szerettem kegyedet, fönséges asszony és nem hívtam kegyedet Miczinek, Gizinek, Rózának, mint a többi plebejus babákat, én kegyedet Miranda herczegnőnek hívtam. Emlékszik még a hangtalan sötét éjszakára, mikor magam mellé fektettem és álmómban simogattam, csókoltam, könnyörögtem, hogy ne legyen hozzám oly ke-

gyetlen, ne mosolyogjon rám ilyen hidegen, ilyen szívtelenül.

Maga csak nézett üvegszemével, mosolygott piros ajkával, nem törődve kéréssel, könnyörgéssel, csókjaimmal, nem törődve forró, szerető szívem melegével, melynek minden hitét, kitartását, ambícióját magára pazaroltam sikertelenül. Egy halottat föl tudtam volna támasztani ennyi erővel, ennyi tüzzel, ennyi lelkesedéssel, de magába életet lehelni nem tudtam, pedig a szívem is majd beleszakadt az emberfölötti erőlködésbe.

Nem, nem szeretett maga engem soha, most már biztosan tudom. Nem szeretet maga soha senkit, csak mosolygott szívtelenül, kegyetlenül és hagyta magát szeretni.

Volt idő, mikor nagyon haragudtam ezért magára, de most már csak fájdalmat érzek. Sajog a szívem, ha kegyedre nézek. De kegyed nagyon is szép volt, hercegnő és a szépség nem tehet róla, ha kegyetlen.

Nem, nem haragszom kegyedre, mint akkor tapasztalatlan gyerekfővel haragudtam. Senki sem tehet róla, ha fűrészpör van a mellében szív helyett. Nem haragszom, csak fájdalmat érzek.

Sajnálom azt a sok nemes érzelmet, azt a sok ifjui lelkesülést, azt a sok csókot, azt a sok könnyet, azt a sok álmatlan éjszakát, mikor azon töprengtem, hogy keltsem életre magát, hogy ne csak szép legyen, hanem jó is.

Nem sikerült. Az én szívem belefáradt, az én erőm elfogyott a sok küzködésbe, kegyed pedig maradt tovább is szép, hideg és érzéketlen. Hagyta magát imádni, szeretni, nem viszonzva soha senkinek az érzelmeit: mert ha kegyed a klasszikus és modern irodalomban nem is járatos annyira, mint én, viszont nálamnál sokkal jobban tudta, hogy a könyek tönkreteszik az arczbőrt, a lelki harczok megrottják a mosoly bájosságát és a ki nagyon sokat sir, az elfelejt nevetni. Már pedig az asszonynak mosolyogni kell mindig és mindenre, mert ez hozzátartozik az ugynevezett nőiességhez. A komoly gondolkodás, az értelem, az igaz, mély érzés nem nőies dolog, ezt kegyed, hercegnő, nálamnál sokkal jobban tudja.

És ezért örvendek, hogy hiába óvta, hiába kímélte magát, hiába volt agya viaszból, szive fűrészporból, kegyed tönkrement. A szép rózsaszín festék lekopott arczáról, levált fejéről a dús aranyátor. Mondja, hercegnő, hát nem jobb lett volna élni, érezni, szeretni engem egy kicsit, ki annyira szerettem magát, hogy szívem is majd megszakadt belé.

Miranda hercegnő, kegyed sok fájdalmat okozott nekem, de ime, visszateszem kegyedet skatulyájába: nyugodjék békével, megbocsátok kegyednek. Maga becsületes volt, nem csalt meg engem. Nem rejtegette üres koponyáját, fűrészpór szívét. Az én bűnöm volt, hogy lelkem első álmát, szívem legközevetlenebb érzését egy élettelen babára pazaroltam.

Az én szerencsétlenségem, hogy maga olyan szép volt, de magának nem büne, hogy nem tudott élni. Herczegnő, azóta sok minden történt velem, hogy egyebet ne említsek, hivatkozom a fentjelzett tövisekre, melyekről igen szép verset tudnék írni, ha egy Petőfi Sándor nevű ember előre le nem másolta volna versemet.

Nem volt szép tőle, de neki is megbocsátok, nem tehet róla, hogy előbb megszületett és előbb átérezte azt, a mit én csak most érzek át. Megbocsátok Heinrich Heine és Alfred de Musset uraknak is a többi nagy poétákkal együtt, kik elírtak éntőlem mindent és én, ha verset akarnék írni, sirva fakadok, mert elegáns bőrkötésben itt hevernek lenyomtatva az én verseim, az én érzéseim idegen nagy poéta neve alatt.

Igen, Miranda herczegnő, mindazt a sok szép verset, melylyel kegyedtől bucsuzni akartam, elírták előlem. Elsíratták már az ifjúságot, én pedig éppen most akartam elsíratni. Irni akartam arról is, hogy beteg a szívem és nagyon fáj a lelkem, de lássa, én a kor szívonálán álló műveltséggel bírok és hetente átlag 25—30 tárczát olvasok el, melyek mind ezt az egy nótát variálják. Nem akarok a közös kórházba beiratkozni. Mert az ember szomorú, szívtelen vadállat és csak a vállát vonogatja más emberek szenvedése fölött. Azt hiszi, csak ő beteg, a többi hazudik és frázisokat gyárt.

Ilyenek vagyunk, édes herczegnő, az Uristen,

végtelen nyomorúságunk mellett, még véghetetlen gőgösöknek is teremtett bennünket. Én sohajtva látom, hogy meg vagyok fosztva még fájdalmain kizárólagosságától is.

Igy érzünk mi szomoru vadállatok, kegyed azonban, hercegnő, nem érez sehogy sem, de azért szintén megvénült, akárhogy kimélte is magát, látja, mégis jobb élni.

Isten vele, hercegnő! Menjen vissza skatulyájába és nyugodjék békével. Nem haragszom magára, mert az én bűnöm volt, hogy életet akartam magába lehelni, hogy annyi sok drága kincset magára pazaroltam. Később is így volt, nincs jogom gyűlölni, nincs jogom átkozni senkit. A többi csalódás is éppen ilyen volt.

Senki sem tartozott olyannak lenni, mint a milyennek én képzeltem, ellenben nekem lett volna kötelességem olyannak látni mindenkit, mint a milyen. És mégis, látja, boldog volnék, ha nem így lenne a dolog. Mert megcsalatni, hercegnő, az csak egy pech, mely után boszusan von vállat az ember és tovább megyen, de csalódní, az fáj, örökké gyógyíthatatlanul . . .

Csak mosolyogjon, hercegnő, most az egyszer megérdemlem, mert ostoba módra érzelgek. Tudja, hogy kezdték a régiek szentimentális elmélkedéseiket? »Minden ember életében van egy percz, mikor . . .« Lássa, én gyűlölöm az ilyen perczeket és irtózom a lelki leszámolásoktól, de az ember rendezget néha

szekrényében és negyedik polczának bal sarkában, rosz papirskatulyában megleli az aranyhaju babát, kihez első ábrándjai, első érzelmei, első csalódásai, első keserőségei fűzik és eszébe jut a többi ábránd, az igazi csalódás, az örökös keserűség.

S mig gunyos mosolylyal fekteti vissza a kopasz, csunya babát a skatulyába, szemeiből megerednek a könnyek és az átvirasztott, átsirt, álomtalan éjszákák száma egygyel megint több lett.

M E S E.

I.

Az aranyhaju várkisasszony a keresztségben Mária Ottilia Klára nevet kapott. Ugy rendesen Máriának szólították. Ez a szelid bibliai név illett az ő finom, szőke szépségéhez. Halavány, ovális arcza egy kicsit hidegnek látszott, de nagy, álmodó szeme csodálatos képeket láthatott, bűbajos szomorúsága titokzatos szép dolgokról mesélt.

Mária szelíd volt és szomorú, mint maga a jószág. Ha hosszú aranyhaját fésülgette, ha hajnalban virágai közt járkált, el-elmélázott nagy kék szemével és halkán mondta:

— Ott... ott... arra kell majd feljönnie...

De hát kinek? Az aranyhaju leány maga sem tudta, csak várt valakit. Valakit, a kinek okvetlenül el kell jönnie, hogy a körölte levő szépségnek életet adjon. Hogy levegye szívéről ezt a csodálatosan szép és mégis oly gyötrelmes szomorúságot. Kinek leszakithassa kertjének legszebb virágát és átadja önmagával együtt, kivel szerettesse magát s a kit imádjon, a kinek rabszolgája és királynője legyen.

A várt lovag eljött. Szép volt, erős, bátor és szerelmes, de oly csodálatosan szépen, romantikusan szerelmes, melyet csak a régi könyvekben olvashatni. Imádta menyasszonyát, mint a Madonnát és szentségtörésnek hitte csókjával ajkát érinteni a szent házasság előtt. A leány meg szép, fehér álmokat szőtt a boldogságról, a szerelemről, melyet annál szebbnek képzelt, mentől kevésbbé ismerte. Szép volt, tiszta és vágytalan, mint egy virág.

Egyszer aztán hirtelen válniok kellett. Mária vőlegényét háboruba szólitotta a harc veszedelme. Az utolsó estén együtt ült a szerelmes pár az aranyhaju leány szobájában és a lovag megindulástól reszkető hangon mondta:

— Ha visszajövök, édes Máriám, az enyém leszel, ha azonban a mi Urunk mindenható akarata másként rendelkezik . . .

— Ugy én az övé leszek — mondá Mária határozottan.

— A te szép szóke hajadon apáczafétyol? — sohajtott a szerelmes lovag.

— Mi más illetve meg engem, ha te nem leszel? — felelt a leány.

És akkor a lovagban, ki imádta menyasszonyát, mint a Madonnát, föltámadt a szerelmes férfi. Két karjával átfogta a leány derekát és szenvedélyesen mondta:

— És így elváljunk . . . és így váljunk el, mielőtt ajkam érintette volna a tiedet . . . Meg-

haljak a nélkül, hogy csókod édességét éreztem volna . . .

Magához vonta és forró ajkával a leány arcza felé közeledett, de az kétségbeesett sirásra fakadt:

— Nem szabad, a szent szüzre mondom, nem szabad, mielőtt a feleséged lettem volna!

A lovag kétségbeesetten könyörgött:

— És ha meghalok és ha elesek . . . Örökre elszakítva tőled. Hadd vigyem síromba legalább egy csókod emlékét.

Mária kibontakozott és szeliden, de határozottan mondta:

— Nem lehet . . . gondolj a Madonnára, kinek megesküdtünk . . .

Az az eskü volt, melyet a szerelmes lovag egy ájtatos pillanatában a Madonna előtt tett, hogy a szent házasság előtt csókkal nem érinti menyasszonya ajkát. Most, hogy Mária esküjére figyelmeztette, halálos szomorúsággal búcsuzott:

— Ugy hát Isten veled, Máriám! És ha el-esem a harcban, vigasztaljon meg téged a szent asszony, kinek nevében a legártatlanabb örömet is megtagadtad tőlem.

Többet nem is jött vissza. Ott maradt, nagy lelkét kilehelve hősi csatában. A szép Mária megtartotta esküjét és fölvette a szent fátyolt. A fiatal apácza egyre ott térdelt a Nagy Asszony képe előtt, miről beszélgettek ők egymással, azt nem lehetett tudni, de alig töltött három hetet a kolostorban

Mária, meghalt. A szent nénik csodálkozva suttogták: milyen szép halott! De a ki figyelmesen nézte arczát, láthatott ajka körül egy fájdalmas, keserű vonást. Az egész arczán valami kétségbeesett, komor, fenséges büszkeséget, melyet még ma is láthatunk fiatal halottak arczán, kiknek megkellett halniok, mikor még olyan nagyon sokat vártak az élettől.

II.

Mária lelke fölrepült az égbe és mint a leg-tisztább, ott állt az Ur trónusa mellett.

Sok száz év telt el azóta és az angyallá lett Mária mindig visszaemlékezett földi szerelmére és gyötörte őt egy gondolat: annak a csóknak az emléke kinozta, melyért oly hiába könyörgött a szerelmes vőlegény. Milyen lehetett az a szent misztérium, mely biztosan a sóvárgott, de soha meg nem ismert boldogságot foglalta magában? Angyaltársaitól tudakozódott, de azok megbotránkozva takarták el arczukat, mert az ő lelkükben tüzes, bűnös csókok perzselő emléke kísértett, míg Mária fenséges ártatlanságában ez a csók csak sejtelmes, édes, poétikus ábránd volt és nem füződött hozzá érzéki emlék annyi sem, mint egy fehér arcznak az elpirulása.

A szent szűznek fogadtuk meg — töprenkedett magában — hogy a házasság előtt ajkunk nem érinti egymást. De hát miért? Mi lett volna,

ha megismerjük az édes misztériumot, melynek emléke itt fönt sem hagy nyugodni? Vétkezünk a Madonna ellen, ha boldogok vagyunk, ha örülünk, ha szeretjük egymást? És mikor az élet oly rövid, szabad-e az örömtől, a gyönyörtől, a szerelemtől elzárni magunkat? abban a hitben, hogy majd holnap, később . . . ? Soha semmi sem hoz vissza egy meddő vágyakozásban, üres epedésben eltelt napot, minden órával közelebb jön az enyészet, minden órában erősebben csókolózunk, minden elmulasztott ölelés, minden el nem csattant csók örökös kísértő rémük még a túlvilágon is. Az Ur maga adta a szivekbe a vágyat s mi vétkezünk ellene, ha elnyomjuk azokat.

Igy töprenkedett a szép Mária és az Ur, ki látta az ő kedves angyalának szomorúságát, egy napon így szólt hozzá:

— Visszaeresztlek gyermekem a földre. Eredj és keresd azt az elmulasztott csókot, melynek emléke nem hagy nyugodni itt fent a mennyországban sem.

III.

Mária Ottilia Klára második életében a Klára nevet viselte. Mivel ez a név akkoriban fölötté divatos volt.

Édes apja, mikor először megmutatták neki a kis babát, álmélkodva mondta:

— Nézzétek, milyen csodálatos szeme van, mintha mindig keresne valamit.

Csakugyan rejtelmes kutató szomorusággal nézett a kis Klára, mindjárt az első naptól kezdve. Előéletéről és a mennyországról elvesztette ugyan emlékezetét, de valami ösztönszerű sejtés folytán mindig csak várt, várt . . .

Az aranyhaju Klárát tizennyolcz esztendő korában bálba vitték. A leány riadtan nézett körül a fényes, ragyogó lámpák, a tündéri illuzion ruhák, a vakító fehér asszonyi vállak és a sugár leánytermetek közt ott hajlongtak, bókoltak, nevettek, udvaroltak a fekete frakkos férfiak. Klára csodálkozva, tágra kinyílt szemmel nézte őket. Egy-egy férfiarcz lehajolt a födetlen, fehér vállhoz és halkán suttozott a rózsás fülekbe. Klára ijedten rázkódott meg és majdnem fölsikoltott az asszony helyett, ki elfogulatlanul, csengő hangon nevetett a férfi bizalmas közelségén. Kábult fejjel nézte őket és szíve örületesen dobogott, csak hallgatta az izgató tánczenét, csak szívtá a forró, érzéki sóhajtásokkal, bátor kacagással és szemérmetlen pillantásokkal telt levegőt. Támolyogva ment egy fehér oszlophoz és úgy érezte magát, mint a pillangó, mikor a himport letörlik szárnyáról.

— Szabad kérnem? . . .

Már nem is tudja, mi történik vele, csak érzi, hogy ott keringőzik ő is a forró, veszedelmes levegőben.

Aranyhaja megbomlik, szeme csodálatosan ragyog, az ajka kinyílik, a szép virág elkezd élni!

— Tovább, tovább . . . suttogta hangtalanul és szeretne örökké így keringőzni a szép, erős, barna férfi karján. Fölnéz rá az ártatlanság isteni nyíltságával, fiatal leányok tudnak így nézni, kik — elérkezvén a nagy pillanat — minden kaczsárság, minden hipokritaság nélkül adják át lelküket, ajánlják föl magukat, életüket, üdvösségüket hangtalanul, alázatosan és mégis fönséges, utánozhatatlan szüzi büszkeséggel.

A fiatal doktor, ki a bálteremben egy keringő alatt megnyerte a leány szívét, az ismerősök állítása szerint, jó partit fog csinálni. De, dicséretére legyen mondvá, igazán szerette ezt a ragyogó szépségű leányt, ki egy este könyektől fátyolozott szemmel mondta:

— Mondjon nekem valami szép verset . . .

A doktor ur zavarba jött, mióta a gimnáziumot otthagyta, teljesen szakított a versekkel. De nem hagyta cserbe a szerelmesek istene, mert egy szóban elmondta a leánynak a világ legszebb és legrégibb versét:

— Szeretlek!

— Oh, be szép! — szólt a leány álmódzva és vőlegénye vállára hajtotta fejét.

A doktor ur szívét szenvedelmes szerelem fogta el, átölelte a leány karcsu derekát, ki halálos rémülettel nézte vőlegénye kipirult arczát, lángoló

szemét, mintha e pillanatban ébredt volna tudtára annak, hogy a férfi szerelme nem versekből s nem álmódzásból áll, halkán, megtörten mondta:

— Nem, nem akarom . . .

Már késő volt. A férfi szenvedelmesen csókolta aranyhaját, fehér arczát, végre piros ajkát. Nem könyörgött, nem ábrándozott, nem turbékolt többé; a leány pedig dermedten, halálos iszonyattal szívében mondta: hát ez az, ez az . . .

Klára meghült azon este lenge fehér ruhájában és két hét mulva ravatalon feküdt. Az orvosok — úgy tudom — tüdőgyuladást konstatáltak. A vizsgálhatatlan szülők és a gyászoló vőlegény kimondhatatlan kétségbeeséssel kísérték ki koporsóját.

A vőlegény sokáig gyászolt, — gondolom három évig s csak a mult héten váltott jegyet egy csinos, kissé kövérkés, alacsony barna leánynyal. Menyasszonyának pompás étvágya és igen jó kedve van. Valószínűleg boldog unokák közepette ülik meg majdan aranylakodalmukat.

Ez volt az aranyhaju várkisasszony története, kit még a mennyországban is gyötört az elmulasztott csók emléke, de a ki meghalt, a mint az első igazi szerelmes csók érintette ajkát.

VEZEKLÉS.

Régen, messze idegen országban élt két leánytestvér egymás mellett békességben, szeretetben: Mária és Jul. Mária volt az idősebbik, szép, szőke, szelid leány, a kinek vőlegénye elesett a szent harczban a hitetlenek ellen. Mikor mint láz járta át az emberek szívét a szent sir után való vágyakozás, hogy érette elfelejtettek mindent: öreg anyát, ifjú menyasszonyt és boldogan rohantak a halálba. Boldogan, mondom, mert az élet csak úgy édes, ha van valami e világon, a miért fölláldozhatjuk. Akár hitnek, akár hazának, akár szerelemnek hívják azt a valamit. A boldogtalanok csak mi vagyunk, a kik hirdetjük ugyan, hogy az élet nyomoruságos, meddő küzdelem, kik napjában harminczháromszor készülünk a halálra, de azért óvatosan begomboljuk őszi kabátunkat esténként, és elzöldülünk a méregtől ha nem sikerül az új ruhánk dereka.

A szép Mária azonban nem ismerte a mi nyomoruságos hiúságunkat, Élt istenfélelemben, emberszeretetben, boldogan. És mikor a fiatal vőlegénye elesett a szent harczban a hitetlenek ellen,

akkor megsiratta kegyeletes szívvél és fogadalmat tett a Szent Szűznek, hogy leány marad örökké.

Nem mehetett kolostorba, mint a többi fogadalmat tevő leányok, mert ott volt kis huga, a barna Juli, kit nagyon szeretett, ki csak egyéves volt, mikor szülőiket elvesztették. A tizennyolcz éves Mária anyja lett az ő kis hugának s mikor vőlegénye halála után a fogadalmat tette, nem mehetett kolostorba, mert hugát nem hagyhatta el. De azért úgy élt, mintha kolostorban lett volna. Az erősllekü Mária azt gondolta, hogy a tiszta léleknek nincs szüksége magas kőfalakra, szigorú rendszabályokra, meg tudja az magát védeni úgy is. Így gondolkozott a szép Mária, ki tiszta lelkü és jószívü, de még igen fiatal vala.

És nevelte az ő kis hugát is emberszeretetben, istenfélelemben. És multak az évek egyik a másik után. Mária szőke hajába ősz szálak vegyültek, és az emberek immár jó Máriának hívták. Mert ha az ő arcának szépsége el is mult, annál inkább tündökölt szívének jósága.

Mellette pedig virult a szép, fiatal, barna Juli. Mária, ki meghalt vőlegénye után nem ismert szerelmet, sokszor beszélt Julinak arról az ifjuról, ki szép volt, jó, hű és nemes. Juli ilyenkor könnyes szemmel kérdezte Máriától:

— És meghalt az ifju, ki olyan szép volt?

— Meghalt — felelt neki Mária boldog mosolylyal.

— Szegény, milyen kár érte — sóhajtott Juli.

— Juli, Juli — feddte őt szomoruan Mária — hogy beszélhetsz így? Sajnálni valakit, ki a szent csatában esett el a hitetlenek ellen a mi Urunkért! Ő a mennyben van és üdvözült.

— De a földön veled lett volna boldog és téged tett volna boldoggá — felelte a kis leány.

Mária szeliden csóválta a fejét, nem értette meg hugát, mert azóta sok-sok esztendő telt el és Mária hamvasszőke hajában már nagyon sok volt az ezüstsál.

A kis leány tovább beszélt:

— Te nem sirattad mikor meghalt?

— Sirattam — felelt Mária — sirattam, hogy ő már az üdvözültek honába jutott és nekem még lent kell maradnom. De megvigasztalt a hit, hogy ott fönt látjuk egymást.

A kis leány közelebb hajol néniéhez és úgy kérdezte sugva:

— Mária, megcsókolt téged a vőlegényed?

A szent leány arcát nem öntötte el pir. Nyugodt, fehér maradt mint a felelet:

— Igen, mikor a csatába ment, akkor először és utoljára.

— De ha élt volna, tovább is csókol. Ezt a sok csókot nem sajnálod?

A szent leány iszonyattal, borzalommal takarta el arcát. Tiszta, nyugodt szívében vőlegényének szeretete lassankint egygyé olvadt az Ur imádatá-

val. Abban sem volt több földi indulat, több szenvedély, mint ebben. Mária lelke tiszta fehér volt, mint a gyermeké. A vőlegénye meghalt, mielőtt egyszernél többet megcsókolta volna, és a meghalt vőlegényért a fölfeszített Üdvözítő előtt szokott imádkozni. A két alak már majdnem egy lett lelkében. Mikor Juli ezt a kérdést intézte hozzá, úgy érezte, mintha az ő Urát és Istenét gyalázta volna meg valaki. De mert jólelkű és szelid volt, csak ennyit mondott a leánynak:

— Imádkozni fogok érted Juli, hogy az Ur távolítsa el lelkedből az ilyen gondolatokat.

És bement a kis szobájába imádkozni, de mintha nem találta volna meg a szavakat. Ott térdepele a Megváltó előtt késő estig. A feszületről bánatosan nézett le rá az ember fia. Szelid szemei csak bocsánatról, csak elnézésről, csak irgalomról szóltak. Mária szinte hallotta a szép szomorú ember hangját:

Én vagyok a tökéletesség, a bölcsesség, a tudás. De a ki igazán ismer engem, az nem ezeken a neveken szólít engem, hanem igazi névenem: Irgalom. Én vagyok a tökéletesség, ki tudom, hogy az ember csak gyarló lehet, én vagyok a tudás, ki ismeri a ti elméteknek korlátoltságát, én vagyok a jóság, ki látom a ti szíveteknek keménységét. De az igazi nevem Irgalom, mert mindezeket megbocsátom nektek és fogvatkozásaitok ellenére is úgy szeretlek benneteket, mintha tökéletesek volnátok. Szívem

vérét ontottam értetek, hogy abban megtisztuljatok, de annyira romlottak vagytok, hogy nektek már nem elég egy Messiás vére. Majd ha szükségték lesz rám, újra eljövök, újra meghalok értetek. Mert én vagyok a Jóság, ki ismeri gonoszságtokat. Én vagyok az Erény, ki világosan látja bűneiteket, de engem az én Atyám nem azért küldött, hogy igazságot tegyek, hanem azért küldött, hogy irgalmasságot gyakoroljak. És a ki engem szeret, az ne igazságos elméjü akarjon lenni, hanem irgalmas szivü.

Igy beszélt a legnemesebb férfi a szent leánynak, ki imádkozni jött testvéreért. Mária megzavarodva hallgatta őt. Aztán hallotta a csöndes éjben, mint nyílik ki Juli szobájának ajtaja. Mária kilópdzott a szobából és utána ment testvérenek. A kertben a bokrok közé rejtette magát. Onnan nézte, mint sétál Juli egy szép sugár ifjuval. Juli az ifju vállára hajtotta fejét és azt mondta:

— Ha meghalnál, én utánad halnék, ne halj még, ne halj meg édes . . .

A férfi magához szorította a leány karcsu termetét és ugy mondta:

— Nem halok meg, virágszálam. Élni fogok, szeretlek, mindig, mindig . . .

És csókolta a leány ajkát, szemeit lázasan, értelmetlen, forró szavakat sugdosva hozzá. Töredezett szavakat, melyeknek nincs értelmük, csak a sziv örült dobogása magyarázza őket. Mária eltakarta arczát, mintha őt érték volna a tüzes, bűnös

csókok, égett, izzott egész teste. Meg-megrázkódott a földöntuli nagy indulattól, a mely először remeg-tette meg testét. Lelkébe édes sejtelmek, szívébe kínos vágyak lopóztak. Mária észrevette, hogy a kísértés ellen igenis szükség van a kolostor magas falára és a szigorú szabályokra. Mert van egy kísértés a világon, a melyen a legnemesebb, legigazibb lélek ereje is megtörik. Valami hatalmas sóvár vágy támadt benne, futni — futni, míg föl nem találja azt, a kit elvesztett, a kit megsiratott, eltemetett és imádott az Üdvözítő képével együtt szívében. Utána, utána, fölkeresni a végtelenben, keresni milliárd csillag között, míg rá nem talál. Odaborulni keblére és csókoltatni magát, mint a hogy a kis Julit csókolja kedvese.

És úgy érezte, hogy megcsalták, rászédtek, hazudott minden-minden. Neki adós maradt vőlegénye sok csókkal és azt ő soha meg nem kaphatja. Ősz hajszálai előre hullottak kigyult arczába és Mária sirt keservesen. Évek mentek, évek jöttek, szerelmesek esküdöztek, csókolóztak, elhagyták egymást, újra meggyógyultak, csak ő maradt egyedül. Egyedül, míg hamvasszőke hajában egyre több lett az ezüstsál, most már fehér lett egészen, s most már vége mindennek.

És a szent leány megértette, hogy jobb volna most neki a kolostorban lenni háborgó szívével, föllázadt lelkével, mely kéri, követeli, akarja a boldogságot. Mária most már nemcsak jó volt, de böles

is. Fehér hajára nézett és lecsillapította a lelkében föllázadt vadállatot. Érezte, hogy bűnös, kárhozatos gondolatok mocskolták be hófehér lelkét. Elhatározta, hogy hugát férjhez adja az ifjuhoz, ő maga pedig kolostorba lép. Összetette két kezét és imádkozni akart hugáért, kit a szenvedély tilos, bűnös utra vezérelt. Imádkozni akart, hogy az Isten ne vegye bűnül tőlük a tilalmas bűnös szerelmes csókakat, melyeket csak akkor lett volna szabad váltaniok, ha a házasság szentsége köti össze őket. Mária ott térdelt a földön, kezét összetéve. A hugáért akart imádkozni, de az igazi imádság nem akarat, nem gondolat, hanem pusztán érzés. És bármit susogtak Mária szintelen ajkai, az, a ki olvas a lelkekben kérlelhetetlen szemmel és megbocsát minden kiolvasott bűnt irgalmas szívvvel, ezt hallotta a mennyei trónuson:

»Én irgalmas Istenem, bocsásd meg az én bűnös lelkemnek, hogy annyi örömet elmulasztott, hogy egy pillanatra sem feledkezett meg a rászabott kötelességekről. És bocsásd meg, hogy millió meg millió elcsattant szerelmes csók közül egyetlen egy sem volt az övé.

S Z E P T E M B E R.

Ott ült abban a kicsiny kék szalonban, mert az utóbbi időben mindig csak ott szeretett lenni. Ezek a nagy karosszékek, széles, alacsony pamlagok szinte csábították az álmodozásra, a merengésre. Azelőtt félve kerülte el ezt a kis kék szobát, ott tartózkodott a nagy, komor, elegáns ebédlőben, a masszív, nehéz butor mintha valósággal nyomta volna a lelkét, sehol egy csepp puha, kényelmes hely, feszesen, mereven kell ülni a nagy, komoly bőrszékeken s ez jól is van, így kell lenni . . .

Most ott ül a kicsiny, fantasztikus szalonban, a melynek világoskék színe, butorzata poétikusan vette körül még mindig csinos alakját. Egy kicsit már elhízott, mint szoktak általában az asszonyok harmincz éven fölül, de még mindig szép asszony-számba mehetett. A hogy ott ült, érdekes, sötét fejét hátravetve, senki sem mondta volna róla, hogy már harminczhat esztendő s tizenhétéves leányát akarja báloztatni a télen.

Csak gondolkozott, csak ábrándozott és ábrándjai nagyon kellemesek lehettek, mert mosolygott

hozzá édesen, bizalmasan. Aztán fölállt és a piczike gyöngyház asztalához lépett. Leánykori butora volt s mióta férjhez ment, még nem is irt rajta. Minek? Üzleti levelezéseit szabójával, kereskedőjével, cipészével elvégezte ott a nagy ebédlőasztalon. Éppen jól illett a szegletes, nagy butordarab a száraz sorokhoz. Irt néha a férjének is, mikor üzleti ügyekben távol volt a jó ember, de ezek a levelek is ott íródtak a nagy, szegletes asztalon, a rideg levegőben. Ezekben a levelekben sem volt több melegség, mint azokban, melyeket szabójának vagy kereskedőjének irt, csak éppen a megszólítás hangzott másként és ruha meg kalap helyett az állott benne, hogy itthon minden rendben van és a Mariska is egészséges.

Nagyon korán adták férjhez, körülbelül olyan idős volt, mint most bálozni készülő leánya. Szerette férjét? Mostani harminczhat esztendő fejével biztosan rámondhatta, hogy nem. Akkor? Akkor, mit tudta ő. Gazdag, biztos állásu, csinos harmincz esztendő ember kérette és a jó bácsik meg nénik elhitették vele, hogy a szerelem tisztán megszokás és hozzátörődés.

Hazudtak, mint a hogy egy esztendő múlva immár a fiatal asszony biztosan tudta. Megcsalták, rászedték, világosan állt előtte a kérlelhetetlen valóság. De erős, becsületes lelkével átlátta, hogy habár nem is volt hibás, a hibának minden konzekvenziája őt terheli. Annak a derék, törekvő, szorgal-

mas embernek, ki teljes bizalommal nyújtotta neki kezét, rábízván nevét, becsületét, nem szabad megtudnia soha semmit. A csalás gondolata még közel sem férközhetett büszke, egyenes lelkéhez, de még szomorúságot sem mutatott azon, a mi megváltoztatatlan volt. Uralkodott az idegein, a vérén, a szeszélyein, jól tudva, hogy mindazok az ocsmány dolgok, melyeket a megtévesztett szívü, fölizgatott idegü, szerencsétlen vagy bűnös asszonyok elkövetnek, nem neki való. Jól tudva, hogy nem bírná túlélni a perczet, melyben önbecsülését elvesztette.

A jó Isten sokkal irgalmasabb, mint hiszik, megnyugvást adott neki. Nem rezignálást, de csöndes, szelid nyugodalmat. Bálványozásig szerette egyetlen gyermekét és őszinte szívből jövő örömet érzett férje sikerült vállalatain. De a szenvedély nem pusztult ki belőle, ott lappangott a szerelemvágy bent a lélek mélyén, fölszínre jutni nem engedte a vasakarát, az igazi asszonyi becsületesség.

Az Uristen irgalmassága úgy akarta, hogy ne is kerüljön fölszínre soha, még csak gondolatban se kelljen pirulni érte. Jól emlékezett arra a szomorú téli napra, mikor az a jó ember, kivel tizenöt hoszsú esztendőt élt együtt, kiterítve feküdt a nagy, komor ebédülőben. Meghült a vasuton és a láz egy hét alatt kivégezte. Őszinte fájdalommal, tiszta szomorúsággal siratta, kezét ott tartva leányának szöszke fején. Egy álló esztendeig nem látták sehol, a jó ember emlékének élt teljesen. Mikor kilépett

a világba, inkább a leányért tette, hogy — mint mondta — a talajt előkészítse a kicsikének, ha csakugyan nagy leány lesz és vinni kell majd mindenüvé.

És nem is a forrongó, nyüzsgő társaságban találkozott azzal, kit várt — önmaga előtt is rejtgetve vágyát — azóta, mióta megtudta, hogy szerelem is van a világon és nagy bűnt követnek el, kik a házasságot nélküle kötik. Egy kis félreeső fenyves fürdőhelyen jött össze azzal, kire most a kis szalonban várt. Komoly, negyven éves férfi volt és ők szerették egymást a későn föltámadt szenvedély intenzív erejével. Az ilyen szerelmek melankólikusan szépek, mint a késő ősszel kinyílt virágok, kik már érzik, hogy az általános hervadás között nincs is talán létjoguk; de még néhány nap az övék. És e pár nap alatt oly szépek, ugy sietnek élni, örülni, csak egyszer! Mielőtt rájuk borulna a tél, a fagyasztó hidegség. Illatuk meghódítja azt a pár későn kikelt lepkét, kik szinte részegen csókolják szirmaikat. — gyorsan, hamar, erősen! Hiszen talán holnap már jön a fagy, a pusztulás, a halál. Az utolsó életerő, a titokban szemérmesen rejtgetett vágy intenzív erővel tör ki. Nincs már idő a tettetésre, a hipokritaságra, a hosszú, hódító ostromokra, sietni kell, mert nem szabad meghalni, mielőtt éltek volna!

Egymásra találtak és egy pár hét múlva már megegyeztek abban, hogy egymásé lesznek. Meg-

esküsznek szép csendben az ősszel. Valami mohó sietség jellemezte a mozdulatokat. A boldog fiatalok, kik szeretnek veszekedni, hogy újra kibékülhessenek, kik szakitnak, hogy újra egymáshoz kerüljenek, kik várással, halogatással csak édesebbé teszik a boldogságot, alig érthetik meg ezt a harminczhat esztendő asszonyt, ki szemérmesen elpirult, ha vőlegénye megcsókolta a kezét, a mellett lázasan számitotta a napokat esküvőjéig.

Most már csak egy hét . . . Ott ült a kis kék szalonban, mert a nagy hideg ebédltöt szinte babonás félelemmel kerülte férje halála óta. Aztán a gyöngyházás kis asztalhoz lépett, egy darab papirosra oda irta sokszor, nagyon sokszor ezt a szót: édesem. Nem mintha levelet akart volna írni, eszében sem volt, csak, Istenem! hiszen megmámorosítja az embert, ha gondolatában is gyöngéd szavakat mondhat annak, a kit szeret. Égni kezdett az arcza és tovább irt sok-sok kedveskedő, hízelt szót, míg egyszer lassan nyílt az ajtó és egy fiatal, szőke, halvány leány lépett be rajta.

Az ő leánya volt, Mariska, eddigi életének egyetlen öröme, reménye, boldogsága. Két hónap óta készült ahhoz, hogy elmond leányának mindent, hogy ők boldogok lesznek mindnyájan és ezentúl ketten fogják bálványozni, szeretni.

De valami csodálatos szemérmesség lezárta az ajkát. Most is csak nézte, mint huz a gyerek lába elé egy puffot és mint rejté el az ő ölébe szőke

fejét. És a helyett, hogy elmondaná, a mi a szíven fekszik, aggodalommal vallatja leányát:

— No mi baj, Gyöngyvirág kisasszony, talán már nem kék ruhát akarsz a koncertre?

— Nem akarok elmenni a koncertre, kis mama.

— De hát mi ez, Mariska?

— Oh, kis mamám, ne vigyél engem sehová, én nagyon rossz leány vagyok és nem érdemlem meg, hogy szeress . . .

Az asszonynak elszorul a szíve és reszketni kezd. Talán csak nem tudott meg valamit a gyerek?! És elfeledve, hogy előbb-utóbb úgy is meg kell mondani az igazat, ősi asszonyi szokás szerint beszélni kezd mindenfélét, mivel még halogatni lehet a vallomást.

— De, kis leányom, tévedsz . . . nem is egészen úgy áll a dolog . . . te nem is érted még az ilyesmit, Mariska.

— De értem, mama. Elek már tegnap meg is kérte a kezemet és én nagyon szeretem. Nem tudok nélküle élni. Bocsáss meg, hogy eddig titkolódtam és ne haragudj, hogy elhagylak . . .

A szegény asszony csak bámult rá mereven. Hát nem róla beszél a kis leány, hanem saját magáról. Hát a gyermek nem gyermek többé? Férjhez megy, mert szeret, és joga is van a szerelemhez, mert fiatal.

Csak nézte a síró kis leányt és simogatta a

szőszke fejét. Aztán valami különös érzés szorította össze a szívét. Önkéntelenül a tükörbe nézett. Még szép volt, de valami nagy szomorúság volt szépségében, mintha éppen bucsuzni akarna tőle. Most mintha élesebben válnának ki az apró ránczok szemei mellett, ajka körül, halántékán csillog néhány fehér hajszál, milyen csodálatos, hogy ezt soha sem látta, csak most, mikor leányának finom kis szőke feje az ő vállán pihen.

Nyájas, szerető szavakat sugdosott leánya fülébe, mialatt némán, magában összeesve konstataulta, hogy elkésett, itt a fagy, a dér, hiába minden . . . A későn kinyílt virág árníthatja magát, de a süvítő szél gúnyosan kaczag fülébe: ostoba vagy, egy május van egy évben, ez a szeptemberi napfény csak csalfa hazugság, mely arra való, hogy a könnyelmű, boldogságra vágyó szíveket csalódásba ringassa. El kell pusztulnod, mert új tavasz jön, új virágokkal és mi haszna, hogyha te nem használtad a te tavaszodat, azért az eltelt, visszavonhatatlanul eltelt . . .

Elborította szemét a könny és megborzongott. De aztán hallotta leánya boldog zokogását és magában halkán mondta: igen, új tavasz jön, új virágokkal, de azért néhány napig mégis élveztem a napsugár ragyogását, megtudtam, hogy pótolhatatlan, helyrehozhatatlan veszteség ért, lesz mit siratni egy egész életen át s ez is valami.

Az ajtó kinyílt csendesen, szinte észrevétlenül jött be rajta a titkos vőlegény. Az asszony szomo-

ruan nézte a sápadt, fáradt férfi arcot s a saját már-már hervadó szépségét. Ha husz évvel előbb találkoznak . . . most már itt az új tavasz, új virágokkal . . .

— Tudja, kedves barátom, mi az ujság? Az én rossz leányom menyasszony lett a tudtomon kívül. Mit szól ehhez?

A férfi csak nézte a szomoruan mosolygó asszonyt. Mintha kitalált volna mindent, közelebb hajolt és halkán kérdezte:

— És én? És mi, édes?

— Maga? Mink, kedves barátom, — mondta az asszony, erősen hangsúlyozva minden szót — mi öregek örülni fogunk a fiatalok boldogságának.

Odakünn még szeptemberi verőfényben ragyogott a világ, de ők, a mint kitekintettek az ablakon, félve, kerülve egymás tekintetét, sok-sok száraz falevelet láttak, a mint gúnyosan, diadalmasan sodorja magával őket az őszi, hideg szél.

FALUSI REGÉNY.

A vasut ott robogott el kertjük alatt és Tilda délutánonkint mindig ott ült a nagy diófa alatt. Nézte a robogó szörnyeteget, mely zakatolva halad ki a világba. A *világba*, melyről Tildának oly különös fogalmai voltak, mint csak lehet egy fiatal gyerekleánynak, ki ebből a világból még mit sem látott.

Tilda ott a falusi magányban átélte a leányok rendes regényét, a kik nagyon szerelmesek, mindig, állandóan szerelmesek, csak éppen azt nem tudják: kibe. Ne nevéssenek ezen, szép fővárosi kisasszonyok, kik átlag fél tuczat bált tánczolnak át egy télen és udvarlóikat oly sűrűn váltogatják, mint a milyen sűrűn küldik fehér glacé keztyűjüket a tisztító intézetbe. Tilda igazán szerelmes volt, még pedig olvasmányai alapján, hol Kárpát Zoltánba, hol Adorján Manasséba, de mégis leginkább ama híres Monte Christo grófba. Átélt a leányszerelm minden gyönyörét, minden fájdalmát, egyedül. Azaz nem egyedül, hanem az ideállal szívében, ki szép volt, jó volt, hű és tökéletes, eltekintve attól az egy

fogyatékoságától, hogy földi mivoltában eddig még nem mutatta magát.

Tilda különben csinos, szőke baba-arczu leány volt, és mivel a szerelem nem vette el az étvágyát, kicsit igen is gömbölyű. Épen az lehetett az oka, hogy alig töltötte be a tizennyolczadik évét, mikor a gondos mama odaszólt a papának:

— Tildának férjet kell hozni!

Ujra kénytelen vagyok a szép budapesti leányokhoz fordulni s megmagyarázni nekik, hogy falun másként kötik az ilyen üzletet, mint nálunk. Kegyetek kapnak szép rózsaszínű vagy kék ruhát — már milyen a hajazatuk színe. Aztán a mama azt mondja, azaz nem mond semmit. Kegyetek maguktól is tudják, hogy azért a kis ugrálásért nem volt érdemes a papának 200 forint előleget venni. Ellenben itt vannak ezek a fekete frakkos kenyérkereső masinák, kik zeneszó mellett, kivágott ruhák láttára, elvesztik azt a csekélyke józan eszüket, a mit talán a bálra még elhoztak. Ilyenkor a mama megleégedetten megy haza, mert kegyetek szerencsét csináltak.

Falun nincs bál, hol muzsikaszóval és kivágott ruhával terveznek a férfiak ellen merényletet. Ellenben itt még divat a leánynak befőttet készíteni, paradicsomot, lekvárt főzni, vörös, kidolgozott kezeivel dicsekedni. Kegyetek szellemes ötletekkel mulattatják udvarlóikat, ott bőséges vacsorákkal veszik be a férfiak szívét. A mi különben éppen séggel nem bizonyít a vidék ártatlansága, naivsága

mellett, mindössze is csak annyit jelent, hogy ott kevesebb a gyomorkatarusos ember, mint nálunk.

Tilda kezei azonban egyelőre csupán saját mulatságukra voltak vörösek és nem volt kinek dicselkedni velük. Azért jelentette ki hát a mama leányának 18-ik születés napján:

— Tildának férjet kell hozni!

A papa utána nézett a dolognak és hozott is egy jelöltet. Tilda, mikor meglátta, sirva futott le a kertbe és ott zokogott sokáig a nagy diófa alatt.

Bizony, kedves fővárosi kisasszonyok, Tilda sirva szaladt le a kertbe. Mert a leányoknak, ha még ott a falun, a világtól és az önök elegáns gentleman udvarlóitól elzárva élnek is, valami uton-módon megsugja a sátán, hogy sem a fiatal Kárpáthy, sem Monte Christo gróf nem járt duplatalpu borjubőr cipőben, és nem viselt piros alapon kékbabos nyakkendőket.

Tilda keservesen sirt a nagy diófa alatt, de mert engedelmes, jó leány volt, nem ellenkezett és menyasszonya lett a duplatalpu-czipós, kékbabu nyakkendős urnak. Ne nevéssenek szegény Tildán, gondoljanak arra a keserű érzésre, mikor három évig pazarolták legbájosabb mosolyukat a fiatal, előkelő ügyvédre és végre egy szerény hivatalnoktól kellett elfogadni a jeggyűrűt.

Tilda tehát menyasszony lett. Az érzékenyebb lelkek ne rémülözzenek, nem történt semmi tragédia, kivéven azt, hogy a varrónő Tilda menyasszonyi

ruháját alaposan elrontotta. Egyébként a menyaszszony beletörődött a dologba és nem is érezte magát túlságosan boldogtalannak. Ha mégis néha-néha sirva fakadt, azt inkább műkedvelésből tette. A leányok nem is éreznék magukat jól, ha néha-néha alaposan ki nem sirnák magukat, ez már az egészségükhöz tartozik.

Tilda ott ült a nagy díófa alatt és szégyennel vallom be, az angol lordra gondolt. Igenis, a lordra, a kivel tegnap ismerkedett meg egy ötkötetes regényben, melyet a papa hozott ki a szomszéd városka kaszinójának kölcsönkönyvtárából. Talán nem is szép tőlem, ha elárulom, hogy Tilda azonnal elfelejtette ugy az ifju Kárpáthy Zoltánt, mint a nemes Monte Christo grófot az angol lord kedvéért. Mentségül hozom fel, hogy a lord a szokottnál is tompább hangon beszélt és oly előkelő fagyos nyugalommal járt ezen a sáros földtekén, hogy egy tizen-nyolcz éves leány szive, ki előkelő fiatal emberrel csak a kölcsönkönyvtárak regényeiben találkozott, nem maradhatott vele szemben közömbös.

Tilda szerelmes volt a lordba és engedte magát csókoltatni tüskés állu vőlegénye által. Néha-néha azonban szükségesnek tartotta, hogy szánakozva nézzon végig vőlegényén: szegény jó ember, ha tudná, hogy szivem a másé!

A vőlegény azonban jó étvágygyal ette meg a Tilda által főzött vacsorát. Ha egyedül maradt a papával, éktelenül káromkodott, hogy folyton esik

az eső, holott a gazdálkodó embernek, most napfény kellene.

Az esküvő azonban az esős idő daczára is megtörtént. S a fiatal asszony, ki Itáliáról álmodozott, egy másik szürke poros faluba került.

Tilda asszony nem felejtett el semmit. Nem, nem. Jó cselédei voltak és mindössze egy leánya, s így ráért ábrándozni. Ha novellairás helyett az volna feladatam, hogy a férjeknek jó tanácssal szolgáljak, akkor azt írnam, hogy iparkodjanak mentül rosszabb, ügyetlenebb, nyelvesebb szobaleányt fogadni az asszony mellé. Szakácsnét nem, mert még a sziv nyugalmánál is fontosabb a gyomor jóléte. De azt becsületszóra állithatom, hogy a melyik asszonynak rossz, ügyetlen szobaleánya van, az nem ér rá idegen férfiak és szeretett hitvese között párhuzamot vonni. Mely párhuzam mindig felette siralmas eredménnyel szokott járni a férjekre nézve.

Tilda asszonynak kevés volt a dolga, sok a szabad ideje s így ráért az ideálról elmélkedni, mialatt a férje a béresek, kocsisok őseit hozta a különböző szentekkel nem épen tiszteletreméltó kapcsolatba. E retorikai műfaj tudvalevőleg nem kívánja az ötösfeles jambust és Tilda asszony ilyenkor kétségbeesetten sóhajtott fel: nem, nem értheti meg az én lelkemet ez a férfi soha! Ez azonban nem zárta ki, hogy Tilda a legjobb feleség és anya legyen. Néha most is szánalommál nézett végig férjén, de a férj sokkal jobban el volt foglalva a buza

hanyatló árával, mintsem felesége szívügyei érdekelhettek volna.

Az asszony folytonos boldogtalanságában vérző szívvel egyre hizott. Ugy, hogy mikor a férje egyszer felhozta Pestre, sokkal öregebbnek nézett ki, mint a milyen tényleg volt. Velük jött a leányuk, Bella is, egy tizenöt éves, nyurga gyerek. Tilda asszony nem is vette észre, hogy sokan nézik a sovány, magas leányt, kin már nagyon komikus volt a térdig érő ruha. Tilda asszony megmaradt annak, a ki tizennyolcz éves korában volt, most is mohó kíváncsisággal olvasta a kölcsönkönyvtári regényeket és ábrándozott az életről, melyet a hazug, lelketlen regényírók oly szépnek festenek. A férfiakról, kik vagy tökéletes gentlemanek, vagy orgyilkosok, de sohasem foglalkoznak buzával, repczével, béresekkal.

Fáradtan ültek egy vendéglő asztalánál. Tilda asszony kimondhatatlan megvetéssel nézte kedves férjét, ki éppen most kiabált a hatodik pohár sör után. Valami különös ideges izgatottság fogta el. Szinte utálatosnak találta ezt az embert, kivel tizenhat hosszú esztendő telt. Majd hirtelen láng öntötte el arcát, a szomszéd asztalnál két fiatal ember beszélgetett. A férj kis lányával volt elfoglalva, Tilda azonban világosan hallotta:

- Nézd csak, milyen szép kis leány.
- Melyik?
- Az ott ni, az öreg asszony mellett.
- Az sem lehetett valaha csunya.

— Valaha nem. Fájdalom, akkor mi még nem éltünk.

Elkaczagták magukat, mintha valami kiváló szellemességet mondtak volna. Az asszony halálsápadtan állt fel helyéről.

— Menjünk hamar, rosszul vagyok.

Ott künn végignézett leányán és nézte sokáig.

— Nagy leányom van — mondta csöndes rezignációval. — Szép leányom — tette hozzá anyai büszkeséggel.

A kis Bella előre sietett és kíváncsian nézegetett jobbra-balra. Tilda asszony pedig belekapaszkodott férje karjába és csöndesen mondta:

— Látod, már Bella nagy leány.

— Az ám, — mondta a férj olyan hangon, mint a ki valami hallatlan nagy bölcseséget süt ki — eltelik az idő.

— Eltelik — mondta utána az asszony csöndesen.

Mikor haza utaztak, szakított a kölcsönkönyvtárakkal, ellenben leányának minden ruháját kitoldatta négy centiméterrel. Mintha teljesen elfeledte volna Monte Christo grófot, a tompa hangú lorddal együtt, mert sokkal szeretetteljesebb lett férje irányában. Ezt azonban a férje nem igen vette észre, mivel a férfiek általában meg vannak elégedve a nekik nyújtott szerelemmel, ellenben az öngyilkosságig elkészeríti őket, ha kemény a marhapecsenye, vagy elsózott a leves.

És Tilda a mult napokban végignézvén leánya szép karcsu termetén, édes anyai gondoskodás hangján szólt oda férjének:

— Bellának férjet kell hozni.

Bella pedig künn ült a nagy diófa alatt és ábrándozott a fiatal Kárpáthyról, a ki jeges árban megy el a szegény beteg Kőcserepy Vilmaért, ábrándozott arról a Monte Christo grófról, a ki ökölnyi gyémántokat ajándékoz hidegvérrel. Ábrándozott hűséges, rajongó szívvvel, mert a lordot még nem ismerte, a lordot még nem hozta ki a papa a kölcsönkönyvtárból.

ERZSIKE LEVELE.

A papa, mikor a reggeli postát átvette, egy csodálatos levelezőlapot talált a tálcán. Bár sietős dolga volt, mégis nagy érdeklődéssel vette kezébe és betüzni kezdte az írást, a mi nem volt éppen könnyű dolog.

Sajátságos játéka a véletlennek, hogy míg anynyi rendes írásu czimzéssel ellátott levél elvész, addig ez a téntapecsétes, óriási otromba betűkkel irt levelezőlap eljutott rendeltetési helyére. A czim különben elég körülményes volt és szólott ekkép:

»*Hamvay Erzsikének* szeretettel

küldi Zoli. Szolnokról.

más ne olvassa, mert titok!

Szigetre.

Szégyennel vallom be, hogy Erzsike papája nem viseltetett elég diszkréczióval öt éves leánya leveleivel szemben, mert a határozott utasítás dacára, hogy »a levél titok s így más ne olvassa«, minden habozás és gondolkodás nélkül megfordította

az óriási téntapecsétekkel ellátott levelezőlapot és olvasni kezdte. Néhol egy betű ki volt törülve, másutt egy szó tintával volt leöntve. A levél írása közben Zoli valami ragacsos czukrot ehetett, mert a papír a papa ujjaihoz ragadt.

A papa igen komoly ember volt, de a levél olvasása után oly hangos kaczagásra fakadt, hogy a mama kíváncsian rontott be az irodába:

— Mi az, mit nevetsz?

A papa nem tudott szóhoz jutni a kaczagástól és szó nélkül nyújtotta át a mamának a levelezőlapot. A mama kissé gyanusan, habozva nézett a téntapecsétes papírra. Csak miután meggyőződött róla, hogy már megszáradt és így kezét semmi veszedelem nem fenyegeti, nyult a kétes tisztaságu levelezőlapért és olvasni kezdte:

»Kedves Erzsike!

Én szerencsésen megérkeztem és jól vagyok, remélem te is jól vagy. Ne felejtsd el, a mit mondtam neked, hogyha nagy leszek, te leszel az én feleségem. Most még azt is megírom, hogyha nagy leszek, czukros boltom lesz. Te is ott leszel velem a boltban és annyi czukrot eszel, mint én. A gyerekeinket elküldjük az iskolába, mi meg egész nap játszunk. De ezt ne mondd el senkinek, mert ez mind titok.

Tisztellek és csókollak és maradok

szerető unokád

Zoli.

Zoli, a nyolcz éves Zoli eddig csak a nagymamának irt levelet, azaz már két ujév napján kívánt minden jókat. A szerelmi levelezésben még nem volt elég gyakorlottsága s így Erzsikének is úgy irta alá a levelet, mint a nagymamának szokta: »szerető unokád«. Ez azonban senkit sem jogosít föl arra, hogy Zoli érzelmeinek igazságában vagy őszinteségében kételkedjék. Zoli szerette Erzsikét nyolcz éves szívének ifjui hevével, de még a formákkal és külsőségekkel nem volt egészen tisztában.

A »viszony« úgy kezdődött, hogy Zoli és mamája lejöttek Erzsikéékhez nyaralni. Ettől kezdve a két gyermek mindig együtt játszott, verekedett, vagy veszekedett, mert, fájdalom, Zoli nem volt tisztában a lovagiasság törvényeivel. A gyöngé nem iránt való tisztelet nem akadályozta meg abban, hogy Erzsikét néha-néha jól meg ne verje.

Ily csekélységek azonban nem akadályoznak meg két szerető szívet az egymáshoz való közeledésben. Zoli, mint karakteres férfihoz illik, nem is csinált titkot érzelmeiből s mikor egyszer a vendégek megkérdezték tőle, ki a legszebb kis lány Szigeten, minden habozás nélkül kimondta, hogy Hamvay Erzsike.

Sajnálattal kell Erzsike jelleméről és magaviseletéről megemlékezni. Mert a helyett, hogy elpirult volna és szemérmesen lesütné a szemét — mint ilyenkor jónevelésű kisasszony teszi — föl-

állt helyéről, odament Zolihoz és átkarolta két kis gömbölyű karjával a bátor Páris nyakát és azt mondta:

— Te meg a legszebb kis fiu vagy az egész világon!

Ez bizony csuf és illetlen dolog volt, de megtörtént. A két gyermek különben e naptól fogva még többet veszekedett. Zoli nem olvasta még ama bizonyos »nagyvilági hölgy« illemkönyvét, hol alapos és megszívlelendő oktatásokat nyert volna, hogyan kell egy jónevelésű vőlegénynek menyasszonyával szemben viselkedni. Csakis hiányzó műveltségének róhatni föl, hogy néha huzgálta az Erzsike haját, majd igazságtalan szeszélylyel kijelentette, hogy: nem játszom veled, mert leány vagy.

Szeptember elején a Zoli mamája pakkolni kezdett. A két gyermek egész nap nagyon szomoru volt. A bucsuzás pillanatában Erzsike halavány volt, mint egy tizenhatsz éves hölgy szokott lenni ilyen esetben.

Zoli pedig egy cseppet sem viselte magát férfiasan. Rémséges orditozást vitt véghez és alig birták a kocsira tuszkolni.

A papa kikísérte a vendégeket, a mama kávéval tett Erzsike elé.

— Nem kell — mondta Erzsike szomoru, fáradt hangon.

— Ugyan miért nem kell? — csodálkozott a mama.

— Nem vagyok éhes.

— Nem vagy éhes? Máskor kétszer is kérsz. Csak nincs talán valami bajod? Nem fáj valamid Erzsike? Mutasd csak a torkod!

Erzsike pedig egész komolyan felelt:

— Nem a torkom fáj, hanem a szívem.

A mama elkaczagta magát, de a mint a kis leány halvány arcát nézte, neki is összeszorult a szíve.

Talán arra gondolt, hogy milyen nagy baj lesz az, ha ez a kis lány később, évek múlva, valakinek a távozása után érzi azt, a mit most az ártatlanság nyíltságával kimond, hogy: fáj a szívem.

Azóta nyolcz nap telt el és megérkezett a Zoli levelezőlapja, melyben biztosítja menyasszonyát változatlan érzelmeiről és egyuttal kellemes, csábító képeket rajzol neki a jövőről. Zoli nem ismert boldogabb embert egy boltosnál, a ki czukrot árul, nem csodálhatjuk hát, ha ambíciója volt egy czukrosbolt és Erzsikét is ezzel biztatta.

Mikor Erzsike délben hazajött az óvóból, a mama ezzel fogadta:

— Levél jött Zolitól, neked írta.

Erzsike elkapta a levelezőlapot és rögtön kis köténye zsebébe dugta.

— Add ide, hadd olvassam el neked, mi van benne, — szólt a mama.

Erzsike megrázta fejét.

— Nem mama, azt neked nem lehet olvasni. Zoli azt mondta nekem, hogy a mit ő fog írni, az titok. Senkinek sem szabad látni, csak nekem.

A mama nem mondta Erzsikének, hogy ő már látta és olvasta a levelezőlapot, a papa is olvasta, sőt rajtuk kívül olvasta még Mari is, Biri is, a dada is. Az asszonyi lélek finom tapintatával érezte, hogy ez fájna a kis leánynak, a helyett azonban azt mondta:

— Hát ki olvassa el neked a Zoli levelét?

— Én magam fogom olvasni — felelt határozottan Erzsike.

— De hiszen te még nem tudsz olvasni — veté ellen a mama.

— Meg fogok tanulni olvasni, — s olyan energikusan csengett a gyermek hangja, — de a Zoli levelét nem szabad másnak olvasni, mert az titok.

E naptól kezdve Erzsike elhanyagolta bábuját és olvasni tanult, a dada tanította, mikor ráért. A szülőket valósággal megdöbbenettette ez a lázas szorgalom, ez a kitartás, melylyel a gyermek tanult.

Ha a dadának nem volt ideje vele bibelődni, Erzsike sirásra fakadt és a papa boszusan kérdezte:

— Mi lelte ezt a gyermeket?

— A dada nem akar tanítani — és Erzsike olyan keservesen sirt, hogy a papa ölébe vette és így beszélt neki:

— Legyen eszed, kis lányom! Majd megtanulsz az iskolában, eredj most játszani.

— De én olvasni akarok tudni, a Zoli levelét akarom olvasni — sirt tovább Erzsike.

— Vigye el az ördög azt a levelet — tört ki a papa — majd elolvasom én neked.

— Nem lehet, papa — és Erzsike olyan gyönyörűen elpirult, mint egy nagy leány. — Azt csak nekem szabad elolvasni, mert az titok.

A papa megcsóválta fejét és aztán mit tehetett? leült Erzsike mellé és tanította a dada helyett olvasni ő.

Tavasza Erzsike gyönyörűen olvasott. Valami nagyszerűen illettek a szavak piczi szájába. Valóságos csoda volt hallgatni és ezt nem én állítom, hanem szavahihető és teljesen elfogulatlan tanuk, mint a mama, papa, Biri, Mari és a dada. A kevésbé összefüggő szavak, hogy: »irni, ríni, néni«, továbbá ama bölcs és megczáfolhatatlan igazság, hogy »Annát Ninának is hívják« és »Náczi férfinév« valami csodaszép és érdekes dolgokká váltak, ha Erzsike ajkáról hallotta az ember. Ember alatt természetesen megint csak a mamát, papát, Birit, Marit és a dadát kell érteni.

Szegény Erzsike olyan jól tudott olvasni és olyan boldogtalan volt! Az a-b-c szép kerek, formás betűit ismerte mind. De hajh, e szép, csinos betűk és a Zoli pecsétes, otromba betűi közt oly nagy a különbség! Elképzelhetetlenül nagy!

Erzsike majdnem kívülről tudja az egész a-b-c-ét és a Zoli leveléből még egy betűt sem tudott elolvasni.

De azért nem adja oda másnak. Nappal ott őrzi zsebében, éjszaka féltékenyen dugja párnája alá. Őrzi szemérmesen, féltékeny gonddal az első szerelmes levelét, melyet még el sem tudott olvasni, melynek még tartalmát sem ismeri.

TÉLI MESE.

Volt egyszer egy kis leány, a ki nagyon fázott. Ezen pedig nem kell csodálkozni, Piroska, mert a kis leánynak oka és joga volt rá, hogy fázzék, nagyon hideg februáriusi nap lévén és már két nap óta nem égett tűz a szobájában.

Hogy miért nem ment a leány rokonaihoz vagy barátaihoz melegedni? azért, Piroska, mert nem voltak neki sem rokonai, sem barátai. A szerencsétlenségben hihetetlen mértékben meglazulnak a vérbeli és szívbeli kötelékek.

Annak a fázós, fiatal leánynak nem volt a világon senkije, csak egy testvére. Egy testvérbátyja, ki félbehagyta pályáját, lemondott jövőjéről, fiatal álmairól, büszke terveiről, lett belőle dolgozó napszámos nappal, betegápoló éjszaka és gazdasszony reggel.

Ne sajnáld azt a fiatal urat, Piroska. Igazi szeretetből áldozta föl magát és még ma sem bánta meg tettét. Különben a napszámos szót nem kell betűszerint vened, ez csak amolyan költői vagyis

novellai tulzás tőlem. A fiatal ember nem hordott követ, csak másolt ügyvédi irodákban, fordítgatott ujságoknak és számolt a statisztikai hivatalban. A mellett, ha hazajött, virrasztgatott huga mellett, reggel elkészítette a reggelit és odaadta a viczeház-mesternének az ebédre való pénzt, mivel a testvére hónapokig nem birt fölkelni az ágyból.

Az ám, mert a fázós kis leány nem volt amolyan regénybeli hőslélekű alak, ki a sors csapásait megvető daczczal türi. Dehogy, nem tudott az türni, Piroska, semmit, de semmit. Gazdag, elkényeztetett, szeszélyes leány volt, ki szentül hitte, hogy a világegyetem kisebb és nagyobb fajtáju naprendszereivel együtt ő érte, csupán ő érte teremődött. És az megint csak természetes, hogy a világegyetem tisztán arra való, hogy ő szórakozzék, mulasson, tánczoljon, korcsolyázzon, ennélfogva mikor az első dobütést meghallotta, mely csunya hang azt jelentette, hogy ebben a fényes lakásban immár semmi sem az övé, hogy elvesznek tőle mindent, szép ruhát, ékszert, korcsolyát, tánczó gavallért, szerető barátnőt, szerelmes vőlegényt, akkor összefutott előtte a világ és ájultan esett a szép, fekete zongora mellé. Nem volt, a ki fölemelje, a dobszó elriasztott mindenkit, szerető barátnőt, hűséges rokont, szerelmes vőlegényt és ezer szerencse, hogy bátyja aznap megérkezett, különben talán kórházba viszik a leányt, oda, hol tavaly a beteg szolgálóleányuk feküdt.

Igy azonban kocsira tette a testvérbátyja és magával vitte egy kétszobás kis lakásba, ki a Ferencz-városba. És azután dolgozott éjjel-nappal emberfölötti módon, de eleget keresni nem tudott. Sok kellett házbérre, orvosra, gyógyszerre. Egy szép napon, mikor a leány fölkelt már az ágyból s szabad volt a szobában járkálnia, nem volt egy darab fa, egy szikra szén sem a lakásban. És nem volt másnap sem, harmadnap sem. És erről a harmadik napról szól az én mesém, Piroska.

A leány ott ült egy nádszéken és dideregve húzta össze magán a prémes bundát. Ez a bunda valaha régen az édes anyjáié volt, színházba járt benne. Kopott is volt, gyűrött is volt már, de meleget még adott, mert finom posztó lehetett valaha. A leány ott ült székén és összehúzta magát, azt hitte, akkor kevésbbé fázik. Elrejtette a kezét, néha néha az arcát is, ilyenkor sirt. De aztán eszébe jutott, mit ígért bátyjának, hogy nem izgatja magát. Letörölte könyeit és csöndesen bámult maga elé.

A multra gondolt Piroska, a verőfényes, szép, boldog multra. Szomorú dolog az, mikor egy tizenkilencz éves leány a multról beszél. És mégis úgy volt. A szép, boldog idők jártak eszében, mikor sütött a napfény, verőfényben ragyogott minden, mikor vőlegényével sétált a fényes utcákon, mikor rokonai dédelgették, barátnői simogatták. Most sehol semmi és ez a hidegség . . . el kell pusztulni bele . . .

Édes kis Piroska, ne szégyeld, ha sajnálkozol

is azon a kis leányon. Irtózatoss dolog az, ha az ember otthonában fázik és lehellelével melegíti fagyos kezét. Ennél csak egy irtózatossabb dolog van, az éhség, de ez már utálatoss s erről ne is beszéljünk soha.

És gondold meg, Piroska, hogy annak a leánynak a szobájában hajdan csak úgy, mint a tiedben most, ott állt a hőmérő, a mely pontosan méri, mutatja az egészséges meleget, hogy ez a leány csakugyan szeszélyes, parancsoló, követelő volt, mint általában a gazdag, elkényeztetett gyermekek.

És most már nem is siratja a multat. Vége a lelki érzékenységnak. A testi fájdalom sajtolja a szemébe a könnyeket: a hideg meg az éhség. Föláll, maga sem tudja, mit tesz, talán csak ösztönszerűleg keres valamit és kihuzza az asztalfiókját, tele színes, színültig tele van régi levelekkel.

Ni, hát ezek megmaradtak!? A leány kezébe veszi és nézegeti a sulyos csomagokat. A rokonok, a kedves barátnök irták, van itt egy külön csomag, fölveszi. Ezek az ő levelei, miket szerelmes vőlegényétől kapott vissza. Összerázkódik és leejti a csomagot, a levelek széthullanak és a leány elfordítja fejét, nem akarja látni saját keze irását, irtózik tőle.

Aztán hirtelen eszébe jut valami. Gyufát vesz elő és meggyújtja a leveleket. Egy nagy csomót egyszerre dob a kályhába és föléje tartja didergő kezét, milyen jól esik ez a meleg, mosolyog . . . Néha a tűzszikrából ki-kicsillan egy-egy

szó: »örökös szeretet«, »meleg érdeklődés«. Majd egész mondatok: »azon forró szeretet, melyet drága kis hugunk iránt érzünk« . . . »örökös harag, ha el nem jössz karácsonyra«, »fogadd igaz barátságom jeléül ezt a csekélységet«, »téged tudnálak valaha elfeledni?«. Majd nagyot lobban a tűz, most dobta bele a vőlegényétől visszakapott leveleket. Elfordítja fejét, ne, ebből ne lásson semmit és mégis, mikor visszafordul, szemébe csillog a hamvadó papírról »a mi szerelmünk«, »sirisz tied«.

Lassan fölébe hajlik a tűznek, a kedves rokonok, a jó barátnők, a szerelmes vőlegény levelei mégis hasznosak voltak, már nem didereg annyira. Körülnéz, akad még itt több levél is. Eltölti az időt a langyossá lett kályha mellett, míg bátyja hazajön, újra nagy csomót dob bele a tűzbe, és a nagy csomagból lassan kiválik egy gyűrött, rongyos, téntapecsétes, idomtalan koperta.

Hogy került ide ez a lompos, piszkos jószág, a sok elegáns uri ember levele közé? A leány megforgatja, nem ismeri az írást, majd lassan huzza ki belőle a nagy árkus durva papírra irt levelet, csuf, otromba pecsétes betűk fekszenek előtte. Nézi, nézi és egyszerre eszébe jut minden.

Az édesapja papirkosarában talált egyszer egy ilyen írást, egy szegény munkásasszony könyörgött benne segítségért, az ura beteg, ő meg öt gyermekével együtt éhezik és fázik, küldjön neki a nagyságos ur valamit, mert elpusztulnak.

A nagyságos ur jószívű ember volt, de annyit zaklatták igazi és álszegények, rossz napja volt éppen, sok bosszúsága, így hát beledobta a kérőlevelet a papirkosárba.

És a leány mintegy vizióban látja magát, a mint dudorászva bemegy apja irodájába és nem talál ott senkit. A szomszéd szobába is bekukucskál — senki . . . Nagyon jó kedve van, hát gyors valczerlépésekben vagy háromszor keresztülfutja a komoly nagy irodát, aztán fáradtan dől a nagy karosszékbe és tekintete véletlenül a papirkosárra esik.

Fölveszi a nagy ákombákomos levelet és olvasni kezdi, előbb dudol is az olvasás mellett, majd lassanként elkomolyodik az arcza, mintha most halanál először a csunya, szomorú szokat: »éhezés, fázás, hideg tél«, mintha csak most tudná meg, hogy az élet nem csupán dallamos, édes keringők-ből áll.

Magával viszi a levelet, aztán belenyul fiókjába, a mennyi pénz van benne, azt mind elküldi. Csekélység az egész, tegnap kapta apróságokra az édesapjától azt a husz forintot, de a szegény aszszonynak kincs lehetett, mert már harmadnapra ott volt a köszönőlevél.

A köszönőlevél volt az a förtelmes írás, melyet a fázós leány kezében tartott. Tele ortografiai és egyéb hibával, mivel történetem idejében a kultuszminiszter még nem nyitotta meg az egyetem kapuit a hölgyek előtt. De vád őt ne érje, mert,

ha tette volna is, a szegény munkásasszony aligha veszi hasznát.

Mindamellett annak a leánynak szeme, mintha varázslat tartaná leszegezve, rátapad a piszkos papírra és olvasta a következőket:

»Nagyságos jó kisasszony!

Az én istenem áldja meg a jó kisasszonyt. Én szegény munkásasszony vagyok és nem is tudok egyebet irni. Csak annyit, hogy el akartam pusztítani magamat is, a gyermekeimet is, mert nem bírtam nézni a kinjokat. A kisasszony nem engedte, hogy testem, lelkem elkárhozzék. Fizesse meg ezt a jó Isten, szivemből kívánom. Legyen olyan boldog élete, mint a milyen embernek még nem volt a földön. És ha majd asszony lesz, szeresse az ura oly igazán, mint a hogy én szeretem a gyermekeimet, kiket a kisasszony jósága mentett meg a haláltól.«

A leány lassan olvasta végig a levelet, nehéz volt kibetűzni a rossz írást, meg a szeme is nagyon homályos volt a könnyektől. De azért mégis végig olvasta és akkor hamvadt el az utolsó szikra a hűséges rokonok, a jó barátok és a szerelmes vőlegény leveléből. A leány keblére rejtette ezt a csúf, piszkos papírt és többé nem fázott. Kigyult az arcza, valami eddig ismeretlen boldogság fogta el szívéét. A szeme telve volt könnyel, de az ajka mosolygott és kétszer is megtapogatta keblén azt

a levelet, vajjon megvan-e még? És valahányszor ott érezte, újra átfutott rajta az a jóságos meleg. Nem fázott többé, nem volt semmi baja . . .

És mikor bátyja örömtelten berontott a szobába nagy csomag süteménynyel — »pénzt hoztam, rendeltem már fát, szenet is, rögtön hozzák, add ide a kezed, hadd dörzsöljem, nagyon fáztál?« . . . akkor a leány mosolyogva taszította el magától:

— Eredj, te bolond, mire való most szén meg fa? Hiszen meleg van itt. Édes, kedves, bizalmas meleg. Hát nem érzed?

A SZABADBAN.

Maguk sem tudták, hogy jutottak oda, de egyszerre csak ott álltak egymás mellett.

Milyen más világ volt ez, mint a zsurok világa, melyben három év óta robotoltak mind a ketten. Magda, a ki gyönyörű szép, huszonhárom esztendőös leány volt és Szabolicsy Sándor, a kin szintén nyom nélkül tűnt el a banális élet lelket sorvasztó unalmassága. Ugyanolyan szép, délczeg, érdekes férfi volt most is, mint a mikor föllépett a társaságban. A mamák nyájas mosolya, a kisasszonyok epedő pillantása még változatlanul tekintették érdekes arczát.

Modern ember volt, a szó teljes értelmében. Elvből egoista, de alapjában, önmaga előtt is titkolva a dolgot, meglehetősen érzékeny szivü. Erős lelkü, szkeptikus elméjü. Tisztában lévén saját énjének értékével, elhatározta, hogy képességeit mind ennek az *Én*-nek érvényesítésére fordítja. Elszánt, energikus lelkének sok minden sikerült volna, de szkeptikus volt és választékos izlésü, ezért nem mehetett sokra.

— Utálom a komiszságokat — mondta gyakran — nem a szívem, nem a morális érzésem tiltakozik ellene, hanem az esztétikai izlésem.

És komiszságnak nevezvén minden közönséges tolakodást, minden lökdösést, minden stréberséget, csak éppen annyira vitte, a mennyire az ő tehetségeivel és személyes megjelenésének szimpatikus voltával okvetetlenül vinni kellett egy uri embernek.

Magában, magának gyakran magyarázgatta, hogy ezen az állapoton keresztül kell esni. Az embernek szükséges bizonyos százalékot engedni magából, később busásan megfizetteti ezt embertársaival. Azonban a monológok sikertelenek voltak, mert mihelyt valami brutális közönségességre került a dolog, Szabolcsy Sándor nemes gene-nel huzódott vissza.

Maga sem tudta, hogyan lett a Magda barátja. Annak nevezte magát és az is akart maradni. Attól, hogy a leány komolyabb szándéku udvarlóit elriasztja, nem félt. Magda sokkal ügyesebb volt, semhogy a vénleányság réme fenyegethette volna. Csak válogatnia kellett a kérőkben és Szabolcsynak meg is mondta:

— Hiába, már látom, hogy el kell magamat határozni Huszonhárom év nem csekélység, kedves barátom.

— Nos, hát aggodalmai vannak?

— Aggodalmaim? — szólt Magda, kicsinylőleg fölvonva vállát. — Aggodalmaim nincsenek.

Föltétlenül bizom az ítélőképességemben, hanem más valamire gondolok.

— Ugyan?

— Igen hát, szeretnék egy kicsit szeretni. Milyen lehet az?

— Ne beszéljünk bolondságokról, kedves barátóm.

— De igen, én akarom. Huszonhárom éves vagyok, beszélhetünk bátran a dologról. Szeretném tudni, milyen érzés lehet az, melyben az ember megfélekedzik minden okosságról?

— Olyan érzés, a melyet nekünk nem szabad ismernünk soha.

A leány merészen fölvetette a fejét és úgy kérdezte:

— Miért?

— Hát jól van, Magda. Nem bántam volna, ha elengedi nekem ezeket a magyarázatokat, elég keserősége van az embernek úgy is, minek szaporítsuk számukat oktanul. Tartozom magának azzal az elégtétellel, hogy megmondjam, hogy szeretem. Ez különben természetes dolog, ezt sem magyarázni, sem emlegetni nem kell. Ne vegye rossz néven, ha ma esti beszélgetésünk s még régebbi impressziók után ítélve, hinnem kell, hogy én sem vagyok magának teljesen közömbös és mindezek után is megmaradok annak, a ki voltam, az ön őszinte, változatlan barátja.

Magda idegesen legyezte magát, aztán megszólalt:

— Persze, szegények vagyunk!

— Azok vagyunk mind a ketten a lehető legnagyobb mértékben. Maguk édes atyjának nagy jövedelmét mind elköltik, ön hozzá van szokva a fényhez, az ünnepléshez, azokhoz az örömekhez, miket a gazdag élet nyújt. Az én szerény fizetésem körülbelül a maga szabó-számláját fedezné. Nem kívánhatom, hogy miattam lemondjon mostani életéről, de meg nem is akarom. Maga sokkal okosabb, mintsem minél hamarább meg ne bánná bolondságát, én meg sokkal gyöngébb vagyok, mintsem az ön esetleges szenvedéseivel szembe tudnék állni szerelmemmel.

Magda végig hallgatta ezt a hosszú beszédet, aztán összecsapta legyezőjét és csak annyit felelt:

— Igaza van!

De a ki jobban figyelt rá, észrevette hangjában a keserű árnyalatot.

A férfi nyugodt udvariassággal bucsuzott, de keze, mely a leány bucsura nyújtott kezét szorította, idegesen remegett.

Néhány hétig nem látta Magdát. A leány este a Nemzeti Színházban olyan barátságosan bólintott köszönésére, hogy okvetetlenül föl kellett nézni hozzá páholyába.

— Tudja-e, hogy holnap lesz az eljegyzésem Kertészszel? — kezdte Magda a társalgást.

Egymás szemébe néztek merőn, szinte ellenségesen. A férfi pár szóval gratulálni akart, de Magda elfojtott ingerültséggel szólt rá:

— Ejh, hagyja, fölhúzták a függönyt . . .

A férfi indult, a leány meg utána tette:

— És kezdődik a komédia . . .

Magda csakugyan eljegyezte magát azzal a fiatal urral, ki csak egy esztendővel volt idősebb nála, de ki leggazdagabb volt minden udvarlója közt. Ez a körülmény sok mindent megmagyaráz, de az ismerősök mégis csodálkoztak. Magda eddig nem is vette férfiszámba Kertészt és igazán olyan apróféle szolgáltatokat teljesített vele, melyek a legudvariasabb férfi önérzetét is sértették volna. A fiatal ur azonban boldog volt, hogy ő is az ünnepelelt, érdekes leány udvarához tartozik.

Alapjában véve nem is szerette Magdát. Szépsége, ez a halvány, büszke, finom szépség, nem olyan fajta volt, mely a Kertész-féle emberek szívét lázba hozza. Ez a fiatal ur, ki vágyakozó pillantásokat vetett a molett, szőke, piros kis leányokra, rab-szolgaként követte ezt a komoly barna leányt, kihez csak az kötötte, hogy annyian imádják a divatos társaság tagjai közül. Rab volt, nem a szívénel, hanem a hiúságánál fogva.

A fiatal ember készségesen teljesítette menyasszonyának minden szeszélyét, még az ellen sem szólt, mikor Magda kijelentette, hogy a nyáron nem megy fürdőbe; egy nagynénjének a birtokára uta-

zik pihenni, teljesen ki akarja heverni a téli robotolást és a nyáron senkit sem akar látni, még vőlegényét sem.

Kertész némán egyezett mindenbe. Szólni sem mert, mikor a leány ráemelte nagy, komoly, aczél-szürke szemét. Magda utazott, mint a hogy a programban volt — a nagynénjéhez.

Csakugyan egyedül élt magában gondolataival. Milyenek voltak azok a gondolatok, senki sem tudta, de határozottan embergyűlölő kedvében lehetett, mert mikor a szomszéd kis fürdőből deputáció jött érte, valami mulatságra híván, kereken elutasította őket.

A multság azonban, mint általában a modern multságok, jótékonycélu volt és a néni biztatta Magdát:

— Nem illik elmaradni.

Magda vállat vont s lustaságból beleegyezett a dologba, sokkal kisebb jelentőségűnek tartva azt, semhogy ellentmondjon. A multság hagyományos kirándulás volt egy távolibb hegy tetején levő fensikra. Magda fáradtan nézte a vidéki asszonyok rosszul szabott ruháját és a gavallérok kínos eleganciáját, mikor szeme hirtelen egy jól szabott kabáton akadt meg.

Egy kicsit megerőltette szemét, aztán a nénihez fordult:

— Csak talán nem . . .

Szabolcsy Sándor már ekkor feléjük tartott és Magda mosolyogva nyújtotta neki kezét:

— Hát maga itt van?

— Igen, már néhány hete.

A leány vidáman folytatta:

— Istenem, milyen szerencse, ilyen helyütt budapesti emberre találni! Jöjjön, kedves barátom, sétáljunk. Az erdő oly szép, az emberek oly unalmasak . . .

Benn voltak az erdőben, egy nagy fa alatt megálltak, a férfi halkán szólt:

— Talán visszamennénk? Senkit sem látok már a társaságból.

— Fél talán? — kérdezte Magda tréfásan.

A férfi pedig komolyan felelt:

— Igen, kisasszony, félek. Itt az erdőben egészen másként gondolkozik az ember, mint a városban . . . Nem kellett volna nekünk ide jönni.

A leány halk, remegő hangon kérdezte:

— Mondja el nekem, mire gondol?

— Mi értelme lenne ennek, Magda?

— Semmi, csak szeretném hallani; oly szép volna itt az erdőben bolondokat beszélni. Haza megyünk és elfelejtünk mindent. Hiszen még annyi időnk lesz okosnak lenni, ki venné rossz néven ezt a néhány percnyi ostobaságot?

— Jól van, Magda. De veszedelmes játék ez nagyon. Látta, nem kellett volna nekünk a zöldbe jönni. Ugy érzem, hogy nagy bünt követtünk el mind a ketten. Én, a ki lemondtam magáról gyáván, pedig szerettem; maga, ki eladja magát egy

uri embernek, hogy továbbra is meglegyen a megfelelő számú toiletteje. Ne haragudjék rám, hallgattam volna, de maga kért az őszinteségre és most már beszélni fogok . . . Hallja a fák susogását? A természet szava szól hozzánk. A természeté, mely nem ismeri a bűnös lemondást, a gyáva megalkuvást, a nyomoruságos kiegyezést ötven százalékra. Itt minden teljes erővel küzd életének jogáért, boldogságáért, mi pedig szívünk, vágyaink ellenére itt állunk egymással szemben, mint idegenek, nyomoruságos, kicsinyes okok miatt elválasztva. De mi e kicsinységekkel sem birunk megküzdeni, nagy a mi bűnünk, Magda, de nagy lesz a büntetésünk is. Egyedül járjuk tovább az élet kálváriáját. Gépies, unott, rab munkában, tehetetlen dicsvágyban fog eltelni az én életem; üres cifrázkodásban, haszontalan mulatozásban az öné. Egy darabig titkosan fogunk sirni valami után, mi nem lehetett a mienk, mert nem volt erőnk küzdeni érte, de azután belenyugszunk mindenbe és ez lesz majd a legszomorubb. Mire az ön fekete hajában megjelenik az első ősz szál, én megkapom a nyugdíjaztatásomat és minden rendben lesz. Maga addig gazdaggá tesz néhány szabót és divatkereskedőt, engemet pedig méltóságos urnak fognak talán majd szólítani . . . Rettenetes élet, ugy-e? . . . De most még boldogok vagyunk, mert érezzük az iszonyatot . . . El fog majd jönni az idő, Magda, mikor fáradt lélekkel és fásult szívvel azt fogjuk mon-

dani: minden úgy volt jó, a hogy volt, és midőn majd nem tudunk sirni, nem tudunk bánkódni, nem tudunk emlékezni sem.

A leány mereven, halálsápadtan állt helyén, majd szinte indulatosan borult a férfi vállára.

— Nem akarom . . . nem . . . Fiatal vagyok, boldog akarok lenni; boldog és semmi más.

A férfi átölelte a leány derekát, de azért aggodalmasan kérdezte:

— És akkor is így fog gondolkozni, ha ki-megyünk az erdőből?

— Mindig, mindig . . .

— Ostobaságot teszünk, Magda — de ajkát rányomta a leány piros kis szájára, hogy az csak pár perc múlva felelhetett:

— Hát maradjunk ostobák örökre . . .

Néhány percznyi hallgatás után a férfi újra megszólalt:

— Hát a vőlegénye?

— Megirok neki mindent; ha egy kis esze van, hálás lesz irántam, hogy nem mentem hozzá feleségül.

A sűrűsödő alkonyban tovaveszett árnyuk, míg az erdőből kifelé indultak hallgatagon, egymáshoz simulva.

Benn az erdőben pedig sajátságos nesz keletkezett, mintha egyik fa a másiknak sugta volna:

— Még mindig mi vagyunk az erősebbek. Hiába a számításuk, czinizmusuk, ha közénk jönnek,

a mi rabszolgáink. Szuverén urai vagyunk ennek a gőgös állatnak, ki oly nehezen bírja megérteni, hogy dicsósége, kulturája, ambíciója, küzdelme, reménysége csak álom. Egyetlen egy igaz, csalhatatlan, fenséges nagy érzés van benne, melyet ha szerencsésen kiczivilizál magából: elpusztul. Mert ezért teremtdött, mert minden élő teremtnak létföltétele, kötelessége — a szerelem.

A REGÉNY VÉGE.

(A hősnő levele a hőshöz.)

Kedves barátom, odaküint földerült a nap és ragyog minden, mintha május lenne újra. De mikor az ön levelét olvastam, csunya, esős idő volt és nekem éppen a szenes emberrel kellett kereskedelmi vitatkozásba bocsátkoznom. Azóta folyton fázom, hiába sütött ki odakünn a nap, hiába hiszik a könnyelmű emberek, hogy újra május van, én tudom, én érzem, hogy itt az ősz; fázom, kedves barátom, és egész a szívem közepéig érzem a fagyasztó hidegséget.

Mit irjak még Önnek ezek után, a mit nem tudna? Öt esztendeje váltunk el egymástól — engedje meg, hogy hiuságból a többes számot használjam — a dolog úgy áll, hogy Ön vált el tőlem; de ez elvégre mindegy. Ön azalatt körülnézett a világban és kereste az igazit, én is künn jártam a világban, de nem néztem az igazi után, mert akkor még csak sejtettem, de most már biztosan tudom, hogy igazi nincs.

Azóta — kedves barátom — megcsaltam harmincz férjet, leszurtam huszonöt hűtlen vőlegényt, elszöktem nyolczvan hadnagygyal, öngyilkosságot követtem el nyolczszor és megöltek engem tizenkét-szer, közbe-közbe halálosan unatkoztam az igazi életben is, még a színpadon is, a hol engem most öt év elteltével megpillantott és arra a fölfedezésre jött, hogy kár volt künn bolyongani a világon, mert mégis csak én vagyok az igazi.

Fejtegessem-e Önnek, hogy téved most, mikor bűnbánólag visszatér hozzám, mint a hogy tévedett akkor, mikor elhagyott?

Nem fejtegetek én — kedves barátom — semmit, csak kinézek ablakomon át a nyüzsgő utcára, a hol látom a könnyelmű embereket felöltő nélkül és a varróleányokat színes bluzokban; fölnezek a szintelen égre, melynek felhőiből elő-előtör még a nap, de egyre erőtlenebbül, egyre halványabban és kedvem volna sirni, hogy annyi meg annyi ezer ember közül egyedül csak nekem kell tudnom, hogy hiába a csalóka napfény, hiába az enyhe szellő, vége a nyárnak, itt az ősz.

Valószínű, hogy tudja más is, de azok, kik tudják, nem csavarognak az utcán, könnyelmű mosolylyal és impertinens tekintettel vizsgálgatva a hölgyeket, kik karcsu termetüket nem akarják őszi kabátba rejteni. Ezek a hölgyek egész nap varrógép mellett ülnek és nem lehet tőlük rossz néven venni, ha ősszel is ragaszkodnak színes bluzukhoz,

melyben nyáron (míg az uri asszonyok fürdőben voltak) olyan nagy hóditásokat tettek; de azok az emberek, kik tudják, hogy ősz van, otthon ülnek — kedves barátom — mint én ülök szobámban az íróasztalom mellett árván, elhagyottan és készítik a végrendeletüket, mert sárgulnak a fák, hullnak a levelek, a szép, színes, pezsgő világnak vége, örökre vége . . .

Mondjam-e azt, hogy nem a boszuvágy utasítja önt vissza?

Ön sokkal okosabb ember, mintsem hogy ilyesmit hihetne. Ha azt érezném ön iránt, a mit őt esztendő előtt, akkor májusban éreztem, nem törődném semmivel, az igen tiszteletreméltó morállal épp oly kevésbé, mint a közkedveltségű illemmel, magam röpiálnék önhöz, hová most e szomorú levelet küldöm. Nem venném tekintetbe sem az ön, sem a magam megváltozott viszonyait, mert a szerelem előtt nincsenek kötelességek, ő mindenható, neki csak jogai vannak és söpör útja elől ádázan mindent, mindent, az egész konvencionális világot, illedeimeivel, erkölceivel, kötelességeivel együtt és terem magának egy másikat, mert a szerelem mindenható, mint maga az Urísten.

Ámde mit tegyek, ha nem úgy van? Ha levele nék minden sora csak szomorúságot ébresztett szívében?

Nem haragot, nem gyűlölködést, mert ez esetben még lehetné reményleni, hogy a regénynek

nincs vége, csak szomorúságot, mi azt bizonyítja, hogy a szívem nem ábrándult ki, csak elfáradt, megvénuült, hogy itt az ősz és a szép, színes, pezsgő nyárnak örökre vége.

Oh Istenem, mennyi szép dolgot elgondoltam levelének olvasása után, míg ott ültem magamban összeesve és hallgattam, mint veri csöndes, egyenletes kopogással az eső az ablakom üvegét. Egy kis rózsaszín selyem-blúz akadt a kezembe piszkosan, gyűrötten, de azért mégis itt van, kegyeletesen örööm. És sajgó szívvel, epedő lélekkel gondolok vissza az időre, mikor ezt a kis blúzt büszkén és boldogan hordtam. Mikor ott sétáltunk együtt kiunt a zöld fák alatt, mikor haza jövet éjszakákon keresztül ott ültem az ablak mellett, nézve a csillagokat és gondolva önre. Körültem a hangtalan, néma éjszaka, de az én lelkem hallotta a misztikus hangokat és lelkem borzongott, meg hevült, csak hallgattam az éjszaka csöndjét, mely telve van rejtelmes hangokkal, csak lélek kell hozzá, mely fölfogni bírja. Csak néztem a csillagokat, melyekhez, nekem úgy tetszett, egy lebegő rózsaszín híd vezet föl, egész az égig. Nem lehet rálépni, csak gondolatban, csak lelkünkben nézhetünk az örök boldogság honába és ez a híd a szerelmesek sóhajából, esküiből, csókjaiból áll elő.

Oh, kedves barátom, ha még egy éjszakát tudnék úgy tölteni az ablak mellett extázisban, reszketve, rajongva! Fejét csóválja szomoruan: »hogy

kívánhatja tőlem, hogy a zsenge szív megható ostobaságait visszavarázsoljam, mikor már mindketten olyan okosak vagyunk?« Igaza van, ezt már nem teheti, de varázsolja hát vissza azokat az időket, mikor sirva hánykódtam ágyamban, mikor téptem magamról a ruhát és hogy föl ne sikoltsak, ész nélkül összeharapdáltam a fehér párnát, mely izzó volt lázas fejemtől és nedves a forró könnyzáportól, mely szakadatlanul hullt alá szememből. Mikor le- rogyva a földre, mint a megváltó angyalt, hívtam a jóságos halált és gyűlöltem azokat az embereket, kik megfogták kezemet, mikor őrzöngéseimben magam ellen emeltem. Egy álló esztendeig nem tudtam szemük közé nézni, mert nem engedték át testemet a halálnak, lelkemet az örök kárhozatnak, — most nyugodtan, csöndesen alszom, ha a boldogsággal szemben tehetetlen adja vissza a könyeket, a fájdalmakat, a kétségbeesést!

Ezt sem tudja? Hát akkor voltaképpen mit is akar tőlem? Ön is elszakadt a multtól, hiába minden erő, jó szándék, visszavarázsolni nem bírja. Az én szívem megnyugodott, jobban mondvá elfásult, a lelkemet fővénynyel telehordta az a rettenetes szürke tenger, melyet életnek hívnak, eltemetett benne mindent. Egy-egy emlék még föl-följár kísérteti, de egyre gyöngébben, egyre halaványabban. Most még megsiratom őket és sajgó szívvel teszem helyére legdrágább emlékeim közé a kis rózsaszín bluzt, de jönni fog egy idő, mikor már azt sem

tudom: mi volt, s mire tartogatom? Nem fogok visszaemlékezni sem a boldog álmodozásban átvirasztott, sem a könyvek közt átvergődött éjszakákra. De azért ezt a kis bluzt megtartom és ha el is felejtettem azt a sok drága emléket, mi hozzáfűzött, sirni fogok ok nélkül, ha kezembe kerül, míg körülöttem ugrándozó boldog fiatalok csufolódnak majd: »ni az öregek, hogy tudnak sirni minden ok nélkül, hogy szorongatja szívéhez azt a kis rongyot, melyről azt sem tudja, mi volt?« Nem, nem fogom tudni, de ez a kis fakó rongydarab lesz számomra az egyetlen emlék, mi ifjuságomból megmaradt.

Az első rózsát, az első csókot, az első könyvet, mind-mind az a kis ócskaság fogja képviselni előttem, és mikor ok és cél nélkül ráborulva sirni fogok, senki sem tudja majd, hogy a siralmas, gyötrelmes földi létnek egyetlen poétikus, szép dolgát: az első szerelmet siratom.

Mert van még az elsón kívül több is, de az csak másolat, hitvány reflex. Mi, kik ismertük az eredetit, ne szentségtelenítsük meg azt hitvány másolatával.

Mert hiába minden, hiába ragyog még föl a nap, küzködve az ő birodalmáért, a sugarai egyre halaványabbak, egyre gyöngébbek. És csak a könnyelmű emberek hiszik, hogy újra május van, és csak a varró-leányok járnak színes bluzokban az utcán. Én tudom, hogy itt az ősz, visszavonhatat-

lánul itt van. Most már gomboljuk be óvatosan kabátunkat és vigyázzunk, hogy a lelki fájdalmak mellé valami erős náthát, vagy katarust is ne szerezzünk be magunknak.

Sajgó szívvel teszem vissza a rózsaszín selyem bluzt a helyére és lassan szedegetem ki a naftalinos téli ruhát, mert csak az akáczfák nyílnak kétszer egy évben és csak a varrólányok kezdik szeptember végén újra a tavaszt.

LEGENDA.

. . . A legszebb, a legtisztább, a legártatlannabb leányt pedig Máriának hívták.

Mária szép volt és szelid. Néha-néha valami édes-bús szomorúság fogta el lelkét. Gondolkozott, nézte a folyton változó felhőket. Ismerte minden alakjukat, látta mint suhannak, mint tűnnek el, ott, ott, arra, messze . . . a hol az angyalok laknak.

Az angyalok? Mária kibontotta hosszú szőke haját és míg lassan fésülgette az aranyszálakat, gondolkozott, hogy milyenek is lehetnek azok a csodaszépségű és jóságu teremtések. Ott állt a víz partján és ha belenéz a természetes tükörbe, megtalálja töprenkedésére a feleletet, de Mária lelkében nem volt helye a hivságos földi gondolatoknak. Csak gondolkozott, csak töprengett tovább a fehérszárnyu angyalokról: ha ő is repülni tudna, ha nem tapadna testéhez sehol soha a föld sara, a föld pora.

Valami ösztönszerű gyűlöletet érzett a föld ellen. A lélekben, testben egyaránt fehér, tiszta leányok undorodásával, kétségbeesésével nézte, hogy a piszkos sár néha köntösének szélét is érinti. Nem,

nem akart róla tudni semmit és napjában százszor is fölsohajtott:

— Jól tudom, hogy bűnös hivalgás tőlem olyasmit vágyni, mi engem, szerény gyarló leányt, nem illet meg. De szivemben olthatatlan vágy ég a tisztaság, a fehérség után és bocsáss meg nekem Atyám, ha fehér szárnyak után vágyakozom, melyek végkép megszabadítanak a föld porától, a csunya fekete sártól.

Igy növekedett Mária, szépségben, jóságban, lelki nemességben egyre gyarapodván. Édes apja gyönyörködve, szivbeli örömmel nézegette karcsu lilomtermetét, szőke haját, fehér, szelid orcáját, néha-néha valamit sugott az anya fülébe, ki azonban ilyenkor mindig korholta.

— Szép, mert az Isten annak teremtette. De őrizzen meg bennünket az Ur attól, hogy hivságos gondolatok lopódzanak szívébe és lelkének ápolása helyett a gyarlandó, veszendő testre fordítsa figyelmét.

Igy beszélt az anya, ki nemcsak jó, de bölcs asszonyszemély is vala. Mindamellett belátta, hogy Mária immár elérte azt az időt, melyben a legszemérmetesebb hajadon szive is nyugtalan lesz.

— Az uristen rendelése — mondta az okos anya — hogy az asszonynak ura, az embernek meg asszonya legyen.

Aztán beszélgetett a szomszéddal, kinek istenfélő és jámbor fia volt. Az öregek beszéltek előbb

a dologról, aztán megengedték a fiataloknak, hogy beszéljenek ők egymással. Az ifju szép volt és kellemes beszédű. Mária fehér arcán az ifju tekintetétől tüzrózsák gyultak, s mikor az elment, kitörő zokogással vetette magát édesanyja keblére.

— Anyám, édes jó anyám, én érzem, hogy most meg fogok halni.

Az anya csöndesen mosolygott, jól tudva, mit jelent az, ha fiatal leányok a halált emlegetik. Azonban fenhangon mégis megkorholta leányát:

— Mindenki addig él, a meddig az Ur végzetlen irgalmának tetszik. Ő adta éltünket és el is fogja venni, ha jónak látja. Nekünk nem szabad óhajtani a halált, sem zugolódni ellene, hanem jámboran és becsületesen élnünk kell addig, a meddig az ő irgalmának tetszik.

Mária megcsókolta anyját és kiment rendes helyére, a folyó partjára. Leült a víz mellé és kibontotta finom, selyemszőke haját. Először történt életében, hogy nem gondolt a fehérszárnyu angyalokra és finom kis lábát nem sértette a por, meg a sár, nem, sőt kaczagott rajta és csodálkozott magán, hogyan tudott annyira irtózni ettől a földtől? Két karját gyönyörű feje alá téve, bámult maga elé, de nem a felhőket nézte, hanem az ifjura gondolt, ki szép volt és kellemes beszédű, kinek szavai tüzrózsákat gyújtottak fehér arczára.

Egyszer csak fölemelkedett és belenézett a vízbe. Egy csodálatosan szép, szőke leány nézett reá

vissza. Megdöbrent. Ő lenne az? Nem, ezt az arcot nem ismerte. Ezt az édes, vágyakozó mosolygást, ezt a különös tüzes fényt a szemekben; az ő vonásai ezek, de nem az ő arcza. Egy idegen, szőke, szerelmes leány nézett reá vissza a folyó sima tükreéből és szinte megijedt tőle. Közelebb hajolt a vízhez és lassanként kibékült magával s a benne történt változással. Két fehér karját kiterjesztve, mintha a mindenséget akarná átölelni, szinte önkivületben mondta a tuláradó fiatal szív édes szertelenségében:

— Szeretem . . . szeretem . . . szeretem . . .

E pillanatban hangot hallott, mely félelemmel, nyugtalansággal töltötte el. Leeresztette karját és félénken nézett körül. Ott állt vele szemben egy fehérszárnyu angyal. Olyan, a milyenről eddig mindig álmodozott. Mária térdre roskadt, de eszébe sem jutott régi fogadalma, hogy ha az uristen kegyelme megengedi, hogy angyallal találkozzék, szárnyakat fog tőle kérni, hogy semmi köze se legyen a föld rögéhez. Most már szépnek talált mindent, mi itt lenn volt és fejét alázatosan lehajtva, várta az angyal szavait:

— Kelj föl, Mária, — hozzád küldött az Ur engem.

Mária fölemelte fejét és néma áhitattal hallgatott.

— Neked nem szabad szeretned, mert te különb vagy minden más asszonynál. Az Ur látta a te lelked tisztaságát, szived jámbor vágyakozását

az égi dolgok után és nagy, mennyei boldogságra szemelt ki téged. A te szívedet nem szabad földi szerelemmel bemocskolni. Áldott leszel te minden asszonyok között, mert te tőled születik az Urnak fia.

Mária lehajtotta fejét az angyal lábaihoz és sirt, zokogott keservesen. Az angyal kissé szigoruan szólt:

— Nem érted? Vagy talán a boldogságtól folynak könnyeid? Minden asszony közül vagy te kiválasztva az én uram által. Te leszel a Szűz Anya, kihez imádkozni fognak az emberek; a te fiad az Ur fia lesz és eljön a világra, megváltani annak bűneit; te benned tisztul meg a világ; általad lesznek megváltva a bűnösök, védelmezve az árvák és özvegyek; az örök mindenható Szeretet te általad jön létre. Miért sírsz?

— Mert szeretek . . . mert földi embert szeretek! — mondta Mária zokogva.

Az angyal lángpallosa után nyult, hogy le-sujtsa a vakmerő leányt, ki szerinte az Urat káromolta, de e pillanatban vakító fényesség ömlött el a parton és Mária leroskadt az Ur fenségének színe előtt.

— Kelj föl, leányom — szólt az Ur — így akartam én ezt. Meg kellett ismerned a földi szerelmet, hogy róla lemondhass és a fájdalomban meg-nemesedve, emelhesselek föl magamhoz. Üres lelked-nek könnyü lett volna a lemondás, de én azt akar-

tam, hogy tudjad, miről mondasz le. Szenvedések, gyötrelmek, önmagad legyőzése árán kell megvásárolnod azt a mennyei kéjt, hogy életet adhass az én fiamnak, a Szeretetnek, az Irgalomnak, a Jóság-nak, a Lemondásnak. Angyal voltál eddig, most lettél földi nő. És az én fiamnak földi asszonytól kell születni, hogy emberi szívvel érezhesse a föld minden nyomorúságát és isteni erővel váltsa meg azt. Én nem volnék arra képes, mert csak ember érzi, mit szenved az ember, az Isten hatalma mindenek fölött áll. Közületek való legyen az én fiam, ki meghal értetek vérző szívvel, fájdalmasan, de meghal. Csak sirasd tovább a te elhunyt földi boldogságodat, minden könyed közelebb hozza azt, ki tőled jön a világra — az emberekhez. Minél többet szenvedsz te, annál inkább, ember lesz ő, az én fiam, ki fölviszi a keresztet a Golgotára, de roskadozik alatta; ki kiüríti a keserüséggel telt poharat, de előbb imádkozik, hogy muljék el tőle, ha lehet; ki átadja magát a poroszlóknak, de aztán fölsohajt: Én Uram Istenem! Miért is hagytál el ennyire engemet!

B E T E G E N.

I.

Mikor álmatlan éjszakákon, fejfájós délelőttökön előveszem azokat a régi jó írókat, kik olyan szent hevüléssel és becsületes pózzal irtak, hogy okvetlenül hinnem kell őszinteségükben, akkor elhiszem, hogy régen minden másként volt és az emberek is mások voltak.

Hinnem kell, hogy az emberek akkor csakugyan olyanok voltak, mint a milyeneknek ők írják, mert különben nem olvasta volna őket senki. Nem az izlés változott, hanem az emberek. Mi másképpen éreznünk, gondolkozunk, szenvedünk, mint ezelőtt csak hatvan évvel. Érthetetlen, nevetséges, avult a mi tulfinomult izlésünknek az ósdi, naiv hang, pedig én elhiszem ezekről az emberekről, a mit a velem élők és gondolkozók egyikéről sem tudok elhinni, hogy ők boldogok és becsületesek voltak.

Mikor az öreg Józsika Erdély egyik kies völgyébe vezette a nyájas olvasót, akkor az olvasók még tényleg érdeklődtek Erdély kies völgyei iránt.

Mikor a szende leány gyöngéd kezével öntözte kedvelt virágait, akkor az ifjú tényleg ott leselkedett, vágyó szemmel kísérve a kedves minden mozdulatát. A holdnak akkor még csakugyan ezüst sugarai voltak, melynek világánál az ifjak térdenállva esdetek viszontszerelemért. A leányok mind szépek és naivak, a férfiak mind bátrak, erősek és büszkék! Ah nagyon, nagyon szép a romantika!

Mert mi még mindig romantikusok vagyunk. Én legalább az vagyok, ámbár ritka percz, melyben meg merem vallani. Meg merem vallani, hogy nekem tetszenek a szőkefürtös, kékszemű leányok, a mint kis kertjüket ápolják, tetszenek a barna, erős, délczeg férfiak, kik tüzön, vizen keresztül rohannak, hétfeji sárkányokkal küzdenek meg szívük asszonyáért. Tetszik az ideális, megváltó, megtisztító szerelem, az az egész romantikus világ, mely telve volt szépséggel, bátorsággal, hűséggel, szerelemmel. Tetszik nekem, bár nem hiszek benne és egészséges koromban rossz viczczeit faragok róla.

Megfejtíhetetlen titkos vonzódás van a lelkemben mind e régi nevetséges dolgok iránt, melyek anyyira ellenkeznek temperamentumommal, lelkemmel, egész életemmel. Én Istenem, ideges főfájást kapok a virágok erős szagától, de a régi könyvekben imádom őket. Körülbelül tisztában vagyok azzal is, hogy a sötétbarna arcbőrű férfiak sem érnek többet a halovány szókéknél, mégis oly természetesnek találom, hogy az erős, bátor, barna férfi kelti föl a

szerelmet. Azokról az emberekről elhiszem, hogy hiven szerettek s a mellett nem unták meg sem magukat, sem egymást. Elhiszem, hogy éjjeleket töltöttek az ideál ablaka alatt csikorgó hidegben és szakadó esőben. Elhiszem, hogy üres óráikban folyton nevét sóhajtották, hogy harczoltak nevükben és szerelmükért és végre is diadalmasan legyőztek minden akadályt

És most sietek ellentmondásba keveredni, kijelentvén, hogy ezek az emberek még sem voltak jobbak, mint mi, csak boldogabbak. Birtak egynéhány szent fogalommal, mit nagy betűvel ejtettek ki, meg volt nekik mintájuk a tökéletesre s az emberek megszűntek egyének lenni s a nagy betűs fogalmakért élő-haló figurák lettek. Pedig ezek az emberek éppen úgy lángoltak, kihültek, hazudtak, mint mi, de nem tudtak róla semmit. Suggestáltak maguknak a nemes, fenkölt érzelmeket és tényleg nemesek, fenkölték lettek. Boldog idők, mikor az emberek megállapították, hogy milyeneknek kell lenniök és addig trainirozták a lelküket, míg tényleg megfelelt az ideálnak, mikor pongyolában még önmaguk sem mertek mutatkozni! Boldog idők, mikor az emberek hittek a szent fogalmakban és hittek magukban! Mikor lelki fogyatkozásnak vették és gondosan titkolták mindazt a sok gyöngeséget, mit ma természetesnek és emberinek találunk. Tudjuk, hogy mi a beismert, nyíltan hirdetett bűnökkel is sokkal különbek vagyunk, mint a hazug pózokkal telt

lelkek, mert legalább beismerjük gyöngeségünket, hitványságunkat.

Ime, elvből mindnyájan egoisták vagyunk, de tulajdonképpen soha sem járt annyi Don Quijote a földön, mint most. Az elménk szatirikus, de a szívünk szentimentális. Resteljük érzékenységünket, okatlan jóságunkat és keserű magunk gunyolásával takargatjuk a lelkünkben levő szakadást. Ez a fájó, keserű guny csakis a modern lelkekben van meg, kaczagunk saját gyöngeségünkön, saját boldogtalanságunkon. Az önmagából kiábrándult emberiség kaczaja fájóbb minden könynél.

Oh, a boldog régi idők, mikor az emberek hittek fájdalmaik őszinteségében! Ma — Istenem! — a tükör elé állunk nézni, hogy folynak könnyeink. Nincs őszinteség, nincs közvetlenség sem fájdalomainkban, sem örömeinkben. A könyvek oly ostobák, hát inkább kaczag az ember. Kikaczagja álmait, érzelmeit, reményeit és boldogtalanságát. A mellett szenved, rettenetesen szenved mindenért: ha eső van és nem mehet sétálni, ha elhagyta a kedvese, ha szorítja az uj czipője, ha a szabó elrontotta a ruhát, vagy akár minden ok nélkül is. Mi ezekben az érzelmekben igaz és mi a hazugság? Már nem is tudjuk, mert voltaképpen minden, minden hazugság a világon és a mi korunk mégis legőszintébb minden idők között, mert ezt bevallja és nyíltan hirdeti.

Én pedig átkozom ezt az őszinteséget, mely megdöntötte a minden hitek legszükségesebbjét, az

önmagunkba vetett hitet. Én szeretnék ábrándozni a világról, mely telve volt szépséggel, bátorsággal, hűséggel, szerelemmel. A barna erős férfiakról, kik hétfejük sárkányokat öltek szívük istenasszonyáért. Vannak pillanatok, midőn keservesen siratom, miért nem születtem én abban a romantikus, nemes pózokkal telt hazug világban? Akkor talán én is a virágokat locsolnám derült, szép hajnali órákon, míg most nyolcz óra után ébredek föl, kábultan, összetörve, rosszkedvűen és ideges főfájást kapok a virágok erős illatától.

II.

Ha meg tudnám írni azt a verset, mely mióta érezni tudok, folyton ott zsong a lelkemben, kifejezhetetlenségével gyötörve szegény szívemet, ha meg tudnám írni azt a verset, melynek jambusait szívemnek lüktetései, rimeit lelkemnek vergődései alkotják — akkor lábam elé borulna az egész világ és én meggyógyulnék.

De nem lehet. Nem tudom megírni, pedig készen van a szívemben. Elhagyatott, magányos délutánokon hallom mindenik sorát. Ott bent az agyam hallja, a mit a szívem érez, de ajkam nem talál az érzésekre szavakat, és ha írni akarok, üres, elcsépelet frázisok, rossz verslábak és kínrimek vannak a papíroson. A szívem szakad meg az ember-

fölötti erőlködéstől: kifejezni, megszabadulni attól a gyötrelmes, édes, kinzó daltól.

Nem, nem lehet. Képzelsenek egy csalogányt, a kinek kivágták a nyelvét és ő még mindig érzi azokat a bűbajos dalokat, melyekkel lázba hozta, elragadta az egész mindenséget, melynek hallatára lángba borult a közömbös ember lelke és a szerelmes megőrült — és a szegény csalogány mind érzi ezt, ott van lelkében, de nem bírja elmondani. Azt a gyönyört, azt a kint, melyet a mindenség számára teremtet az Isten, hogy egyenlően osztozkodjék rajta fü, fa, ember, állat, azt mind egyedül ő viseli, míg el nem pusztul a néma érzelmek miatt.

Oh, ha dalolni tudnék! Csak egyszer, egyetlen egyszer kifejezhetném azt, a mi éltet, a mi megöl! Ha megírnám az én szerelmes versemet Hozzá! Ő Hozzá! a kit nem láttam, nem ismerek, nem is fogok látni soha, mert nem létezik, de kit szerettem, mikor szivem először megdobbant és ennek az át nem élt szerelemnek az emléke nem fog kihűlni hagyni még lent a siromban sem.

Örültség, tudom, mert lapos, szintelen prózával irom, fekete tentával, csuf, idomtalan aczél tollal, fehér papirosra. De képzeletem visszaszáll a középkorba, a napfényes Provence vidékére, melyet épp úgy nem láttam soha, mint ideálmot, de azért ismerem jól mind a kettőt. Ismerem a troubadourokat, kik lantjukkal mentek gögös várurak elé és dalukkal hódították meg az aranyhaju várkisasszony

szívét. Az én dalom volt az, mely az ő lantjukon sirt. Az én fentebb említett dalom, melyen most nevetnek, mert a »fentebb említett«-hez nem is illik ez a szívet sorvasztó, diadalmas, mámoros, gyötrelmes dal. Nevetséges most így: prózában, aczél tollal, fehér papiroson, de önök, kik most nevetnek, sirtak volna a gyönyörüségtől, ha nyolczszáz esztendővel ezelőtt hallják egy várkastélyban troubadourok lantjáról az én dalomat, az én szerelmes dalomat, melyet most megírni nem tudok.

Elmondjam ennek a dalnak a tartalmát? Milyen csuf, üres, prózai szó: egy dalnak »tartalmát elmondani!« Mintha csak azt mondaná valaki, hogy a virágokat főzzük meg kukoricza helyett és a helyett, hogy illatát élveznők, rágjuk meg fogainkkal, mint a kukoriczát. Hogy mondjam én el egy dalnak a tartalmát, mely szívemet tépi, de megpróbálom.

Mikor az ember megszületik, a szívében ott van az álmkép, az ideál, az életének másik fele, vagyis az igazi élete. Az ember egész élete nem egyéb, mint egy keserves hajsza. Keresi, keresi az ideált, minden új ember látásán megdobbán a szíve, hogy talán ez Ő. Aztán látja, hogy nem az és megyen tovább forró napon, fagyasztó hóban utána annak, a kit nem ismer; kit nem látott, de a kit szeret, kinek tartogatja szívét, lelkét. A legtöbb ember elcsügged a hosszú uton és a sok fáradságtól megijedve lemond az ideálról és elfogadja e helyett azt, a kit utjában talál. Néha még el is hiteti

magával, hogy ez az Ő, és ezek a szerencsés emberek. Van egy másik csapat, mely fáradhatatlanul tör előre a forró homokon, a fagyos éjszaki szélben, szemét a csillagokra szegezve és ha elpusztul a fáradalmaktól, az Ő nevét dicsőíti, kit nem látott soha, de kibén hitt az utolsó perczig. Ezek az emberek le tudták írni a dalt, mely szívüket gyötri és szintén boldogok. A harmadik kis csapat fáradtan rezignálva, kiábrándulva halad a rettenetes uton. Keresi, keresi azt, a kiről már sejti, hogy nem is létezik. Szemét már nem is szegezi a csillagokra, hisz tudja, hogy csak távolról fénylik és olyan szomorú, fénytelen sáros földdarab az is, mint a mit a lába tapos. Azért csak előre! Az utolsó troubadour ugyan Provencze-ban nyugszik, az utolsó várkisasszony aranyhajából árvalányhaj nőtt, ma már csak tornyos frizurás kisasszonyok és sárczipós, esőköpnyeges urak vannak. De azért hátha, mégis?! — És szenved, rettenetesen szenved, mert nem tudja leírni a szívéből feltörő dalt; s szenvedése hasonlít a föld porában vergődő féregéhez, ki a sas repülését nézi és szárnyakra vágyik. Néha mintha fölszillanna a remény a szívében, de aztán dideregve néz ki az esős őszi világba és ha megírni nem tudja, elfeledni szeretné azt a gyönyörű, szivettépő verset, mely most így prózában, fehér papiroson, unalmas és nevetséges, de nyolczszáz esztendővel ezelőtt troubadourok lantján megzendülve, világszép asszonyok szíve szakadt meg hallatára.

III.

Az a bizonyos jó barátnőm, kit egyszer már említettem egy tárczám elején, sok mindenféle bolondot összeirt néha leveleiben, naplójegyzeteiben. Ezekkel a dolgokkal én természetesen semmi közösséget nem vállalhatok, csak reprodukálom, mint a hogy akkor megigérttem, hűségesen:

— Vagy három hét óta kisütött a nap és azóta verőfényben ragyog a világ. Az utcásarkokon a poétikus kis kék virágok integetnek, az ibolyaillat megcsap; mennyi fény, mennyi világosság, nem bírja el a szemem, le kell egy kicsit csukni.

Jóságos Isten, mi ez, hát sért a napsugár, a verőfény, a derű? Szinte borzongok itt a napfényes oldalon járkálva és bámulva nézem a többi embereket, hogy sétálnak, örülnek, bizalmaskodnak egymással. Szeretnék közéjük menni és megtudni, mi az, a min örülnek és megkérni őket, adjanak nekem is egy kicsit a kaczagásból. Vajjon elkergetnének-e maguktól?

Azt hiszem, nem. Az emberek jószívűek, különösen így tavasszal. Én pedig ilyenkor érzem legjobban, mint szakad rám a magányosság boldogtalansága. És újra, meg újra elmondom: nem, ez nem lehet így tovább, nekem is jogom van a boldogság-

hoz, az örömhöz, mint a többieknek. Követelem a magam részét.

Évek óta követelem már, igaz, egyre erőteljesebbül, most már — most már csak éppen legitimitás az egész. Csak a formához ragaszkodom, mint az elüzlött uralkodók unokái, de már jól tudom, hogy a koronát soha, de soha sem fogom viselni.

És mindennek én vagyok az oka. Mert gyáva vagyok harcolni, küzdeni. Mert elvonulva, félve várom a bekövetkezendőket, de nem történik semmi. Néha-néha szívembe valami fájdalmas nyilalás, arczom elborul, valami titkos, lassu, de folytonos figyelmeztetés arra, hogy az idő mulik, az ember kopik.

Végére is, ha már ide jutottam, az elmulás nem is olyan rettenetes dolog, csak mi ijesztgetjük vele magunkat. A ki leélte a maga idejét, kivette a maga örömét, annak el kell mennie. De az én lelkemet irtózatoss vád gyötri a gondolatra, hogy én nem is éltem és meg fogok halni »egy el nem csókolt csókkal ajkamon«, mint a hogy valaha régen egy ábrándos kis versben olvastam.

Valaha régen, mert már nem olvasok verset. Nem olvasok semmit. Megátkoztam a bolond poétákat, kik csengő rimeikkel mámorba ringatják a sziveket, megátkoztam a hazug regényírókat, kik elhittetik velünk azt a sok szép, fényes káprázatot, melyet aztán a való életben hiába keresünk.

Vagy talán megvannak és csak én nem látom

őket? Ez is lehet. Néha — ha egyedül vagyok szobámban — oly merész gondolataim vannak, hogy félni kezdek magamtól. Ugy érzem, hogy ez a mi egész civilizált életünk egy nagy hazugság. Ez a sok bűnös erkölcs, ez a hazug képmutatás, ostoba tudákosság és nagyképű hetvenkedés. Az embernek csak egy kötelessége volna: boldognak lenni. És ez volna a morál. Minden mást eltörölni, minden mást megsemmisíteni. És a sok lelketlen, rombadült törvény, konvenczió közül hadd emelkednék ki diadalmasan az emberi egészség, az emberi boldogság!

Igen, de a milyen könnyű nagyhangzásu frázisokat gyártani, olyan nehéz cselekedni, tenni valamit. És én, ki mind e merész dolgokat beírom naplómbe, — melyet gondos mamák óvakodnának leányaik kezébe adni — én magam bezárkózva ülök szobámban és reszketek, ha egy új emberrel kell megismerkednem és láng borítja el arcomat egy erősebb tekintetre. Én, a ki hirdettem a mi konvenczionális életünknek hazug és hipokrita voltát, szívdobogást kapok, ha alkonyatkor egyedül kell kimennem az utcára. Mind ez oktalan gyávaság, haszontalan féltékenység, jól tudom és még sem változtathatok rajta.

Bezárkózni egy szobába és várni a boldogságot. Milyen oktalanság! A boldogságért küzdeni kell, esetleg erőszakkal rabolni, élteken, sziveken keresztül törni, ha kell! De nem tétlenül várni a megváltást és nézni, mint pereg egyik nap a másik után gyászos egyformasággal, kétségbeejtő lassusággal. És e

napok mindenike visz magával valamit, a mit többé vissza nem kaphatok, de s míg fájó szívvel, beteg lélekkel nézem eltűnésüket, fehér lesz a fejem. Egyszer csak öreg leszek, mielőtt ifju lettem volna, egyszer csak meghalok, mielőtt éltem volna.

Csak ezt ne, irgalmas Istenem! Nem akarom megérni azt a pillanatot, melyben vezekelni kell bünömért: hogy gyáva voltam élni. Nem akarom megérni azt a perczet, melyben vezekleni fogok az el nem követett bünökért, a föl nem használt ifjuságért és azért, hogy nem volt elég erőm a vétkezésre.

Pedig így lesz. Mint Don Quijote az ő halálos ágyán, visszavonom én is nevetséges őrülségeimet. Legyenek átkozottak a regények, melyek fantáziámat tüzelték, legyenek megátkozva a versek, melyek szívemet mámorba ringatták! Legyen megátkozva a szent őrület, mely arra készti az embert, hogy szélmalmok ellen harczoljon, hogy gályaraboknak prédikáljon, másokon segitsen és maga nyomorúságban elpusztuljon. Ott feküdve a halálos ágyon, megihletve a későn megismert igazság erejétől, visszavonom tévelygéseimet és jó tanácsokat adok az embereknek, hogy okuljanak belőle.

A boldogság küzdelemmel szerezhető meg és nem lemondással. A lemondás bünös gyávaság. A nagy, hideg, fönségesen közömbös Természet követeli az emberektől az egészséget, a boldogságot, mint olyan dolgot, melyre neki szüksége vagyon.

A ki nem felel meg követelésének, azt hagyja elpusztulni, közömbösen, fönségesen, részvétlenül, mert neki nincsen szüksége Lázárookra. De büntetésül a halálos ágyukon, midőn hajuk fehér, testük erőtlen, eléjük hozza az örömet, a szerelmet, a boldogságot. És halljuk kegyetlen szavát:

Ez mind a tied lehetett volna. Küzdened kellett volna érte és megkapod. Te azonban jogaid föntartása mellett, elborulva sirtál egy kis szobában. Nekem Caezárok, Napoleonok kellenek és nem legitim fejedelmek.

El fog jönni az óra, mikor sirva, vezekelve kérek bocsánatot attól a valakitől, ki ellen olyan súlyosan vétkeztem — saját magamtól. El fog jönni az idő, mikor bölcs tanácsossal fogok inteni mindenkít, hogy az én példámat ne kövesse. Addig pedig — hiszen még nem fehérek a hajszálaim — szivdobogással figyelek minden ajtónyílásra, mert hátha Ő jön, a kit nem láttam, nem ismerek, de a kit oly régen várok. Ő azonban valószínűleg lent sétál az Andrásy-uton s vizsgálgatja a hölgyek tavaszi toilettjét. És lent sétálnak mind a boldog, a jó emberek, kik majdan nyugodtan az Ur kezébe ajánlva lelküket szenderülnek jobblétre, kiknek nem lesz ökuk siratni, mint nekem, az el nem követett bűnöket és a föl nem használt ifjuságot.

IV.

Csodálatos félelem gyötör mostanában: félelem az emberi arczoktól.

Ez a kijelentés — jól tudom — sem nem okos, sem nem filantrópikus, de én szikrát sem törődöm sem az okossággal, sem a filantrópiával. Azon a ponton állok, mikor — hogy egy modern filozófust lopjak meg, — minden mindegy; csak egyedül magamban lehessenek.

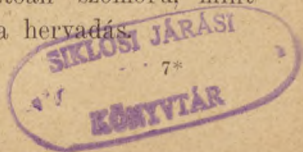
Okos emberek állítják, hogy ez tisztára csak betegség, egyik jó barátom el is nevezte Werter-ségnek, és úgy állítja, hogy a huszas években minden teremtetett lény keresztülmegy rajta. Én nagyon tiszttelem a jóbarátomat, csak éppen ezt a mondását nem hiszem el, holott jól tudom, hogy a Werter-ségnek egyik szimptomája az, hogy nem hisz a változásban és az átmeneti, boldogtalan, siralmas időszakot örökösnek hiszi.

Vagy talán nálam úgy is van. És én születtem volna e betegséggel, mely most érte el legnagyobb fokát, most, mikor szinte elviselhetetlenné teszi az életet? Nem tudom. Lehet, hogy az én jóbarátomnak van igaza. Pár esztendő múlva jó étvágygyal, friss egészségben fogok humorizálni álmatlan éjszakaím, oktalan vágyódásaim és lehetetlen töprengéseim felett. Leszamarazva fiatal embertársaimat, kik

éppen úgy fognak gyötrődni, mint gyötrődöm én most; lehet, hogy így lesz, de míg nem úgy van, engedjék meg, hogy bizzam fájdalmam örökkévalóságában; engedjék meg, hogy sirassak valamit, a mi soha sem volt az enyém, hogy magamban vágyakozzam valami után, a mi elérhetetlen. Ne vigasztaljanak engem, elég időm lesz még egészségesen élni.

Bolondság, a mit leírok — tudom, de oly jól esik bolondnak lennem. Ez az egy bizonyítja még, hogy fiatal vagyok. Ez az egy és semmi más. És én ragaszkodom az ifjúsághoz, mely nem adott nekem semmit, de remélnem enged mindent. S irtózom az öregségtől, mely nem vesz el semmit, hisz egyhangubb, lemondóbb, örömtelenebb életet akkor sem folytathatnék, ha ősz hajfürtök vennék körül a homlokomat, de az öregség megnyugtat bennünket és elveszi tőlünk a sóvárgó, epekedő boldogtalanságot.

Mert el fogja venni, ezt én biztosan tudom. Szinte tükörben látom magamat husz-harmincz év múlva, (a Werterségbe nem hal bele az ember) mily bölcsen fogok prédikálni, mily józanon fogok gondolkozni, mily hüvös ildomossággal érezni. Oh Lili, te csodaszép, édes, szőke leány, álmatlan éjszakákon töprenkedek én a te halhatatlan szép történeteden, melyet operettben örökitett meg két francia férfiú. Csupa szerelem, csupa báj, csupa csókolódzás az egész darab és mégis oly szomorú, oly szívetrázóan, lelketsorvasztóan szomorú, mint maga az öregség, mint maga a hervadás.

A te alkonyodon még egyszer áttört a fiatal-ság napja: akkor, mikor régi szerelmeseddel a végzet összehozott. Neked volt okod mindig a jó erkölcs-ről beszélni, mert egyszer, egy feledhetlen napon, nagyot vétkeztél ellene. És én mégis oly nagyon szeretlek. A te alakod halhatatlan és örök, mert igaz. Én nem az erkölcscről fogok prédikálni, hanem azt mondom: Leányok, ne ábrándozzatok, ne olvasatok regényt, ne dudoljatok magatokban szerelmes verseket, ellenben iparkodjatok minél előbb férjhez menni.

A milyen szürkén, szomoruan leírtam, olyan lelkesítő szavakkal fogom majd ezt a prédikációt elmondani. Mert el fogom mondani, az bizonyos. Ez hozzátartozik az én tragikomédiámhoz, hozzátartozik az én vezeklésemhez. Mindenki attól inti, abban kárhozzatja az ifjúságot, a miben maga volt a hibás. És ilyen prédikációk után mindig hallok egy kaczagást. Önök még nem hallották. Nem jöttek rá, hogy mi tulajdonképpen színházat játszunk egy nagy valakinek a mulattatására, ki ott ül hatalmas, láthatatlan páholyában és nézi a mi komédiánkat. Mert mi mindnyájan komédiások vagyunk vérző szivünkkel, hazug fájdalmainkkal, közönséges kigyógyulásunkkal, ott gyönyörködik a mi vergődéseinken láthatatlan, sötét páholyában az a valaki: a Sors.

El fog jönni az idő, — talán már nincs is messze, — mikor visszavonom mindazt, a mit állí-

tottam és állítani fogom mindazt, a mit most tagadok. Így látom napról-napra az embereket, megtagadva ifjúságukat és hirdetve a vénség filozófiáját. Ha volt valami, a mi elviselhetővé tette siralmas helyzetemet, úgy ez az volt, hogy én különbnek hittem magam a többenél. Rendíthetetlenül hittem fájdalmaim kizárólagosságában s egyéniségem különállóságában, most, — most már elvesztettem hitemet. Látom az embereket szenvedni, kigyógyulni — és nem akarom látni. Elfutok előlük, mert érzem, hogy rám is ugyanazon sors vár: öregedni, okosodni, prédikálni a fiataloknak, kik vidáman kacagnak a hátam mögött. Mert az öregek beszélhetnek a mit akarnak, a fiatalok követik a maguk útját, mint a hogy egyik ember sohasem okul a másik baján és hiába láttuk a mi Ádám apánk balesetét, mindnyájan elveszítjük újra a paradicsomot.

Irtózva, félve kerülöm az embereket, mert bennük látom az én sorsomat megpecsételve. Látom, hogy kétségbeejtőn egyformák vagyunk s a mit én különösnek találtam lelkemben, az tulajdonképpen csak betegség, melyből ki fogok gyógyulni, mint a hogy kigyógyultak már annyi százezren. Belátom, hogy azoknak az okos embereknek volt igazuk és nem nekünk, kik fejfel mentünk neki a falnak. Belátom, hogy az ő régi, sok ezer éven át kipróbált praktikus igazságaik kormányozzák a világot. Az én vergődésem s a többi szerencsétlen lélek vergődése egy hómokszemet sem képes lesodorni az ő szilárd,

erős, brutális világukról. Mert ők is voltak fiatalok és betegek, de meggyógyulának mindannyian s egészséges, józan fővel, logikus elmével állapították meg a világ rendjét; mi betegek vergődünk ebben a szilárd, erős, brutális rendességben, de meg fogunk gyógyulni mind és szánakozva nézünk le az erős, biztos falról azokra, kik helyettünk gyötrődnek.

És én félek attól, a minnek el kell következnie. Még egyszer beletemetkezem a hazug álmvilágba, teleszivom lelkemet hazug szépségekkel, képzelt örömkkel, oktalan keserőségekkel és tárgyatlan vágyakozással. A lelkem még egyszer megittasodik a jambusok lüktetésétől, még egyszer járok mélyen bent az erdőben rimeket keresni, csodálatos földöntuli muzsikát hallani, aranyhaju várkisasszonyokról, hű lovagokról álmodozni. Még egyszer hadd menjek képzeletem ragyogó világába; hadd álmodozzam a szerelemről, mely tiszta és forró, a versekről, melyek ábrándosak és szenvedélyesek, a regényekről, hol egymásért szenvednek és egymáséi lesznek az emberek! Immár csak szuggerálom magamnak a hitet, de még birom szuggerálni; mire kijövök, sugározni fog arczomról a bölcsesség és ajkam ékes prédikációkban inti az ifjúságot, hogy léha, haszontalan ábrándozással az időt ne ölje. Fiatal emberek, igyekezzetek karriért csinálni; fiatal lányok, férjhez menni. A kettő különben egyet jelent: a biztosított existenciát. A szerelemhez sem kellenek aranyhaju várkisasszonyok meg pánczélos lovagok: a szerelem-

hez megfelelő okmányok és egy anyakönyvvezető szükséges. Minden — minden hazugság a világon, a képzelet csalfa játéka, mi valaha életünk ábrándja, lelkünk gyönyörüsége volt; az édes, csengő rímek keresése; az ideál utáni epedés; az álmatlan éjszaka gyötrelme csak elpocsékolt, haszontalan időre emlékeztetnek bennünket. Édes, szép szőke Lili, én nagymama-koromban minden könyvet el fogok égetni.

De addig-addig oly szép dolog künn ülni a hegyoldalban, vagy sétálni fönn a várromok közt; keresni, hol lehetett az aranyhaju várkisasszony szobája; hol énekelt a troubadur édes szerelmi dalokat. A szívem elfogódik, a szemem könnyelábad, keresek az aranyhajból egy szálát, a troubadur dalából egy akkordot; néha-néha meg is találom, mert a nagy szerelmek nem halnak meg soha, följárnak azok kísérteni a sirból is, és összeszorul a szívem, kigyul arcom, rég elcsattant csókok csattanását hallom, két szerelmes lélek ölelkezését látom, itt, itt kellett történni a dolognak, e mellett az óriási jegyenye mellett, most már biztosan tudom.

Azaz, hogy az idegeim betegek, mondják önök. Lehet, hogy úgy van, sőt magam is úgy érzem. Ha azonban valaha hallani találják, hogy a hatalmas várfalakról barangolás közben lecsuszott valaki, akkor tudják meg, hogy a szerencsétlen nagyon sok szépet álmodott betegségében és nagyon, de nagyon félt a gyógyulástól.

ÜZENET.

Eljut-e hozzád üzenetem, édes kis Ilonkám? Nem tudom, de szeretném hinni. A misztériumok misztériuma lenne megfejtve, ha ebben bizonyos volnék.

A te lelked, édes gyermekem, már ott áll az Ur trónusa mellett, mert annak még van mennyország, a ki hinni tud benne. Lehajtom a fejemet és nem remélem a viszontlátást. A hová te mentél, oda csak fehér, hívő lélekkel lehet eljutni; el vagyunk egymástól választva örökre.

Mindössze is pár hét, — és nekem már képzeletemben össze kell raknom édes arczvonásaidat, mert már nem birom a te lelkes, kis arczodat a maga egészében látni. A szív sekélyisége oka ennek, vagy a fantázia hiánya, nem tudom. Elég az, hogy már nem vagy élő lény reám nézve. Csak egy drága kis emlék, hogy ha könny jön szemembe miattad — mert gyakran jön az, kivált éjszakánként, — a könyfátyolon keresztül csak homályosan tudom látni lelkes szép fekete szemedet, piros szádat, gömbölyű kis arczodat. Mardos az önvád, kinez a lelkiismeret,

hogy ime tovább tudok gyönyörködni a szép téli nap ragyogásában, hogy járok dolgaim és kedvtelésim után, míg te ott fekszel némán, hidegen a sirban egyedül s hogy megkezdte rajtad az enyészet utálatos, szivettépő munkáját. Megáll a szivem dobogása, elszorul a lelkem! Miért — irgalmas Istenem, miért — áll oly tehetetlenül fantáziám, mikor élő, ragyogó kis arczodat akarom magam elé varázsolni és miért működik oly makacs kitartással, oly kétségbeejtő realizmussal, mikor sirodban keres föl?!

Láttam az édes apádat megtörve, szomoruan, az édes anyádat kétségbeesve. Belenyilallott a szivembe, mikor szemüknek néma panaszát olvastam. És még sem foglalkozom ezekkel a derék, jó emberekkel, kikre a végzet oktan kegyetlenséggel sujtott. Látom a többi embereken, magamon, hogy meg fognak gyógyulni ők is, mint a hogy meggyógyultunk előbb vagy utóbb mindnyájan, kiket szenvedés ért. Az igazi veszteség az övé, az ártatlan hét éves gyermeké, kinek meg kellett halnia, mielőtt az életet megkezdhetne volna.

Az Uristen bölcs, igazságos, de legfőképpen irgalmas — úgy mondják. Előttem áll a frázisok tömege, melylyel az emberek magukat és egymást vigasztalják: »Ki tudja, milyen boldogtalan sors várakozott reá!«. »Talán nagy szenvedésektől lett megkimélve e korai halállal!« . . .

Oh a nyomorult filiszteri bölcselkedés, mely ismét az emberi sziv sekélységét bizonyítja, minden

hazugságon kész örömmel kap, mert a fájdalom terhére van.

»Boldogtalan élet várt reá?!«

Oh uram Istenem, innen kiáltok hozzád, a fájdalom, gyötrelmek mélységéből és könnyörgöm, hogy engedj élni sokáig, örökre — ha lehet. Mert élni jó szenvedve, nyomorogva, vergődve is. És én nem akarok meghalni, míg virágok lesznek a földön, bár tudom, hogy nem az én számomra nyílnak; nem, míg szerelmes verseket énekelnek, bár azok nem az én boldogságomat zengik; nem addig, míg csillagok ragyognak, bár sejtelmes, bűvös fényük nem engem csalogat; nem addig, míg szépség és öröm lesz a földön, bár nekem abból mi sem jutott.

Mindegy! A virágok, a versek, a csillagok mégis szépek és ha én benn élek egyedül szobámban, elhagyatva, magányosan, odakünn boldog, nevető, vidám emberek járnak, oly jók és nemeslelkűek ők és megengedik, hogy ablakomból nézve gyönyörködjem bennük. A levegő föl-fölhoz néha hozzám valamit kaczagásukból, vidámságukból, virágjaik illatából és én némán, de hálásan mondok érte köszönetet. Így akarok élni, sokáig ablakomban ülve, gyönyörködve a hullámozó, zajos, vidám életben, melyet te soha — sohasem fogsz többet látni, édes, szép gyermekem.

Temetni: nagy siralom, de meghalni: az az igazi gyász.

Mi mindnyájan — előbb vagy utóbb — megnyugszunk elvesztésedben. A te kis anyuskád sirni fog bizonyára még nagyon sokáig, álmatlan éjszakákon fehér párnába rejtve lázas fejét, de aztán — aztán vége lesz ennek is. S tovább szövi álmait, terveit többi gyermeke boldogságáról. Te kiesel ezekből a tervekből, vágyakból, reményekből, és mikor édesanyjai gondoskodással a távol jövőbe nézve, látja kis testvéreidet mint boldog fiatal asszonyokat, magát mint ezüsthaju nagymamát, neked csak egy sohajtás szól mindezekből, egy fájdalmas, rezignált sohajtás, — ennyi az, a mi utánad megmarad, édes halott kis gyermekem.

Kiesel szülőid számításából, elmaradsz gondoskodásaikból, lassankint-lassankint emlékezetükből, szeretetükből is. Az élő világ halad tovább a maga útján, míg a temető mozdulatlan. Mindenki csak önmagának hal meg és nincs gyász, nincs temetés, mely után ne jönné vigasz; az igazi siralom azé, ki ott lenn fekszik a hideg földben, a kin az enyészet megkezdí utálatos, szívetfagyasztó munkáját.

Emberek jönnek, emberek tűnnek! — mondta a király, ki bölcs volt és istenfélő, mindamellett halálos ágyán nem hiszem, hogy vigasztalta volna mondása. Mert hiszen a *többi* emberek halála természetes, közönséges dolog, de az én halálom és mindenikünk halála külön-külön halhatatlan véres, nagy tragédia, melyre nem ad vigasztalást sem a bölcsesség, sem az istenfélelem.

Vajjon mi segített te rajtad, mikor érezted, hogy most . . . mindjárt . . . meg kell lenni? . . . Vajjon átsuhant-e lelkened édes, ártatlan multad, mely fehér volt és tiszta? Vajjon megmaradtál volna-e a mi világunkban is annak a ritka, fehér virágnak, a ki voltál, mikor szemedet lehunyta? Nem tudok, nem akarok rá felelni. De hiszen mind-egy. Minden, de minden jobb lett volna reád nézve, mint beleveszni az örökös fekete semmiségbe.

Mert nem akarom magam a filiszteri bölcselkedéssel megnyugtatóni. Úgy is megnyugszom elég hamar. Hamarább, mint szeretném. Az embernek kötelessége volna a fájdalom, a gyász, a kétségbeesés, de az ember szíve oly gyöngye, hogy nem bír eléggé, nem bír sokáig szenvedni. Nem, nem kellenek a hazug, megnyugtató frázisok! Ma még sirok, mert fáj nekem elvesztésed, holnap — letörlöm a könnyeimet és megyek a dolgaim, meg élvezeteim után. De nem fogom hazugsággal megsérteni emlékedet. Nem emlegetem hazug szemforgatással, hogy talán irgalomból szólított magához az Ur, mert boldogtalan élet várt reád.

Azt mondom: gyöngye a szívem és nem bírok úgy szenvedni érted, mint kellene. De lelkemben mindig érezni fogom, hogy téged — egyedül téged, édesem, jóvátehetetlen csapás ért, hogy meg vagy fosztva mindattól, mi ma még a mienk, mi miatt oly görcsösen ragaszkodunk a léthez utolsó percünkig.

Néhány perczig megálltunk picziny sirod előtt,

aztán mentünk tovább. S nem marad utánad egyéb, mint az a gyászos sohajtás, mint a sok keserű, forró könnycsepp, mely lassankint apad, apad, míg el fog fogyni teljesen a legszeretőbb szemekből, a te drága anyád szeméből is.

Most még zokogva temeti sötét éjszakákon fehér párnába lázas fejét; de a könyvek el fognak fogyni, a te édes anyád elfordítja tekintetét sirodorról, többi gyermekeire néz és újra megtanul mosolyogni. Így lesz, így kell lenni, mert az Uristen irgalmas. Irgalmas, jó és könyörületes az élők iránt, kiket a legsúlyosabb csapások után is megtanít nevetni.

De te, szegény gyermekem, mit szoltál, mikor fehér lelked trónjának zsámolyához rogyott? Mit érezhettél, mikor az utolsó pillanatban visszanéztél szülőidre, kis testvéreidre és arra a nagy, végtelen tengerre, melynek morajló hangja hitt, csábitott magához, melyről még azt sem tudtad, hogy szép-e, csunya-e, vidám vagy szomorú, mert még partjához sem juthattál el és sűrű fátyol misztikusan takarta el előtted az óriási kaput, melyre nagy, komoly betűkkel ez a szó van írva: *Élet*.

És te nem tudod, hogy mi volt a kapu mögött a nagy tengeren? Bú vagy öröm, kétségbeesés vagy remény, boldogság vagy szenvedés? És nem is fogsz róla megtudni az idők végtelenségéig semmit — soha.

HEGYEK KÖZÖTT.

Csodálatos piczi házak, ha szeretném a regényes kifejezéseket, azt mondanám, kunyhók közt hagytuk el Magyarországot, mi most jön, az Galiczia. A kocsi lassan fordul le a hegyről, a lovak álmosan ballagnak tovább, ugyanaz a kép Galicziában is, mint Mármarosban. Kunyhókról nem beszélhetek, mert ezekhez nálunk még mindig romantikus fogalmak fűződnek. A ki ezt a pár fekete deszkából összetákolt, zsupfedeles lakóhelyet látja, annak elmegy a kedve a kunyhóban megosztott fekete kenyértől. Légy üdvözölve vikszelt padló és négyemeletes budapesti bérkaszánya.

A házak előtt asszonyok, férfiak ülnek, egykedvűen bámulnak maguk elé, nem szomorúak, nem vidámak, semmiféle érzelem sem látszik nagy, csontos arczukon, csak a fáradtság és közömbösség szinte állati kifejezése.

A nap süt, mi, a kocsiban ülők, védekezünk ellene a hogy tudunk: fátyollal, ernyővel; ők némán, nyugodtan néznek tovább.

Ott van nem messze a temető, apró, fekete fejfáival, emberek nyugosznak ott, emberek, kik e kis faluban, faházakban, nagy nyomoruság és keserves küzködés között éltek. Talán soha sem zugolódtak sorsuk ellen és biztosan tudom, hogy soha sem voltak meghasonlott lelkiállapotban. A nagy, nehéz testi munka előli a lélek érzékenységét, mialatt orczája verejtékével öntözi a sovány földet, mely málénál alig ad neki egyebet s nem igen jut eszébe a halhatatlan örök nagy kérdésén töprenkedni »mért születni; minek élni?«

És most jön a jól ismert banalitás, kezdem irigyelni őket. Mert mi, a kik ruganyos hintóban most kényelmesen átengedjük magunkat a világfájdalomnak, mi fölötte gyakran töprenkedünk a nagy kérdésen. Irtózáttal tölt el bennünket a kérdőjel, melyre nincs felelet. Itt, azt hiszem, a halál nem oly rettenetes dolog, nem kell tulságosan megéröltetnem fantáziámat, hogy lássam a ránk nézve oly szörnyű véget, mint megnyugvást, mint örök pihenést, mint minden földi baj megszabadítóját, közeledni. A képzeletem nem hagy cserben annál a nagy pillanatnál sem, mikor a lélek bucsuzni kezd a testtől és ez, a mi haldoklásunkban a legborzasztóbb, ez a mi nálunk nyugodalmas lehet. A mi lelkünk lázong, vivódik, vergődik, kétségbeesetten védekezik, én már hallottam egyszer — mikor nagyon közel jártam a másvilág kapujához — hangját

és nem tudtam szemrehányására felelni és nem tudnék most sem.

— Ütött az óra — kezdte beszédét — hát el kell mennem. Most már mondd meg nekem, hogy tulajdonképpen miért jöttem? — Légy százezerszer átkozott, ki megfosztottál mindentől, mit az élet nekem nyújtott volna. Bűnös vagy, mert elzártad előlem az ifjúságot, a kaczagást, a boldogságot s rám erőszakoltad a kötelességeket, a lemondást, a magányosságot, melyekhez nekem semmi közöm. Szürke hálóbba kötöttél engem és hirdetted, hogy a világ szintelen, elfojtottad bennem mesterségesen az életkedvet, az örömvágyat és gőgösen mondottad, hogy az élet szomorú. Most tudom, hogy te hazudtál nekem és követelem azt a szép, színes, csapongó, zajos világot, melyet soha sem láttam. Nekem semmi közöm a te hóbortos tervedhez, nevetséges dicsvágyadhoz, ostoba ambíciódhoz, én élni akarok! Itt akarok élni a szép, színes, meleg, szerelmes földön és nem a fekete, szomorú betűkben, melyeket különben is hiába firkálsz papirosra, az emberek elfelejtik a te bölcselkedéseidet, melyeknél szebbet, igazabbat, jobbat feledtek már. De ha nem úgy volna is, ha a te munkád nem volna az, a mi huszonnégy szomorú betűnek kombinációja, hanem halhatatlan, fényes nagy dolog, mi közöm hozzá? Egy órai boldogság, egy szál virág, egy igazi szívbéli öröm többet ért volna nekem, mint a te hiu töprenkedésed lehetetlen, gyötrő kérdéseken. Egy percz még

és elnyel az örök semmiség, mi marad utánad? Ki fog beszélni a te álmatlan töprenkedésben, vergődésben, könyekben átvirrasztott éjszakáidról? Ki fog beszélni a hosszú, szomorú magányos estékről, mikor a lámpa sárgás fénye mellett csak szántottad, csak róttad egymás után a fekete sorokat, míg oda kint fényes csilláru teremben, tündéri illuzion ruhákban fiatal, boldog leányok keringöztek? Oda vágytam én is, de te lenyügöztél az íróasztal mellé. Ki fog beszélni a szomorú napokról, mikor álmodozva, rimeket dudolva, ábrándjaidba merülve ültél és hagytad a napokat futni egymásután, odakünn a praktikus, józan emberek gondoskodtak magukról, jólétükről, boldogságukról, míg te megittasodtál a jambusok lüktetésétől és gyönyörrel ringatóztál a ritmusok hullámlásán. Álmodozás volt a te boldogságod, fekete betű a mámorod, míg odakint ujjongott az életkedv, a fiatalság. Most itt áll előtted a nagy, fekete semmiség, bele kell ugranod, mielőtt az életet megkezdted volna . . .

És ha ma ütne az óra, melyben bucsuznom kell, ma ugyanilyen vádat hallanék és felelni csak úgy nem tudnék, mint nem tudtam akkor, azon a gyötrelmes éjszakán. Mig itt, most már világosan látok, oly könnyen megy a dolog.

Az asszony fölneveli gyermekét, a férfi beszántja földjét és megy nyugodtan, mert itt van már a második generáció, mely tovább folytatja az ő félbeszakadt életét.

Ezek az emberek jöttek tulajdonképpen rendeltetésük tudatára. Gyermekeket nevelnek, dolgoznak, aztán meghalnak, — egy végtelen lánczolata az emberi fajnak. Ezek az emberek teljesítik kötelességüket hatalmas, titkos belső ösztöntől vezetve, aztán nyugodtan hunyják le szemüket. Ők azok, kik átérzik, hogy a tavasz, a virágok, a dal, a szerelem, az mind csak eszköz annak a hatalmas Valakinek kezében, ki akarja, hogy legyünk, sokáig, örökké, mi, a kik kultuszt csinálunk ezekből a dolgokból, kik versben és prózában hirdetjük a szerelem nagyságát, a virágok szépségét, a tavasz bűbáját, — mi csalfa káprázatban vagyunk. Mert ez mind csak játék, eszköz. A mi husz évünk, viharosan dobogó szivünk, lázas agyunk, epedő szivünk csak cselfogás; mit mi élet-misszióknak ismerünk, az csak játék; a dal, a szépség, a szerelem, a tavasz, az ifjúság, a komoly élet itt kezdődik, itt, itt, ennek a nyomoruságos kis háznak ajtajában, melynek küszöbén gyermekét tartja ölében egy sápadt beteges paraszt asszony.

És míg mi oltárt emelünk a szerelemnek, bűbajos versekben zengjük az ő dicsőségét, addig itt az emberek nyugodtan élnek kötelességeiknek. Nevetségesek vagyunk, mint a gyermekek, kik játékszerüket agg korukban is bálványozzák. És most már értik, milyen nyugodtan hajtja le fejét egy ilyen öreg, összetört ember; jöttem és el kell mennem, de ujak maradnak utánam, ujak és fiatalok,

kik tovább szeretnek, házasodnak, gyermekeket nevelnek, a faj s az imádott emberi faj örökös létére, dicsőségére . . .

Ilyenformát érezhet, mikor gyermekei fejére teszi kezét, nyugodtan az Ur kezébe ajánlja lelkét. Az ő felséges megnyugvását mi nem ismerjük, nem ismerhetjük. Ez az ő kizárólagos tulajdonuk, melyet a természet ad jutalmul az ő hű gyermekeinek, kik öntudatlanul, de hatalmas szóval hirdetik örökkön örökké — minden civilizáció ellenére — az élet, az egészséges örök élet diadalát és az emberi faj örökkévalóságát.

A FENYVESBEN.

Igazán nem szándékozom fürdőlevelet írni. Sejtelmem sincs róla, hány méter magasságban vagyok a tenger színe fölött és van-e a fürdővendégek közt legalább egy miniszteri tanácsos? Fáradságot sem veszek magamnak, hogy fogyatékos ismereteimet kibővitsem.

Félek, hogy fürdőző társaím érdeklődőbb emberek, mint én; és e helyütt is kérem bocsánatukat közömbösségemért. Nem miattuk jöttem ide, nem is a fürdő miatt, sok-sok zöld színt akartam látni és nagy hegyeken sokat barangolni. Mind a kettőt megtehetem, hálás vagyok érte; egyebet nem is akarok; azt hiszem, én vagyok a legigénytelenebb fürdővendég.

Mert a fürdővendégeknek két osztályuk van. Az egyik mulatni akar, azaz folytatni a szabadban azt, a mitől a városban halálra csömlölt. A másik rész (és ez a kiállhatatlanabb fajta) robotban bámulja a természet szépségeit. Ezek a *természet-imádók*, kiktől egy pillanatra sem lehet nyugton

az ember. Ezek az emberek, kik filiszteri pontossággal magyaráztatják a vidék szépségeit, szabad előadásokat tartva a szép kilátásokról, kik kötelességüknek tartják a közkedveltségü Baedekert pótolni, mikor a természetnek csinálnak reklámot.

A természet? Istenem, hogy ejtik ki ők ezt a szót, melyet én félve irok le, mióta benne élek.

A természet oly félelemmel tölt el, mely szinte tehetetlenné tesz. A természet mi magunk vagyunk, ott van az élet, ott van a halál. Ő az, ki életünket adja saját magából és éltünket visszaszedi újra saját magába, hogy megtermékenyítse magát.

Igen, ott hallottam az élet mellett a halál hatalmas, szomorú hangját. És a testemen hidegség futott keresztül, mikor elgondoltam, hogy ennek a hatalmas mindenségnek én csak egy atomja vagyok. Az én egész létezésem ennek a hatalmas mindenségnek egy kis fölöslegén alapul. Valahol túlbőség mutatkozott és nekem élnem kell. De ki tudja, melyik perczben áll be a szükséglet, talán egy kis fűszálnak sorvadásában és nekem meg kell halnom, mert szükség van foszforra, szénsavra, hogy az a fonyadó, beteges kis fűszál újra erőre kapjon. És most kezdem érteni a poétát, ki hősnek mondott minden embert, mert élni tud a halál gondolatával szívében.

És hogy itt állok a tenger színe fölött nem tudom hány méter magasságban, körülnézek. Nem jön utánam senki, nem látok előttem senkit. Egyedül

állok és egy kicsit megszédül a fejem. Szemem belevesz a káprázatos friss zöld színbe és egyszerre érzem, mint tágul a lelkem, szívemről elmúlik a szorongó félelem. A természet beszél hozzám, most hallom, értem minden szavát:

Ostobaság busulni. Nincs élet, nincs halál. Egy szakadatlan láncz az életed, nem tudod mikor kezdődött és nem tudod, mikor lesz vége? Látod amott a sárga avart, tavaly még az ő susogásuk töltötte be az erdő csöndjét, most ott fekszenek lent hervadtan, élettelenül, de azért az erdő zöld, virágzik, a madarak énekelnek, az emberek szeretnek, gyűlölnék, tépelődnek tovább. Száz év múlva új ember fog itt zaklatott, fájó lelkére orvoslást keresni és más fa susogja fülébe, a mit én most neked mondok, de az érzés ugyanez lesz és a susogás is. Arra a másik emberre is fog mosolyogni a tiszta kék ég, így borulnak rá a susogó fák s így zörög lábai alatt az avar, mint zörgött száz s ezer esztendővel ezelőtt, mikor a rég porrá vált vergődő sziveket kibékitette. Az ég derült, a nap ragyog, az erdő zöld lesz mindig — mindig. És nevetséges azon busulni, hogy meg kell halnod, mikor biztosítva vagy az öröklétről. Az érzés, mely szivedet összeszorítja, halhatatlan és örök. Száz évvel ezelőtt itt állottál már vigasztalást keresni nálam és el fogsz jönni száz év múlva újra, csak éppen külső alakod volt és lesz más. Fájó, beteg lelked változatlan és örök; keresi a gyógyulást már év-

ezredek óta, mióta az első ember eladta a tudásért a boldogságot. És keresni fogja még sok ezer évig, hiszen ezzel a tudással akarjátok megglelni a könnyelműen fölláldozott boldogságot. Keresni fogjátok az idők végtelenségeig, és talán nem lelitek meg soha, de ha elfáradtok a rettenetes munkában, mindig eljöttök hozzám pihenni. Én pedig vigasztallak, bátoritlak benneteket évezredek óta; vigasztalni, bátorítani foglak még ezredévekig; mert csak a külső alaktok változik, vonagló, vérző, boldogtalan lelketek még mindig az Ádámé, ki a tudásért oda adta a boldogságot. A boldogságot, melyet a megvásárolt tudással azóta lankadatlanul, sovároigma, epedve, de hiába kerestek.

AZ ELSŐ SZERELEM.

I.

A labdajáték után fáradtan, kimerülve ültek egymás mellett, a fiu lehetett ugy tizenkét éves, a leány meg tiz. Különös álmos melegség volt a levegőben és Ilonka behunyta szemét, hátravetve kóczos, szőke fejét, mozdulatlanul, lomha nyugalommal ült helyén, míg a fiu lábával harangozott és karját lógázta, végre megszólalt:

— Иис!

A leány fölvetette kékesszürke szemét és a kényeztetett gyermekek kissé lusta, huzott hangján felelt:

— Mit akarsz?

— Holnap haza megyek.

— Kár, — felelt röviden a leány.

Ujra hallgattak. Gyönyörű nyári este volt és a forró nap után a levegő édesen csiklandozta az arcokat, föl-fölborzalva a leány hosszú, szőke haját, ki egyszerre a fiu felé fordult.

— Szeretnék veled utazni, ha a mama megengedné.

— Óh, én már kértem a nénit, azt mondja: most nem lehet. Pedig mennyi szép játékom van odahaza, egy töltött gummilapda...

— Töltött gummilapda, mi az? — és a leány álmos, fátyolozott szemében egyszerre kimondhatatlan érdeklődés látszott.

— Majd meglátod, tiszta gummi belől is, a kit hátba ütnek vele, tudom, hogy megérzi.

— Én nem játszom ilyen lapdával — mondá határozottan a leány — és nem tűröm, hogy engem hátba üssél vele.

Főlemelte kissé energikus fejét, a fiu csöndesen melléje huzódott és szinte alázatosan kezdte újra:

— Ilus...

— Mit akarsz?

— Én elveszlek téged feleségül, ha nagy leszek.

— Igazán — örült Ilus — ez nagyon jó lesz, akkor mindig együtt lehetünk és nem kell haza menned a nagy vakációra. De mondjad, miért nem veszed el inkább Erzsikét, ő testvéred neked, én csak unokatestvéred vagyok?

A fiu bizonyos jóakaratu lenézéssel telt oktató hangon kezdte magyarázni:

— Mert a testvérét nem veszi el senki feleségül, az nem szokás.

— Miért nem?

Béla elgondolkozott, fogalma sem volt róla, hogy ez miért nem szokás? Ilonka pedig kíváncsian várta a választ. A fiu zavarában ajkát harapdálta, aztán mégis csak rákezdte:

— Nem tudom biztosan, de azt hiszem azért, mert a testvérek folyton veszekednek és verekednek, aztán úgy megszokják ezt gyermekkorukban, hogy később sem tudnának békében élni egymás mellett. pedig a férjnek meg a feleségnek nem szabad verekedni soha.

— Igazad van. Sándor mindig megver engem, ha tudja, hogy apa nincsen itthon, mert erősebb és testvérem; én pedig sohasem láttam, hogy apa megverte volna a mamát. Hát te láttad?

— Én se láttam,

— Ugy-e, te sem fogsz engem megverni, ha feleséged leszek?

— Nem, én sohasem foglak bántani, de te se lopd le többet a sárkányomról a spárgát.

— Bizony isten, Sándor tette, nem én.

Elhallgattak. Valami lassu meleg szél kezdett fujni, néhány száraz levél ráhullt a hajukra, oda esett a térdükre. A leány lassan tépdeste az ölébe hullt sárga leveleket, a fiu nézte, hogy mit csinál. Mindinkább közelebb-közelebb hajolt hozzá, úgy, hogy egyszer csak érintkezett az arcuk. A leányon ideges remegés futott végig és durván rászólt a fiura:

— Eredj arrébb! Nem tudok tőled jól ülni!

Hanem a mint ránézett a gyerekre, egyszerre mondhatatlan ellágyulás fogta el, behunyt szemmel, szédülve hajtotta le fejét, a fiu pedig egy önkéntelen, de hatalmas mozdulattal magához vonta, csókolni kezdte lázasan, forrón, mint egy nagy ember, mint egy szerelmes ember.

Ilonka pedig ült mozdulatlanul helyén. Összeszorította piros ajkát, lehunyta szemét, mint a ki nem ért, nem tud, nem eszmél, de a mama hívó hangjára erőteljes mozdulattal taszította el magától a lázban égő fiut és egy kicsit remegő kézzel, de gondosan simította le kócos haját, megmosta a kutnál égő arcát és úgy ment be a szobába. Szokott vidámságával ugrott édes apja nyakába, lassan fölkuporodott ölébe, simogatta arcát, bajuszát, szakállát. Olyan volt mint egy cicza, mint egy szép, fehér hizelkedő cicza.

A fiu pedig sápadtan, remegő ajakkal és mély fekete karikákkal a szeme alatt ült az asztalnál. Nem nyult az ételhez, csak nézte szomorúan, szemrehányással a fehér leányt, ki apja zsebeiben kócszott czukorért.

II.

Természetesen nem lett belőlük férj és feleség soha. A leány szülői messze vidékre költöztek és a két gyermek nem is érintkezett többé. Ilonka tizen-nyolcz éves korában férjhez ment egy derék, becsületes gazdálkodóhoz. Bélának ez időben hivatalosan első éves joghallgató volt a czime, de tulajdonképeni foglalkozása a reménytelen és boldogtalan szerelem volt. A házikisasszonyába volt szerelmes, még pedig boldogtalan szerelmes; mert egész nap verseket irt, a versírásnak két természetes következménye lett. Az egyik az, hogy a szépirodalmi lapok ez időben gorombábbnál gorombább szerkesztői üzenetekkel ellátva jelentek meg, a másik, hogy Béla az alapvizsgán a római jogból megbukott.

Azonban minden betegségből kigyógyul az ember, ha bele nem hal. Béla urfi nem halt bele a reménytelen és boldogtalan szerelembe. Sőt ezenkívül még számtalanszor volt szerelmes, a körülményekhez képest hol boldog, hol boldogtalan, de alapjában véve elég jól érezte magát és csinos fiatal ember lett belőle.

Mint kész ügyvéd sorba látogatta rokonait és eljutott Iluséig. Egy csendes boldogságban élő házaspárt talált ott, két szép gyermekkel. A házasságleken meglátszott, hogy szeretik egymást, azzal a

becsületes, nyugodt, önző szerelemmel, mely okvetlenül létföltétele a csendes, polgári boldogságnak.

Az ügyvéd ur becsületes ember volt és régen elfelejtette a gyermekkori bolondságot. Ilus páratlan tisztességű asszony és gyermekeit imádó anya, az egész dolognak alig lehet magyarázatát adni...

... A férj fent tárgyalt szobájában az ispánnal. Az asszony meg lenn sétált vendégével a kertben. Egész délután lekvárt főzött, befőttet készített és most fáradtan kapaszkodott unokabátyja karjába, szótlanul mentek egymás mellett a keskeny uton.

Valami csodálatosan szép őszi este volt, mely veszedelmesebb néha a legvirágzóbb tavasznál. A pusztulás és hervadás az ő bűbájos melankóliájával veszedelmes reakciót kelt a fogékony lelkekben. Megdobogtatja, lázba hozza a fiatal sziveket, figyelemztetve őket hatalmas hangjával: »siessetek élni, élvezni, míg el nem jön a ti ősötök, a ti hervadásotok, a ti enyészetek!» A természet, melynél hatalmasabb csábító nincsen, szinte bűnös hivalgással mutatja a későn kibujt lepkéket, kik mámorosan sütkéreznek a bágyadt napfénynél és sietnek hacsak a hervadt virágok himporát is élvezni. A sok, nyártól elkésett szerelmes állat és növény még egyszer fürdik a nap sugaraiban és a közeli elmulás tudatától fokozott, de a fájdalomban megneimesedett, megtisztult gyönyörrel szeret utoljára.

Leültek egy nagy eperfa alá, a sárga levelek sűrűn hullottak az asszony hamvasszőke hajára és

piros házi-ruhájára. Ő pedig idegesen tépdelte össze sorba mindeniket. Csodálatos meghatottság fogta el szívét, melyet eddig teljesen betöltött a hitvesi és anyai szeretet. Mintha lett volna már valaha ebben a helyzetben egyszer, régen — álmában; és a hogy fölvetette nagy kékesszürke szemét, tekintete a férfi sötét szemébe mélyedt.

Mosolyogni próbált, de a torka összeszorult, érezte, hogy a kitörni akaró zokogás fojtogatja és a könnyek elégnék szemében. Kimondhatatlan ürességet és fáradtságot érzett szívében. Sirni szeretett volna, megsiratni az ő elveszett, elhibázott ifju életét, azt a kinos, édes vágyódást, melyet a veszedelmes őszi est költött fel eddig közömbös, nyugodt szívében és lelke mélyéig hatott a férfi remegő hangja:

— Ilus, Ilus . . .

— Mit akarsz? — kérdezte az asszony, egész testében reszketve.

Nem felelt semmit, csak rátette forró kezét az asszony hideg, nedves ujjaira, annak nem volt elég ereje visszavonni kezét, egyszer csak ijedten fölsikoltott.

— Mi bajod? — kérdezte a férfi.

— Semmi, igazán semmi. Egy levél hullott az arcomra és úgy, de úgy megijesztett.

Fölugrott a helyéről, a férfi is fölállt s egészen közel hajolva, mintha valami nagy titkot kérdezne, sugta:

— Megijedtél?

Az asszony mosolyogni próbált, de nem sikerült, csak az ajaka rándult meg kinosan. El akart menni, de érezte, hogy szédül, odadőlt a fához és tűrte, hogy a férfi átölelje a derekát, csókolja fehér arczát, szőke haját, lázasan, ész nélkül, mint egy gyermek, mint egy önmagáról s a világról megfeledkezett, boldog, mámoros gyermek.

— Mama, mama . . .

Az asszony egy energikus mozdulattal kiszabadította magát, egy pillanat alatt rendbe hozta összeborzolt szőke haját. Gyorsan lépett ki az utra, mintha nem is törődne többet a férfival.

Egy kis, három éves fiucska jött velük szembe, lassan tipegett; a férfi könnyörögve tette össze a kezét.

— El kell utaznod reggel! — mondta határozottan az asszony.

— Nem mehetek, ne küldj el, elpusztulok.

Az asszony rávetette mély, szomoru szemét.

— Nem tehetünk másként, meg kell lennie.

Oda szaladt kis fiához, fölkapta ölébe és meg sem állt férje szobájáig, ki még mindig az ispánnal pörölt.

— Tudod, mi az ujság? Béla sürgönyt kapott és holnap reggel utazik.

A férj kötelességszerű sajnálkozással vette tudomásul a dolgot, aztán kérte a vacsorát, mert nagyon éhes; jó étvágyát nem zavarta a nem is

sejtett erkölcsi dráma, mely előtte két szívben lejátszódott.

Az asszony — az tudott magán uralkodni most is. Játszott gyermekeivel, kedveskedett férjének és pillantása alig tévedt a szomorú, sápadt fiúra, ki nagy, fekete karikákkal szeme körül szótalanul, kétségbeesetten ült helyén.

III.

Mivel a világ rendje egyáltalában nem szentimentális, hát nem halt bele egyik sem. Az ügyvéd ur visszament a fővárosba és elkeseredésében még több adósságot csinált. Harmincz éves korában igen jó forgalmu, előkelő irodája volt és feleségül vett egy husz éves, elegáns, gazdag leányt, példás családi életet élván élete végéig, mosolyogva az ifjúkori bolondságokon, a melyek különben bokros teendői és nagymérvű elfoglaltsága mellett ritkán jutottak eszébe.

Az asszony -- az többet szenvedett. Néhány hétig úgy járt-kelt, mintha lázas álomban élne abnormis idegekkel. De aztán lecsendesedett a vére és megnyugodtak az idegei is. Inkább valami édes melankóliával, nemes rezignációval gondolt az érzésre, mely fölött ur tudott maradni hűsége, becsületessége mindvégig.

Lassankint elmosódott emlékezetében minden.

A kicsinyes, kisvárosi, egyhangu élet elfásította, közömbössé tette szívét és érzéseit. Sok gyermeke volt, rossz eselédei és fölötte sokat boszankodott, minek természetes következménye lett, hogy harminczöt éves korában már nagyon elhízott.

Egy este lenn sétált férjével a kertben és meglátta az ő tiz éves fiát a szomszéd patikárusék nyolcz éves leányával játszani. Ott ültek a padon egymás mellett, lánczot kötöttek; megállt a hátuk mögött, férjével együtt, gyönyörködni a bolondságaikban.

— Kijön a láncz? — kíváncsiskodott a leány.

— Ha kijön, akkor az én feleségem lesz, ha nem, hát akkor a Gyurié.

— Kijött — örvendezett a kis leány — gyere játszani! Játszunk lakodalmat, én leszek a menyasszony és te a vőlegény.

— Hát a pap?

— Majd áthívjuk Gyurit.

A férj mosolyogva nézett a gyermekek után, kik Gyuriért szaladtak és feleségéhez fordult:

— Hallottad, Ilus? Hallottad?

— Gyerekek, hadd játszanak — felelt közömbösen, teljes lelki siketséggel az asszony.

S tovább sétált, a nélkül, hogy akár az emlékezetes pad, akár a gyermekek játéka valami emléket keltett volna föl szívében. Valami homályos, öntudatlan szomorúság mégis előtört a lélek mélyéből, de ő jóformán nem is tudott róla, levert-

ségét főleg a nagymosásnak tulajdonította, mely miatt annyi boszúsága volt egész nap. Lehet, hogy csak azért nem tudott az este nála összegyűlt asszonyok pletykájára a szokott figyelemmel hallgatni, mert a szakácsné eltört az új service-ből egy pecsenyés tálat? Nem tudta okadatolni sajátos lelkiállapotát, de egész este fogva tartotta lelkét ez a különös hallgatag szomorúság, reggelre azonban már elfelejtette az egész dolgot.

A HÓNAPOS SZOBÁBÓL.

Szenes Albert ur a negyedik emeleten, a huszonnyolczadik ajtószám alatt lakott. Hiába, ő mindig vonzódott a tekintélyes számokhoz. Kicsiny szobájának ablaka az ugynevezett világító udvarra nyílt, mely udvar arról nevezetes, hogy örökös sötétség van benne.

Szeretném remélni, hogy a nyájas olvasók mind-egyike legalább is egyszeri milliomos, de félek, hogy nem így van. S talán nem is kell külön értekezést írnom a hónapos szobák természetrajzáról, a nyájas olvasó előtt részint tapasztalásból, részint hallomás útján nem egészen ismeretlen az az élet, mely a negyedik emelet huszonnyolczadik számú szobájában folyik.

Szenes e csinos kis lakosztályért nyolcz forintot fizetett havonta. A takarékosabb olvasó talán sokalni fogja ezt egy világító udvarra nyíló sötét kis szobáért, de nehogy hősömre az oktalan pazarlás vádja nehezedjék, sietek kijelenteni, hogy a lakásnak sok előnye is volt. Az első az, hogy a konyha tőszom-

szédságában lévén, nem kellett fűteni, a mi Szenes urra nézve csak negatív tőke volt, mert ő fűtésre soha egy krajczárt sem költött, de azért jól esett vendégeinek, a fiatalabb jogásznemzedék egy-egy tagjának elmondania:

— Ugy-e, nyájas meleg kis tanya? És tudjátok, hogy a fűtés egy veres rézkrajczáromba sem kerül...

A másik előny egy függőlámpa volt. Igenis, egy szép, hatalmas függőlámpa, pozitív tanujele azoknak a bizonyos jobb napoknak, melyeket Szenes ur háziasszonya annyira szeretett emlegetni. A lámpának csavarja, fájdalom, már réges-régen elromlott, s így tulajdonképeni hivatásának, hogy világosságot terjesztszen, a legjobb akarattal sem tehetett eleget, de a szoba szépségét kimondhatatlan mértékben növelte és Szenes urnak alkalmat adott, hogy az ifjabb jogásznemzedék egyik vagy másik tagját figyelmeztesse:

— Vigyázz, beütöd a fejed a függőlámpába!
Vagy:

— Az Istenért, ne ordits úgy, mindjárt leszakad a lámpa. — Szenes ur igen ravasz ifju volt, mert ilyenkor a közfigyelem mindig a szoba legfőbb disze felé terelődött.

A teás csészékről még nem is beszéltem, talán azért, mert mindegyiknek hiányzott a füle. Ez azonban Szenes urat és barátait nem akadályozta meg abban, hogy a világító udvarra nyíló kis sötét

szobában teaestélyeket ne rendezzenek, fűszerezvén azt rum-égetéssel és érzékeny magyar népdalok éneklésével.

Nem feledkezhetem meg azonban Balogh Emma kisasszonyról, a háziasszony kedves, szeretetreméltó leányáról, ki miatt bérelte tulajdonképen Szenes az ő kis drága lakását. Mert elsején szegény Szenes Albert mindig konstataálta, hogy nyolcz forint sok forint, de azért kifizette pontosan mindig. Ez bizony néha nem került kevesebb fáradságba, mint hajdan a hős lovagoknak harczolni hölgyeik nevében és dicsőségéért. Szenes nem egyszer óhajtotta vissza a romantikus középkort, mert úgy gondolkozott, hogy verekedni akár karddal, akár ököllel: még is csak könnyebb dolog, mint fizetni. Baloghné pedig ebben az egy dologban nem értette a tréfát.

Szenes így is nagyon boldog volt. Boldogságának hiteles bizonyítványai különféle szépirodalmi lapokban jelentek meg igen csinos, ügyes kis versek alakjában. A versek kedvesek, vidámak és derültek voltak, mint az, a kiről írótak: Emma kisasszony. Mikor a kedves kis *Emma*-dalok megjelentek, a kritikusok közül egypár jobb szívi fényes jövőt jó-solt az ifju poétának. Baloghné aznap nyájas hangon invitálta meg a fiatal hőst vacsorára. Vacsora közben megkérdezte, mikor szándékozik a második alapvizsgát lefenni, mert szép, szép a dicsőség, de mégis jobb a biztos kenyér.

Baloghné — mint láthatják — igen értelmes

asszony volt. Az értelmet különben ma egyedül ő képviselte az asztalnál. Azt a két fiatal teremtet, a ki lopva szorongatta egymás kezét, aztán ok nélkül kaczagott, hogy a másik pillanatban könyekig elérzékenyedjen, csak némi tulzással nevezhetném higgadt, megfontolt, bölcs elméknek.

Az Emma-dalok tovább folytatódtak a különféle szépirodalmi lapokban. A fiatal poéta nehéz anyagi helyzetére ez azonban kevés javulást hozott. E pont részletezésébe nem mélyedhetek, mivel ez már nemzetgazdászra tartozik. A hol nagy a kínálat és kevés a kereslet, ott tetemesen csökken az áru, sőt néha majdnem értékét is veszti.

Ellenben igen nagy javulást hozott a fiatal ur pénzügyi ügyeibe a Schlézinger-család, hol a tízéves korona-örököszt oktatta a latin nyelv elemeire és a matematika alsóbbrendű problémáit fejtegette neki változó sikerrel. A kis Schlézinger Miksa ugyanis fölötté figyelmes ifju volt: az első nap fölfedezte, hogy Szenes ur Ferencz József-kabátja nagyon fényes színben tündöklök. Ettől kezdve teljes figyelmét a fénylő kabátra fordította. Később a manzsetta rojtjai kötötték le érdeklődését, kimondhatatlan zavarba hozva szíves figyelmességével a nevelőjét.

Egy szép napon azonban mindennek vége lett. Miksa urfinak nem volt többé mivel szórakoznia az unalmas latin deklinációk alatt, nem mulathatott a manzsetta rojtjain sem a legkisebb közös többes,

vagy a legnagyobb közös osztó keresésénél. Szenes korrektül öltözködött, mint az ötkötetes angol regények tompa hangu lordjai. A változást, mint a leleményes olvasó jól sejti, nő idézte elő. Ez a nő pedig nem volt más, mint Schlézingner Lotti kisasszony, a Miksa husz éves testvérnénje.

Schlézingerek igen jómodu emberek voltak még Nádor-utczai fogalmak szerint is. Lotti kisasszonyt a százezres lányok közé számították, ki különben ettől eltekintve is igen csinos, jómodoru leány volt, ismert alak a jégen, a báltermekben, a színházakban. Szenesnek elég volt egyszer beszélnie vele, hogy rögtön elfelejtse az Emma-dalokat, a hónapos szobát, a srófnélküli függőlámpát.

Csak egy vágya volt: méltó lenni Ő hozzá, az imádott lényhez. Nem tudom: hiuság-e, elbizakodottság-e, de az ifju poéta nem lelkileg akart nemesedni, úgy látszik. Azzal, a mi belül van, teljesen meg volt elégedve, ellenben sürgősen csináltatott magának egy prémes galléru télikabátot részletfizetésre.

A télikabátot követte a fekete öltöny és a délelőtti szürke ruha s a többi immár nélkülözhetetlen toilett. A szabó pontosan kapván elsején a tíz forintokat, nem nyugtalanzkodott és készséggel tett eleget az újabb meg újabb rendeléseknek.

Mert Szenest az Emma-dalok nagy sikereire való tekintetből meghívták a Lotti kisasszony zsurjaira. A zsur kizárólagosan a kisasszonyé volt, mert Schlézingner mama testének terjedelmessége miatt

immár mozogni sem birt. Beültették egy karosszékbe és ott trónolt, mint egy bálvány.

Annál élénkebben sürgött-forgott, csevegett Lotti kisasszony, végképpen elbájolva világosszöke hajával, fehér arczával, finom alakjával a fiatal poétát. Szenesben, mint a művészberekben általában, sok volt a hiuság és a külsőségek iránt való nevetséges hódolat. Elbájolta a milieu és a leány egyaránt. Kevesebb verset irt mostanában, és ha néha-néha mégis kezébe vette a tollat, mindig a szöke hajhoz, kék szemekhez talált rimet.

Schlézingerék bőkezűen honorálták az ifju trónörökös tanítását, de fájdalom, Szenes szabószámlája egyre növekedett. Ehhez járult még az is, hogy a nyakkendőben mértéktelen duskálódást vitt véghez. Továbbá, hogy mindenütt ott akart lenni, a hol Lotti kisasszonyt láthatta, színházakban, jégen, bálokon, mintha csak azt akarta volna elhitetni a Schlézinger-familiával, hogy ő csupán műkedvelésből tanítja Miksát és nincs is szüksége a havi száz forintra.

Hitte-e ezt neki a család vagy sem: az nem tartozik a dologra. De annyi tény, hogy Lotti kisasszony mitsem tudott a poéta lángoló érzelmeiről. Ő igen okos leány volt s az álmokat nagyon is külön tudta választani a reális élettől. Szerette a verseket, de félig-meddig már titkos menyasszonya volt egy Dorottya-utczai nagykereskedő-czég egyetlen fiának és örökösének.

Azon a napon, melyen a szülők végre a hozomány kérdésében egyezsége jutottak s elhatározták, hogy publikálni fogják a dolgot, a Nemzeti Színházban premier volt. Magyar darabnak a premierje: így elvitték a leányukat is. Lotti kisasszony ott ült a páholyában és nyájas mosolylyal üdvözölte a földszintről mélyen meghajló Szenes urat, sőt mikor föllátogatott a páholyba, a kisasszony kitüntető figyelmességgel fogadta:

— Milyen jó, hogy feljött, beszédem van magával . . .

Ragyogott a kék szeme, aranyfényben csillogott a haja. Szenes még sohasem látta ilyen szépnek . . .

Odaültette maga mellé, míg a papa hátul tárgyal valakivel.

— Jőjjön föl holnap, egyedül leszek és beszélni szeretnék önnel . . . Megteszi?

Hogy megteszi-e? Vadul ugrált a szive és maga sem tudta, hogy talált le a páholyból a földszintre. Nevetségesnek találta, hogy itt körülötte a darabról, a szerzőről, a színészekről és egyéb ostobaságról beszélnek, míg az ő szívében tündérrózsák nyílnak. Hát vakok az emberek, hogy mindezt nem látják és mellette közömbösen fecsegnek?

Mikor másnap reggel kiment az előszobába, Emma állt előtte. Szenes elsápadt. Már hetek óta kerülte a leányt. A gyöngye emberek habozó kegyetlenségével nem mert, nem tudott vele nyíltan szakitani. Sem vele, sem a kis hónapos szobával. Szök-

kött a leány halavány arcza, kisírt szeme elől, mintha az maga volna az élő lelkiismeret. Most azonban a leány megszólította:

— Szenes ur, — kezdte halk, de határozott hangon — beszédem van önnel.

— Kérem, parancsoljon! — felelt a fiatal ur szivdobogva, mert érezte, hogy elérkezett a döntő pillanat.

— Gyorsan megérthetjük egymást, — szólt a leány, egyre fehéredő arczczal, de a hangja még mindig erős volt — én látom, hogy ön nem a régi többé. Ne szóljon közbe, ne mentegesse magát. Ön nem tehet semmiről, az ember nem felelős érzelmei változásáért. De az fáj nekem, hogy kerül, hogy fut előlem... Ez az, a mi engem megaláz, hogy egy perczig is hitte, hogy én jogot formálok a multból, mely önre nézve idegen lett. Ön szabad teljesen; mehet a merre akar, az én szivemben nincs harag, mikor utjára bocsátom. Csak egyre kérem: ne sértsen meg ilyen bizalmatlankodással, mert ez sért engem és megaláz s ezt végtére is nem érdemeltem meg öntől.

Éppen hogy az utolsó szót kimondta a leány, Szenes már nem felelhetett, mert a mama haza jött a piacról. A fiatal ember áldotta a mamát; érezte, hogy a leány mennyivel jobb, igazabb, nemesebb teremtés, mint ő, és annyira lesujtotta hitványságának érzete, hogy e pillanatban képtelen lett volna az igazság kimondására.

Gyáva lelkek módjára örült, hogy halasztást kapott. Egy jelentőségteljes meleg kézszorítással bucsuzott el Emmától, ki persze nem látta, hogy egy negyedóra mulva mint lép be egy virágkereskedésbe csokrot rendelni Lotti kisasszonynak.

Egy óra mulva már ő is ott állt a kis kék szalonban. A fiatal leánynak sugárzott az arcza az örömtől és mindkét kezével megragadta Szenes kezét.

— Köszönöm a virágokat, mindig kedvesek lesznek nekem. Tudja-e, hogy ön volt az első, ki ilyen gyöngéd módon gratulált nekem?

— Gratuláltam? — álmélkodott a fiatal ember.

— Nos, igen, a menyasszonyságomhoz. De most mindjárt azt is el fogja mondani, hogy ki árulhatott el. A papa ugyan azt mondja, hogy a vak is láthatta az este az arczomon...

Egy kicsit zavarosan beszélt, mert igen boldognak érezte magát. Észre sem vette a vele szemben ülő fiatal ember fakó arczát, csak beszélt tovább:

— De én még többet is akarok... Megteszi, ugy-e és nem nevet ki? Tudja, néha én is szoktam verselgetni... Most is irtam egy kis alkalmi dologot, az eljegyzésünkről szól, a vőlegényemnek akarom adni, de szeretném, ha maga előbb átnézné és a hol nagyon döcög, hát simitana rajta.

Odanyújtott egy papírlapot. A fiatal ember révedező szemmel futotta át a rövid sorokat. Egy szót sem értett belőle, csak a leány hangjára riadt föl:

— Ki fogja javítani, édes Szenes ur, ugy-e?

— Nem kisasszony — felelt a fiatal ember sajátságos rekedt hangon — nem tehetem.

— Nem teheti? — ismétlé Lotti kisasszony.

— Nem, mert csak rontanék rajta. Ez a vers úgy szép, a hogy van, Ha én beleírnék valamit, az biztosan tönkretenné. Áldja meg az Isten, és legyen boldog, szíveimből kívánom.

Szenes ur csak addig tartotta magát, míg az utcára lement. Ott szinte tántorogni kezdett. A feje szédült, a torka összeszorult, a kétségbeesés mellett valami kimondhatatlanul nagy intenzív szégyenkezés is fojtogatta. Szinte gépiesen mormogta magában;

— Haza... Haza...

Halálfáradtan dobta le magát a diványra, mikor csendesen kinyílt az ajtó és Emma lépett be rajta.

— Beteg? — kérdezte halkán, részvétellel.

A fiatal ember szégyenkezve, remegve fogta meg a leány kezét.

— Oh, ha tudná, mennyire szenvedtem, mikor elment. Kegyetlen dolgokat mondtam magának. Akkor láttam be igazságtalanságomat, mikor láttam haza felé jönni és láttam az arcán a kétségbeesést, a fájdalmat. Szerettem volna elpusztítani magamat, hogy oktalan vádjaimmal ilyen szenvedést tudtam magának okozni. De, ugy-e, megbocsát?

A fiatal ember egy szót sem felelt, csak néma áhitattal csókolgatta a leány kezét.

Másnap elégette a Lotti-dalokat egytől-egyig. Fájt a szive, de erős volt és megtette. Aztán folytatta tovább az Emma-cziklust ott, a hol elhagyta. De eleinte — oh nagyon sokáig! — mindig a szőke hajhoz és kék szemekhez talált rimeket és csak aztán dolgozta át a versét az Emma fekete hajához és sötét szeméhez. A különféle szépirodalmi lapok tovább hozták az ő hűséges, változatlan szerelméről szóló bizonyosságokat. Senki, sohasem tudta meg, hogy ott bent az elzárt fiókban vannak a másforma, az igazi versek, melyek egy aranyhaju, kékszemű leányról, egy át nem élt és mégis örökre eltemetett regényről szólnak.

MESE A HÁZASSÁGRÓL.

I.

... Az Ur végigpillantott művén komolyan, meglegedetten. Az angyalok feje szédült az alkotás bámulatában, de szólni csak az mert, ki mindig ott állt az Ur trónusa mellett, mint a legjobb, legtisztább, legféhérebb lélekhez illik.

— Min gondolkozol, Uram?

Az Ur lemutatott a paradijsomban bolyongó hatalmas férfialakra, aztán szólt:

— Társat kell mellé adnom, ki mellette, vele éljen és még nem találtam meg ezen férfi-ember párját: milyen legyen.

Az angyal lehajtá fejét, az Ur pedig folytató:

— Szép állat az ember, az én legkülönösebb alkotásom. Azt akartam, hogy a földhöz tartozzék, hát annak rögéből formáltam. Ám nem egy különös állatfajt akartam én benne teremteni, hanem olyan lényt, kiben nemcsak a szememnek, de lelkemnek is gyönyörűsége telik. Magamból adtam belé egy

részt és ez halhatatlan. Most már harcz lesz az élete, az ég harcza a földdel, a lélek harcza a testtel. A melyik erősebb benne, az győzedelmeskedik. Én nem szólok bele a harczba, ha méltó hozzám, önmagában, egyedül küzdje le az anyagot, a sárt, a földet ... De a társa, vajjon, milyen legyen a társa?

Az angyal halkán könyörgött:

— Ha nem akarsz beleszólni a test és lélek harczába, tegyük legalább könnyebbé küzdelmét a szegény, vivódó embernek. Engedd, hogy én menjek le hozzá és ott legyek mellette, valahányszor a hitvány sár, testének földi anyaga akar győzedelmeskedni; engedd meg, hogy mellette élve, figyelmeztessen, bátorítsam, hogy benne nem egy állatfajt kívántál teremteni, hanem hozzád méltó, téged értő teremtetést, ennek bizonyosságául adván neki a legdrágább kincset, halhatatlan lelkednek egy részét.

Az Ur elgondolkozott, aztán így szólt:

— Eredj le, gyermekem és béke legyen veled! Az én segítségemre azonban ne számits, magadnak kell megbirkóznod a feladattal. Arról van szó, hogy az emberhez illő társ-e a legtisztább, legjobb, legszeretőbb angyal? Eredj le és ha ő is úgy akarja, ám légy te a hitvese, gyermekének anyja, lelkének őrizője, testének gondozója. Magad erejére, jóságára, kitartására, türelmére kell támaszkodnod, én csak figyelmes szemlélője leszek a dolognak és meglátom, kell-e a férfi-embernek élettársul az angyal?

II.

A legszebb, legjobb, legtisztább angyal leszállt a férfi mellé, hogy hitvese, gyermekének anyja, lélekének őrizője legyen.

A férfi mikor meglátta, térdre roskadt:

— Itt vagy hát álmaim csodaszép tündére. Meghallgattad esdeklésemet és eljöttél úgy, a hogy megálmodtalak . . .

— Hát te már álmodtál rólam? — kérdezte az angyal mosolyogva.

— Mindig, mindig; az első pillanattól kezdve, hogy öntudatot nyertem. Vagy talán már előbb is. Igen, már akkor is, mikor csak fekete sár voltam és az Ur még nem vett kezébe. Szerelmes állatok jártak fölöttem egymást keresve, egymásra találva és boldogságtól zengő hangjuk meg-megreszkettette a földet, engem is . . . Csírák pattanták ki a földből, melyek kikiváncoztak a sötétségből, az életvágy rettenetes mohó erejénél ki is törtek. Minden élt, minden szeretett! És a nagy mindenséget bétöltő szerelemből új meg új lények jöttek elő, kik vágyakozva, sohajtva, epedve keresték egymást. Szerelem teremtetten a világot és a szerelem tartja fenn. Aztán az Ur ide hozott a paradicsomba és én jártam-jártam a csodálatos szépségek közt egyedül, elhagyatva. Vártam valakit, kiért teremtettem, kiért

élnem kell, ki a szerelemben majd enyém lesz. Mert hiszen azért vagyunk, hogy szeressünk, hogy boldogok legyünk és soha ki ne fogyjon a színes meleg földről az élet.

Az angyal meghallgatta a forró szavakat, aztán szeliden mondta:

— Igen, szeretni fogunk és gyermekeink lesznek, a kiket jobbá, nemesebbé, alkotójukhoz méltóbbá nevelünk, mint mi vagyunk.

— Nem vagyunk talán elég boldogok? — kérde a férfi ámulva.

— Nem vagyunk elég jók! — felelt az angyal komolyan.

Nem igen értette a férfi-ember az angyalt, de szerette, mert szép volt. Szép volt, szelid, türelmes az ura minden gyöngeségével, minden tévedésével szemben. A férfi néha-néha elgondolkozott.

— Vajjon mi lehet a paradicsomon kívül arra messze, messze...

Az angyal mosolyogva szólt:

— Minek gondolkozol rajta? Lehet-e valahol szebb, jobb, édesebb, mint itt? Az Ur választotta ki számodra a gyönyörűségek kertjét. Nézd a virágokat, sehol sincs ilyen káprázatosan szép színük, hallgasd a madarak dalát, sehol sem tudnak oly bűbájosan énekelni, mint a hol a mi boldogságunkról dalolnak. Mi lehet az, a mit te itt nélkülözöl, mi lehet az, a mi után vágyol, szebb, jobb, igazabb az itteni világnál?

A férfi révedező szemmel bámult maga elé és így felelt:

— Talán nem szebb, nem jobb, nem igazabb, de *más*...

Az angyal rémülten ugrott föl helyéről. Egy szörnyű világításnál tisztán látta ennek a sárból formált, halhatatlan lélekkel bíró állatnak belső világát. Nem az vonzza, csábítja, a mi jobb, igazabb, szebb, hanem a mi *más*...

Néhány napig szótlanul, szomoruan jártak egymás mellett, végre a férfi megszólalt:

— Mondjad, el tudnál engem hagyni?

Az angyal nem értette, mit akar mondani, a férfi tovább beszélt:

— Egyedül vagyok a világon te veled, de ha ma elébed állna egy más férfi, erősebb, bátrabb, szerelmesebb, mint én — mit mondanál neki? Elhagynál engem érte, megcsalnál engem vele?

Az angyal iszonyodva hátrált: »Megcsalnál, elhagynál?« Nem is igen tudta, miről beszél a férfi, e fogalmaknak még az árnyéka is hiányzott lelkéből, de az igazi ártatlanság, ha nem is érti mindig, megérzi a bűnt. Az értelem nem tudja miért, de a szív sugja, hogy most pirulni kell.

III.

A férfi pedig járt-kelt nyugtalanul, lázasan. Csak ment, ment előre, maga sem tudta, hogy hová, merre.

Ilyen éjszakai kóborlás alatt talált rá a sátán. A gonosz lélek már régóta leskelődött reá, de az angyaltól nem tudott hozzáférni. Most messze tőle, egyedül aludt a hűséges társ és a sátán beszélni kezdett:

— Mit keresel itt egyedül az éjszakában?

— Nem tudom, — felelt a férfi lázasan — keresek valamit, valakit s nem fogok rátalálni soha.

A sátán kacagni kezdett és kacajának hallatára a virágok ijedten dugták el kíváncsi ostoba fejecskéjüket, az állatok rémülten bujkáltak, hogy ne hallják a hangot, mely gyászt, romlást és károkozást jelent.

— Én megadom neked, a mit kívánsz! — mondá aztán a sátán.

Mielőtt a férfi felelhetett volna, megrázkódott a föld és tüzes lángok csaptak ki belőle. A lángok közül került ki a sátán teremtese, kit a férfi mellé szánt élettársul.

Csodálatosan szép, magas teremtés volt, aranyhajjal, gyöngéd, fehér arczczal, piros ajkkal és tüzes fekete szemmel. A férfi álmélkodva, ellenségesen

nézte. Nem rogyott elébe azzal a bizalomteljes imá-
dattal, mint az angyal lábaihoz. Szívében egymást
kergették az ellenséges indulatok: szerelem, félelem,
ijedtség és harag. Megérezte, hogy itt a teremtés,
ki neki a legnagyobb gyönyöröket és a leggyötrőbb
fájdalmakat fogja okozni, ki uralkodik rajta a szeme
tekintetével, az ajka mosolygásával és ő megaláz-
kodva, rabszolga-módra, de szíve mélyén halálos,
elfojtott gyűlöléssel követi parancsára a legnagyobb
hőstetteket, a legundorítóbb aljasságokat, kinek ked-
véért lesz szent, vagy fenevad, félisten, vagy becste-
len állat. Egy pillanat alatt mint egy villámfénynél
látta a férfi a tragédiáját, melyet e szép, mosolygós
teremtés fog okozni. Látta, a mint diadalmasan
teszi fejére picziny, fehér lábát, nemcsak neki, ha-
nem minden férfinak, a ki utána következik. Szívé-
ben egyre nőtt a lángoló harag és a féktelen sze-
relem. Agyon kell sujtani a veszedelmes, bűbajos
ellenséget, most rögtön, különben örökre, föl nem
szabadítható rabságra jut a férfi. Fölemelte hatalmas
öklét, csak egy ütés . . . A sátán leánya pedig mo-
solygott, e mosolytól lehanyatlott az ütésre emelt
kar, a férfi előre rohant, magához ölelte a nőt vad
dühvel, forró szerelemmel, az pedig megcsókolta vér-
piros ajkával a férfi ajkát sokáig, hosszan, erősen,
mint a hogy csak a sátán leányai tudnak csókolni,
kiknek mézzel van bekenve az ajkuk, de csókjukban
a gyehenna kárhozatos tüze ég.

IV.

Az Ur pedig fölvitte magához az ő kedves angyalát, ki szomorú figyelemmel nézte az égből az ő hűtlen urát.

Valóságos szerelmi őrjöngés volt az életük. A férfi őrült volt szenvedelmében, a sátán leánya hagyta bolondulni, néha azonban így szólt:

— Hagyj magamra, nem akarom, hogy csokolj. Untatsz...

Az angyalnak látni kellett az ő büszke urát a porban vonaglni és könyörögve esdekelní a halvány, gonosz teremtes előtt, kit aczél ujjának egyetlen szorításával elpusztíthatott volna.

Egyszer rettenetes kiáltásra ébredt, a csillagok megreszkettek a férfi hangjától, ki fájdalmában, dühében kiáltozott.

— Miért csaltál meg... Miért?

A sátán leánya vállat vont:

— Unatkoztam veled... most is... mindig...

A férfi kétségbeesetten zokogott.

— Egy szörnyeteget, a kigyót tetted elébem, utálatos, undorító féreg, te ezt szereted?...

— Nem, nem szeretem! — felelt az asszony és lebontva aranyos haját, játszani kezdett vele.

— Hát miért tetted? Jobb volt mint én, szebb volt?

— Más volt! — felelt nyugodtan az asszony.

A férfi hátratántorodott. Ugyanazt mondta ő az angyalnak valaha. Nem tudott gyilkolni, egy kiálló sziklára lépett és a másik pillanatban összezuzott fejfel hevert a földön.

A sátán kaczagva nyult holtteste után, de az angyal már ott állt mellette.

— Hozzá ne nyulj, — kiáltá — nem illet meg téged az ő lelke, mivel hogy nem vala rossz, csak szerencsétlen.

A sátán boszusan intett leányának, hogy kövesse, de e pillanatban az angyal fölszállt és homlokra csókolta a pokol leányát.

Az megtántorodott, mintha halálos ütés érte volna, aztán sirva, zokogva borult a földre:

— Megbántam ... megbántam ... én szegény jó uram.

Az angyal fölemelte a vergődő teremtet:

— Ne sirj, te nem tehetsz semmiről. A férfi mellé nem való társnak az angyal, mert unatkozik mellette, de nem való a sátán sem, mert elpusztul miatta. Én csókommal lelkemnek egy részét loptam beléd. Megenyhitem lelkedet, eddig gonosz voltál, most már csak gyöngé leszel. Elköveted a bűnt, de sirni fogsz utána és megbánásod ki fogja engesztelni a férfit. Könyvednek meglesz a varázsa, hogy eloltja a legveszedelmesebb tüzet: a haragvó

férfi indulatját. Asszony vagy, ki a bűnt nem rossz-
szaságból, csak gyöngeségből teszed és mindig meg-
fogod bánni, miután elkövetted. Sirni fogsz a sze-
rencsétlenségen, melyet okozol. A férfi pedig sze-
retni fog téged vergődve, gyötrődve, boldogtalanul,
de annál jobban, mivel hogy ő is csak vágyakozik
a tökéletes feleség, az angyal után, de vele élni
nem tudott és nem is fog tudni soha.

EGY HÁZASSÁG TÖRTÉNETE.

Magda a belváros felé tartott, a belváros felé, melyet két esztendő óta állhatatosan került. A feje zugott egy kicsit, mentegette magát: sétálni kell, de voltaképen lelke titkos hajlamainak engedett, mikor a Kossuth Lajos-utczába pár percznyi habozás után befordult, hiszen még csak két esztendővel ezelőtt itt volt az ő világa.

Magda apja ugyanis, mikor tönkrement, egy pisztolylövéssel segített magán. Jó ember volt az öreg, csak nem bírta túlélni gazdagságát. Leányáról tőle telhetőleg gondoskodott, voltak gazdag rokonai, kiknek figyelmébe ajánlotta egyetlen gyermekét. Az egyik nagynéni rögtön föl is mondott a nevelőnőnek és irt Magdának, hogy betöltheti a megüresedett állást.

Magdának azonban ehhez semmi hajlandósága nem volt. Ismerte a szegény rokonok helyzetét. Büszkesége föllázadt a kegyelemkenyér ellen. A mellett jól sejtette, hogy fél cseléd, fél kisasszony helyzetében hat annyit kell majd dolgoznia, mint egy ide-

gen háznál. Az igazi szivjóság ott kezdődik, mikor az ember nem él vissza a rászorultak, a gyöngék helyzetével. De erre ezer ember közül egy képes, és Magda jól tudta, hogy az ő kedves rokonai a másik kilencszázkilencvenkilenczhez tartoznak.

Igy maradt hát a fővárosban és a Ferenczvárosban vett ki magának olcsó kis lakást. A Nádor-utcától, hol Magda eddig lakott, a Ferenczváros oly messze esik, mint akár a Fidsi-sziget. Magdának hát nem kellett félnie, hogy ismerőssel fog találkozni, ha francia órákat ad a piros-pozsgás henteskisaszszonyoknak, vagy zongorázni tanítja az ambiciózus házmesterleányokat. Mert Magda arra használta föl meglehetősen univerzális műveltségét, hogy kenyeret keressen vele.

Választhatott volna erre kényelmesebb módot is. A nádor-utczai ismerősök többet fizettek volna gyerekeik tanításáért, mint a ferenczvárosi hentesek és házmesterek. Jól fizettek volna, csakhogy elmondhassák: »Szegény kis leány, ide kellett jutnia!« Az emberek mindig nagyon boldogak, ha felebarátjukon szána kozhatnak. Magda azonban rossz szívű leány volt és megfosztotta hajdani ismerőseit, barátait a részvét nemes érzésétől, úgy, hogy egyszerűen eltűnt szemük elől. Nem akart fizetett alkalmazott lenni a házakban, hol vendég volt, s nem akart pénzt elfogadni a kezekből, melyek valaha barátságosan szorongatták az övét.

Magdának különben meglehetősen nehéz élete

volt. A hentesek praktikus emberek, kik nem szeretik a pénzt semmiért kidobni. Magda sokszor észrevette, hogy próbára teszik francia tudományát. Valamelyik kedves családtag kérdezett tőle valami szót, hogy mondják francziául? Aztán szaladt a szótár után, helyesen mondta-e a kisasszony? Ezenkívül utolérte a szerencsétlen leányt a finom izlésű emberek átka: irtózott minden közönségességtől. Rendesen megfájult a feje a lakásban levő nyomott levegőtől. Mert ezek az emberek csak a takarítás alatt nyitják ki az ablakot, a mennyi friss levegő addig bejön, jó. A többire nekik semmi gondjuk. Idegessé tette a mellette ülő lány gyöngyvirág-parfümjé, esetlen frizurája, rosszul szabott ruhája. Nagyon fiatal volt még ahhoz, hogy felül tudjon emelkedni a hiu külsőségeken.

Most, hogy befordult a belvárosba, azzal biztatta magát, hogy úgy sem fog ismerőssel találkozni, mert még nagyon korán van s az utcának egészen álmos az arcza. Megnézi a kirakatokat s aztán megy haza. Alig ment azonban ötven lépést, valaki megállította:

— Jó reggelt, Magda!

A leány arczát láng öntötte el. A köszönő László Sándor ur volt és Magda tiz évet ajándékozott volna életéből, ha a sors éppen ezzel az emberrel össze nem hozza.

László ur ugyanis annak idején gyakran járt Magdáékhoz. Nem a leány kedvéért, az még akkor

kurtaruhás gyerek volt. Az öreggel diskurálgatott, és ha nagyon unta magát, kötekedett Magdával és menyasszonyának nevezte. A mi különben, tekintve azt, hogy a leány tizenöt éves volt, László meg harmincz, nem volt veszedelmes dolog. Annál kevésbbé, mert Magda minden héten hatszor fölbontotta a viszonyt. »Nem csinálja meg a számtani dolgozatom? Nem megyek magához feleségül.« Lelkiismeretesen kikutatta minden zsebét, és ha nem talált bennük czukrot, rémséges skandalumokat csapott. Le sem engedte ülni a férfit, kituszkolta az ajtón. Különben elkapatott, rosszmodoru gyermek volt, mint szokott lenni minden leány, a ki anya nélkül nő föl.

László, mint dúsgazdag uri ember, külföldre utazott. Egy pár napja jött haza és hallotta Bozókylék katasztrófáját. Tudakozódni kezdett a leányról, vidéken van egy gazdag rokonával, mondták neki, de bizonyosan senki sem tudta.

Magda vérvörös arczczal nyujtotta a férfinak kezét. Mert a szerelemmel sohasem szabad tréfálni, mivel nem tudni biztosan: a gyermek mikor lesz leánynyá? A kis Magda szerette az ő »vőlegényét« és szerette most is, mikor már husz éves nagy leány volt, szerette ezt a harminczöt esztendősz férfit szívének minden erejével. László ur bizony a külföldön nem igen gondolt Magdára, csak nagyritkán jutott eszébe: ugyan mi lett abból a borzas kis fekete leányból? Kellemesen volt meglepve, megnőtt, megszépült. Egy kis lelkiismeretfurdalást is érzett

Tegnap mondta ugyanis valamelyik ismerőse: Szalayné ő nagysága:

— Szó sincs róla. A kis Magda nincs rokonnál, itt lakik Budapesten. Csak tudnám hol, szívesen segitenék rajta valamiként.

László ur maga sem értette, miért érezte magát halálosan megsértve Szalayné szánakozó hangjától. De ma reggel azzal a szándékkal kelt fel, hogy okvetetlenül fölkeresi a leányt. Tartozom ezzel az öregnek — gondolta magában, és maga sem értette, miért volt olyan izgatott, mikor fölfedező útjára indult? De nagyon örült, mikor Magdát meglátta.

A leány szíve meg lázasan vert, csak egy gondolata volt, minden áron eltitkolni a férfi előtt szégyenségét, nyomoruságát. Nem szabad megtudnia, hogy már nem urfi leány. Ostoba gyerekésszel a külsőségeknek hódolt és a jól szabott ruháival állapította meg az előkelőséget. Halálos zavarba jött hát, mikor a férfi barátságos beszélgetés után azt mondta:

— Elkisérem Magda. De hát ugyan mi is lelte? Maga sokkal bátrabb volt ezelőtt.

Lehajolt, hogy a leány szeme közé nézzon, s ekkor látta, hogy annak szeme könnyekkel van tele. Talán a multa való emlékeztetés keserítette így el? A férfi nagyon megbánta tapintatlanságát, azonfölül meg is szeppent: szent isten, mit csinálok vele, ha itt az utca közepén sirva fakad?

— Ugyan Magda, csak nem fog sirni? Tudja, ez már magának nem illik, mert maga már vén kisasszony. Várjon csak, öt éve nem láttuk egymást. Egy husz esztendőös leány, a ki sirva jár az utcán.

— Husz és fél — igazította ki Magda habozva a sirás és nevetés között.

— Husz és fél év szép idő — mondta komolyan László ur — fájdalom, önnek nincs e korhoz való komoly viselkedése.

Magda elkaczagta magát. Fiatal leányoknál, ha még olyan boldogtalanok is, könnyen megy az ilyesmi. Csak akkor komorodott el újra, mikor egy fél óra múlva kezét nyujtván a férfinak bucsura, az nem fogadta el, hanem egész természetes hangon mondta:

— Elmegyek magához, Magda.

A leány reszketve, tétovázva állt helyén, ez az elegáns ur akar eljönni az ő kis, sötét szobájába. Nem, soha. Nem fogja meglátni az ő nagy nyomorúságát. Hiszen így nem vett észre semmit. Magda mindig elegáns volt. A legnagyobb nyomorban is választékosan öltözködött, az éhséget tűrte, de a durva ruhát soha. És most ez a szegényes lakás!... Fölemelte a fejét és energikusan mondta:

— Nem akarom!

— Mit nem akar, Magda? És a szeme közé nézett erősen.

A leánynak a vér gyorsan tódult föl agyába és durván kitört:

— Ej, ne tolaikodjék!

A férfi visszahökkenk a durva hangra, de a mint belenézett a leány dult arczába, kétségbeesett szemébe, mélységes szánalom fogta el szívét. Gyöngéden megfogta a kis fehérkeztyüs kezét és karjára tette. Magda nem ellenkezett, mint egy álomlátó ment a férfi oldalán. Igen, így álmodják a leányok a boldogságot: karonfogva sétálni azzal, a kit szeretnek. A férfi meg, a ki tulajdonképen csak a szívéből feltörő részvétnek engedelmeskedett, mikor megfogta a kis leány kezét, egyszerre csodálatos módon jókedvű lett.

Csak akkor borult el arcza, mikor Szalayné ő nagyságát megpillantotta. László felette kellemetlenül érezte magát. Mit fog szólni ez az asszony, ha így karonfogva látja Magdával? Szólni kellene a leálynak, ki nem látott semmit. De hogyan szóln, csak nem sértheti meg azzal, hogy egy ismerős láttára letaszítsa kabátjáról azt a remegő kis kezét?! Megbántani ezt a szegény gyermeket azért az ostoba asszonyért! Ejh, a mennykő üssön az egész világba!

E filantropikus kívánsággal szívében vette le kalapját Szalayné előtt, ki bámulva nézett végig az előttte álló páron és elkiáltotta magát:

— Nini Magdus! És maga, csunya ember, nem is. szolt nekem semmit, hogy menyasszonya. Ezt érdemeltem én magától?

A menyasszony szóra Magda hirtelen összeráz-

kódott és lekapta a kezét a férfi karjáról. Vértörős lett az arcza, csak most értette meg, mi történik itt. László is kinos zavarban rágtá az ajkát. Szalay-nénak meg ostobasága ellenére is elég rossz szíve volt, hogy mindent észrevegyen. Azt hitte, érti a helyzetet. Hogy is gondolhatott arra, hogy ez a szegény leány menyasszonya a főváros előkelő gaval-lérjának? De mégis botrány, hogy így nyilvánosan mutogatják együtt magukat. Ő nagyságának arcza egyszerre fagyos lett, mint illik egy erényes asszony-hoz, a ki csak a mások hibáin való megbotrántko-zással mutathatja meg az ő tündöklő becsületességét. Magdára nem is nézett többet, ellenben a férfit meg kellett büntetni, a miért neki köszönni mert, mikor ilyen hölgyet vezet a karján, gunyosan haj-totta meg fejét:

— Adieu, kedves barátom! Sajnálom, hogy tévedtem, de igazán nem tehetek róla.

Magda meg csak ott állt helyén. Van a fájdalomnak akkora foka, mikor teljesen elzsibbad az ember és nem érez többet semmit. Az arcza halál-sápadt volt, csak a szeme égett különös fényben. László a leányra nézett, aztán Szalaynéhoz fordult, s meglehetősen durva hangon felelt:

— Magda kisasszony három hét óta meny-asszonyom, de az ő kívánságára csak a jóbarátainkat értesítettük.

Azzal újra karonfogta Magdát és megindult.

Egy pár lépést mentek, akkor megszólalt a leány csöndes, kétségbeesett hangon:

— Hagyjon el, kérem.

László pedig még jobban magához szorította a leány karját és a kis kabáton keresztül is érezte, milyen lázasan ver annak a szive.

A leány hirtelen megállt.

— De hát mit akar tőlem?

László ur a világ legtermészetesebb hangján felelt:

— Feleségül akarom venni.

— De hisz maga nem szeret engem.

— Dehogy nem szeretem, Magda. Ki beszélt magának ilyen ostobaságot?

— Én nem vagyok gyerek. Tudom, maga miért mondta az előtt az asszony előtt. De én nem mehetek olyan emberhez, a ki csak szánalomból akar feleségül venni.

— Magda, ha kívánja, letérdelek nyomban és megesküszöm, hogy szeretem. De lássa, nem szívesen teszem, az ilyesmi nevetséges, nem beszélve arról, hogy a sarki rendőrrel is meggyülik a bajom.

Magda szemét elöntötte a könny és makacsul mondta:

— Nem igaz, maga nem szeret engem.

László urból is kifogyott a türelem, rákiabált a lányra:

— Hallja, Magda, már elég volt! Hányszor

mondjam, hogy szeretem? Ne bosszantson annyit, mert azt még most nem tartozom türni!

Magda egyszerre csak hallgatott. Mint a hogy általános asszonyi szokás veszekedni, míg csak a magáénál egy hatalmasabb hangot nem hall az ember.

Csak otthon, a kis szobában merte megkérdezni, csöndesen, alázatosan:

— Igazán szeret?

— Igazán szeretem. De hát olyan képtelenségnek tartja ezt?

— Hát akkor miért nem mondta előbb, miért csak ott az asszony előtt? — makacskodott a leány.

László ur zavarba jött. Miért nem mondta? A jó isten tudja. Most igazán szerette Magdát, de még reggel bizony nem is vette leányszámba ezt a gyermeket, elkezdett hazudni merészen.

— Tudja, nem mertem hinni, hogy maga is szeret engem. Mert én már öreg bácsi vagyok, maga meg csak husz és fél éves. És jó, hogy eszembe jutott, most már én kezdem az ön nótáját: Szeret? Nem igaz! Nem szeret. Csak szánalomból jön hozzám. Kellemes az ilyesmit hallgatni?

Magda elkezdett kacagni és egyszerre csodálatos módon az a gyerek lett, a ki öt évvel ezelőtt volt. Egy kicsit megsiratta újra a szegény papát, de aztán szépen elhelyezkedett vőlegénye ölében és hihetetlen módon kezdett kényeskedni, mint minden asszony, mikor érzi, hogy szeretik.

László ur pedig később haza felé tartván, elmélázott, majd nevetve mondta:

— Bizony isten, nem hittem volna, hogy ma még vőlegény is leszek. De az ördög vigyen el engem, ha bánom a dolgot.

Mikor pedig a nászuton ott ültek a vasuti kupében egymás mellett, egyszerre csak elkaczagta magát.

— Tudja édes, ez a Szalayné voltaképen igen kellemetes, jóra való asszony, majd meg fogjuk látogatni, ha haza jövünk.

AZ ASSZONY.

Borongós novemberi délután volt, mikor megismerkedtem vele. A nevét sajnálatomra nem árulhatom el, de büszkeségem és boldogságom, hogy beszélhettem vele.

Eleinte egy kicsit nehezen ment a dolog. A híres zongoraművész nő nem tud magyarul. Ezen kölcsönösen sajnálkoztunk, aztán megfedkezünk róla. Ha idegen nyelven kell beszélnem, szakasztott olyan kényelmetlen érzésem van, mintha diszes selyemruhában ülnék. Ezen a délután elfelejtettem mindent és hallgattam beszédét.

... Nos igen, magának igaza van: a dicsőség csakugyan szép és nagy dolog, higgye el, nem is csodálom, ha annyi bolondja van. Nem is kellene az ilyen bolondokra haragudni, a ki nem bírja erővel, úgy is elmarad. Én legalább sohasem tudok az ambízióन nevetni, ha teljesen tehetségtelen emberben látom is.

... Hogy magamról beszéljek? Ugyan vegyen még egy csésze teát, meglássa, sokkal mulatságosabb

lesz a dolog. Maga olyan sokat vár tőlem, s nekem alig van mit mondanom. Nos igen, bejártam a világot, sokhelyütt voltam, Páristól Pétervárig ünnepeltek az emberek, azaz nem engem, hanem a művészetemet. Voltam Amerikában is, de hát erről annak idején eleget irtak a lapok. Volt részem dicsőítésben annyi, hogy megcsömörlött belé a lelkem. De lássa, ez mind nem nekem szólt, hanem a művésznőnek és éppen ezen szoktam én esős, szomorú délutánokon töprengeni.

... Mert hazugság az, hogy a dicsőséget valaha megunja az ember. Megundorodhatik tőle egy darab ideig, mint — bocsásson meg a brutális hasonlatért — az iszákos a pálinkától, de aztán megint előveszi a szomjuság. A dicsőségtől csömört kaphat az ember, de nem lakik jól vele soha. Nem is az a baj. A lelki katarrust már kihevertem és most újra megyek messzire, — keresni azt, a mitől annyira undorodtam.

... De lássa, más fáj nekem: az, hogy mindez a dicsőség, öröm, ünnepeltetés nem is engem ért, hanem a művészetemet. Az asszony van bennem megsértve, érti már? Kérem, ne mondjon ellent, én ismerem azt a pár udvarias frázist, a mi most az ön ajkán lebeg. Nem vagyok éppen csunya, tudom. De lássa, mindazok a férfiak, kik velem foglalkoztak, nem az asszonyt látták bennem, hanem a művésznőt. Többnyire a hiuságukra hatott a nevem. Volt olyan is, kinek szívéét megvette a játékom, de

egy sem, érti, egyetlen egy sem volt köztük olyan, kiről bizton elmondhattam volna, hogy: ez szeretne engem akkor is, ha nem az volnék, a ki vagyok, hanem csak egy közönséges polgárleányka; ha nem volna se hirem, se tudásom, se szellemem, nem volna egyebem, mint a mostani türhető arczom. Ne nevéssen, kérem. Nagy fájdalom egy asszonyra nézve, ha tudja, hogy benne nem a nőt látják. Mert higgye el, ostoba frázis, hitvány hazugság, a mit a lélek nagyságáról, a szív nemességéről beszélnek... A férfi nem ezt keresi az asszonyban, hanem a fiataltságot, szépséget, jókedvet. Mi — mi nők — néha elbolondittatjuk magunkat az ugynevezett lelki szépségektől, de a férfi-szerelem alapja mindig csak az asszony szépsége, bája; a többi hiúság, önámítás, érzelgés, szép lélekre mutató romanticizmus, de nem szerelem. Mint a hogy ezzel az érzéssel a maga elbűvölő igazában és fenséges erejében még sohasem találkoztam.

...Látja ott azt a kis szekrényt? Tele van levelekkel, versekkel. Férfiak irták, kik állítólag szerettek. Megtartom őket és mikor nincs más dolgom, olvasgatom egyiket a másik után. És most hallgasson reám. Halálos ágyamon istennek ajánlva lelkemet sem beszélhetnék őszintébben, mint a hogy most szólok. És a mit mondani akarok, azt nem percznyi muló rossz kedv mondatja velem, hanem higgadt megfontolás. Habozás nélkül oda adnám minden, de minden dicsőségemet, művészi tehetsé-

gemet, ha egyikében ezen leveleknek fölfedezném amaz imádatraméltó együgyűségeket, melyeket igazán szerelmes ifjak szoktak szép fiatal leánykáknak írni. Életem felét oda adnám, ha nem volna e levelekben oly sok szép gondolat, kinyomtatni való aforizma, orditozó hiuság, beteges érzelgés, de megcsapna egy forró, epedő sohajtás, melyet a legeggyűbb szerelmes ember levelénél is érez az ember. Ha ez az érzelem a maga isteni nagyságában reám talált volna! De nem így volt és nem is lesz így soha...

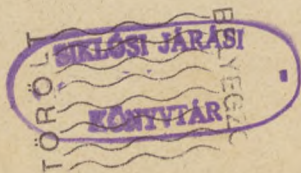
... Mert hiszen végtére láttam nőket, kik kevésbé csinos külsővel, mint az enyém, szenvedélyre lobbantották a férfi szívét. De nálam ez nem úgy van. Hogy művészetem mellett külsőm is érvényszerüljön, sokkal szebbnek kellene lennem. Így mindenki a művésznőt látja bennem és nem az asszonyt. Komikus ugy-e? Féltékeny vagyok saját magamra. Én nem akarom, hogy a tehetségemért, — mely asszonyi voltomtól teljesen különálló dolog — szeressenek; mint a hogy az ilyen érzelem nem is szerelem, higgye el. A férfinak szépségre, ifjúságra, vidámságra van szüksége az ő asszonyában, és nem művészetre vagy elmésségre. A szerelem ott kezdődik, mikor az édes, együgyű leánykákról hallatlanul döcögős versben jelentik ki, hogy a nap, hold, a csillag, általában minden égtest — hozzájuk képest suviszk. Mikor az angyalokat detronizálják, mikor a hajról megírják, hogy arany; a szemről, hogy ibolya;

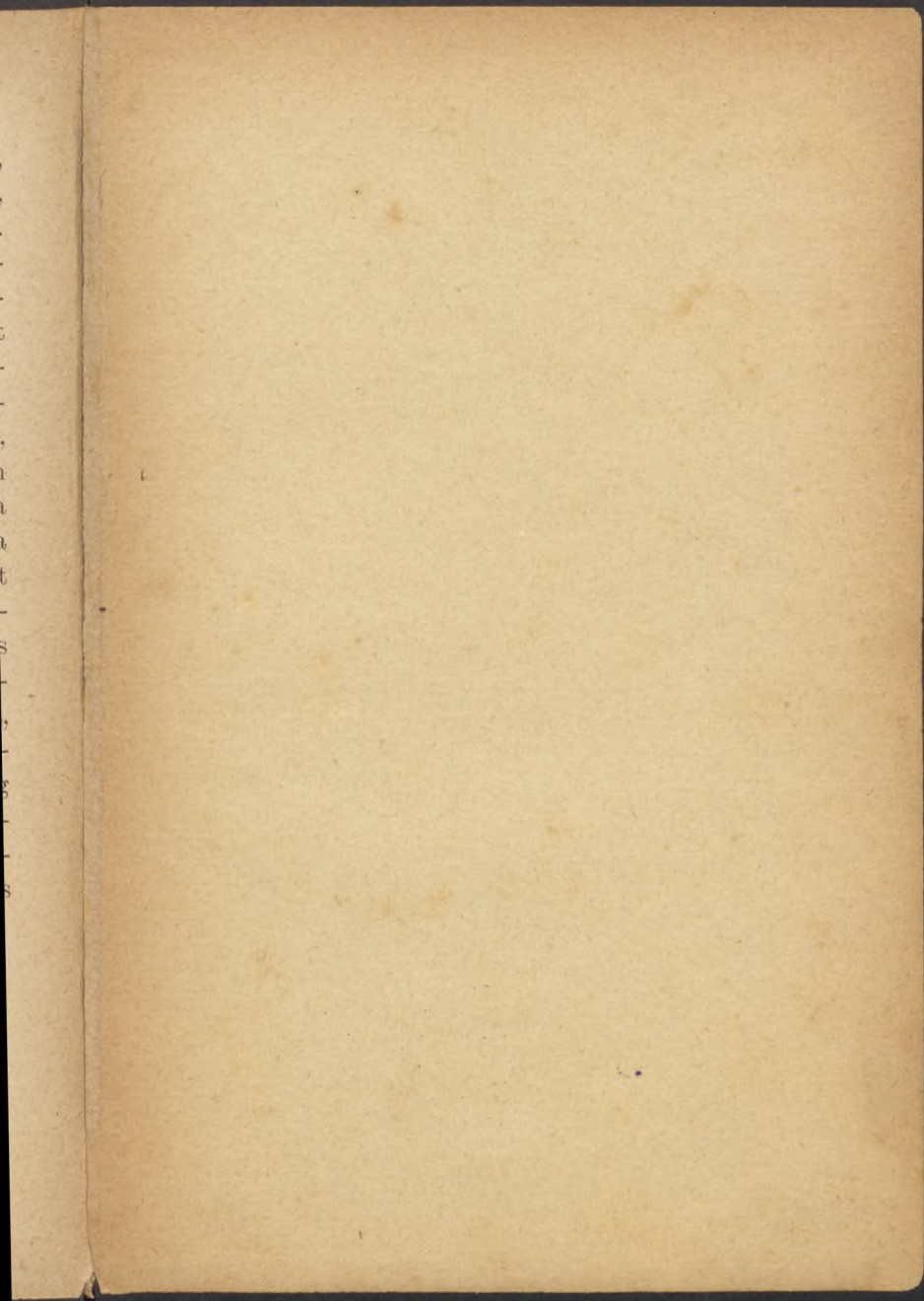
az ajkról, hogy eper. Olvastam néhány ilyen hallatlanul ostoba dolgot és életem gyásza, hogy egy sem hozzám volt írva . . .

. . . Ugy-e, különös gyötrelmem az enyém? Nem hallott még ilyet, hogy valaki önönmagára legyen féltékeny? Pedig úgy van. A lelkem vagy a tehetőségem, vagy tudja isten, hogy nevezzem azt, a mi bennem van: ragyogóbb mint a külsőm. A nap ragyogásától nem látjuk a csillagokat. A hasonlat merész, sőt vakmerő, de nem jut más az eszembe. Lássa, a kis csillagok mindig ott vannak az égen és biztosan nagyon fáj nekik az árnyék, melybe az izzó égitest ragyogása borítja őket. Most már képzelje, hogy egy csillagra reászakadna az izzó gömb, aztán örökön-örökké árnyékban tartaná fényével és aztán hiába sóhajtozná: én is itt vagyok és senki sem vesz észre, soha. Édes istenem, bolygókat beszélek, de szeretném odakiáltani a világnak: asszony vagyok első sorban, asszony semmi más, lássatok meg már mint ilyet, és engedjétek bennem a nőt érvényesülni . . . Sokáig hallgatott, míg én magamban gondolkoztam beszédén, ő újra elkezdte:

. . . A dolog fácsítja, hogy a nőknek nem való az ilyesmi. A véletlen szeszélye ad nekik néha tehetőséget, s ezt természetesen elnyomni vagy megsemmisíteni nem lehet. Ám az asszony százszor jobban érzi a kiválóság súlyát, mint a férfi. Lássa, nekünk nőknek csak szeretni kellene mindig; ez is nagy művészet, melyhez a teljes szív és egész lélek kell.

A férfiaknál a szerelem csak mulatság vagy élvezet, nálunk életmisszió. Azért tud a férfi dolgozni, tenni, alkotni szenvedélye mellett. A nőnek választani kell. Azaz nem választhat, mert születik az ember mindenre. Nálam a művészet meríti ki az erőt szivemből, lelkemből; de a vágy, asszonynak lenni, mint a többiek, megmaradt bennem. Mentől elérhetetlenebb a dolog, annál erősebb, intenzívebb az epekedés. Érti most már, hogy nem a dicsőséget unom, hanem a szerelem után vágyakozom. Erről nem tehetek, ez nem hibám; asszony vagyok, s ezzel a vágygyal születtem. Nem fogom elérni soha, mert a csillag mindig homályban marad, míg a nap fent lángol. Ha pedig letűnik...? Ah, erről ne beszéljünk, mert hiszen az a mi tragédiánk, hogy a fényes nap után nem csillagos, enyhe, holdfényes este, hanem örökös, sötét éjszaka következik. Hát lássa, mégis csak jobb így az izzó napsugárban vágyakozni a szelid csillagfény után, mint a sötét, hideg éjszakában hangtalanul, vágyatlanul, feledve az örömet, a bánatot, a csüggedést, a lelkesülést, mindent-mindent, mi e sokat szidott, mégis oly szép, színes élethez kötött bennünket.

Christer: Bamberger Lajos

School

180

~~420~~

40
8

ATENA EUM R.T. KÖNYVKÖTÉSZETE

LIBRARY

OF THE

University of

Aimol

LS4